

A black and white photograph of a mountain valley. In the foreground, a river flows from the right towards the center. A small boat with several people is on the river. The valley is surrounded by steep, forested mountains. The sky is bright and clear.

ÉLETEM REGÉNYE 3.

Újra szülőföldemen

Finta Kata

Címlapon: Békás szoros

ÉLETEM REGÉNYE

∞ 3. kötet ∞

Újra szülőföldemen

Bevezető

Szüleim levélben értesítették a hozzánk legközelebb álló barátainkat kényszerű menekülésünkről, akikhez közel húsz év barátság fűzte családunkat. Arra kérték őket, fogadjanak be arra az időre, amíg lakást találunk és rendezni tudjuk helyzetünket, ahol meghúzhatjuk magunkat az oda is közeledő front idején. Ezért *úticélul Lucfalvát tűztük ki*. Barátaink segítettek át bennünket az első idők nehézségein.

Ilyen válságos helyzetben dől el igazán, kik az igazi barátok, és megértő emberek. Ők annak bizonyultak, valóban szeretettel vártak, és a legnehezebb napjainkon átsegítettek, igyekeztek enyhíteni kétségbeesett helyzetünkön; jövőnket egyengetve segítettek rajtunk.

Megérkezésünkről és a következő idők súlyos, történelmi eseményekkel átszótt időszakról szólnak naplójegyzeteim.

A teljes regényt összeállítottam 2002. évben.

Kiadásra folyamatosan készítem elő.

A szerző

Barátainknál

Lucfalva, 1944. október 7. szombat

VONATUNK nehezen indult reggel Budapest Keleti pályaudvarból a régi-új otthonunk felé. Azt mondhatnám, hogy a korábbiakhoz képest most kényelmesen utaztunk. Már előre izgultam, milyen lesz a viszontlátás négy év távlatában szülőföldemmel, gyermekkori emlékeimmal és kedves ismerőseimmel, elsősorban kedves barátnőmmel.

Taron Telek Olgával találkoztunk, akinek családja Bedepusztán él, s akit az általános iskolában ismertem meg. Kedvesen üdvözölt, látszott rajta, hogy örül a viszontlátásnak. Már tudták, hogy jövünk, a hír oda is eljutott, azt mondta, hogy ők is várnak bennünket.

Először Lucfalvára mentünk, régi barátainkhoz. Miklós bácsi hintója várt ránk az állomáson. Milyen öröm volt számunkra, amikor az egész család tárt karokkal, láthatóan is kedvesen fogadott bennünket. Mindent megtettek érdeklünkben. Bandit föl sem ismerték, néhány év alatt úgy megnőtt. Pirkóval nem győztük egymásnak mesélni a négy év történéseit, hiszen amikor elváltunk, még gyerekek számítottunk, most felnőtt nagylányokként láttuk viszont egymást.

Már másnap átsétáltam vele az én kedves szülőfalumba, Kisbárkányba. Ott mindenki szeretettel vett körül minket. Oh, miért ilyen körülmények között kell őket viszontlátni? A következő nyáron készültünk látogatóként idejönni, békében, nem front elől menekültként... Egyelőre Nagybárkányban fogunk letelepedni, most készítik elő a szállásunkat. Pityu és én a körjegyzői irodában állást kapunk.

Lucfalva, 1944. október 14. szombat

Holnap vendégség lesz a faluban, nagy a készülődés, sütés-főzés. Meglepetésünkre, *délután a rádióban, Horthy Miklós kormányzó úr rádiószózatot intézett a magyar nemzethez.*

Csak néztünk egymásra, amikor meghallottuk a hangját. Mit jelentsen ez? Senki sem értette. Lehangelődva hallgattuk, s éreztük, hogy már itt is megérint a háború vihára.

Ennek ellenére izgalommal készülődünk a vasárnapi vendégségre! És mi lett a vége? Jociék és Icaék csak fél órára futottak be, – nem maradhattak tovább, mivel nyugat felé menekülésük körülményeit fontolgatják. Ezért csökkent létszámmal fogyasztottuk el a finomságokat. Editke, Piroska kishúga megbetegedett.

Nagybárkány, 1944. október 17. kedd

Nagybárkányból ismerősök érkeztek azzal a hírrel, hogy elkészült a szállásunk, ahová hamarosan átköltöztettük kevéske holminkat. Amikor megnéztük, megbizonyosodtunk arról, hogy az korántsincs elfogadható állapotban. Ezért két napig Icaék vendégszeretétét élveztük. Ő most is a körjegyző felesége, most is védőnője a korábbi körzetének. Régi ismerőseink, korábbi barátaink.

Berendezkedtünk a számunkra elkészített helyen, meglepetésünkre még fürdőszoba is van a lakásban. Csak az a szörnyű nagy sár ne volna; nem lehet kilépni a házból úgy, hogy nyakig sárosak ne lennénk.

Pityuval azonnal megkezdtek a munkát a körjegyzői irodában. Örülök annak, hogy hasznos tennivalóm akadt. Miklós, a körjegyző gyorsírásba diktál nekem, én utána áteszem gépbe a leveleket és iratokat. Munkaköröm nem lesz nehéz. Jucika (itt dolgozik) kedves, készséggel átsegít a kezdeti nehézségeken.

Pénteken éjfél tájban – zörgetnek szállásunk ablakán... elképzelni se tudtuk, ki lehet az? Egyszerre meglepetés és öröm töltött el, amikor megláttuk, ki jön hozzánk éjnek idején. *Apukám Szécsényből érkezett gyalog*, az erdőn keresztül Maróthy Palikáék (akik anyukám révén unokatestvéreim) kíséretével, őket Lucfalván szállásolták el éjszakára.

1944. október 22. vasárnap

Piroska barátnőm Lucfalváról átjött a három unokatestvéremmel: Michalovics (később Maróthy) Pali, Zoli és Ferivel. Olyan csinos, helyes nagyfiúk lettek. De a mi Bandink – méreteit tekintve – rajtuk, és mindenkin túltesz.

November 1. – Nagyon jó, hogy velünk lehet apuka, de sajnos, csak egy napig maradhatott közünk.

Az irodában nagy lendülettel, pontosan végzem a munkámat, de a főnök! Nem akartam elhinni, amikor Pirkó olyan megjegyzést tett rá, hogy szemtelen és tolakodó a nőkkel szemben. De sajnos, igazat mondott, a férfiak legutálatosabb, gusztustalan fajtájából való. Minden alkalmat ki akar hasz-

nálni, neki minden nő kellene! Szegény Icát sajnálom. Szörnyű, megalázó lehet ilyen férfi mellett az élete.

Többször találkoztunk Pirkóékkal. Most disznóölésre hívtak meg; mint a régi szép időkben, együtt töltöttük náluk az időt. Csak a sarat nagyon nehéz újra megszokni a városi élet után. Itt tartom kezemben Piroska barátnőm névjegykártyára írt sorait, Nagybarákányba címezve. Így szól:

„Édes Katókám! Nem írtad meg, hogy holnap jöttök-e? Most írd meg okvetlenül! Itt küldöm anyu hócipőjét, ebben gyere, nehogy elmerülj a sárban. A többieknek van magas szárú cipőjük. Gyertek okvetlenül, várunk! Sietek, mert takarítani kell. Miklós és Ica tényleg elment?”

Millió csók: Piri.

U.i.: Itt is voltak németek, disznót és kukoricát gyűjtöttek.”

Anyukám nagyon gyenge és ideges, nemrég’ rosszul lett, elájult. Nagyon megijedtem, mert ilyen rosszullét eddig sohasem történt vele. Legyöngült a menekülésünk idején. Nem csoda, hiszen teljesen letaglózza az itteni élet, a kedves és szép otthonunk elvesztése, és a családjunk bizonytalan helyzete. Ha belegondolok, nem lehet rajta csodálkozni. Persze, ha kicsit jobban tudna tűrni, mennyivel könnyebb volna neki és mindnyájunknak.

November 13. – Reggel az irodában megcsörren a telefon. Engem hívnak. *Ki kereset itt, telefonon?* Amikor beleszóllok, meg kellett kérdeznem: – Kivel beszélek? – a rossz vonal miatt nem ismertem fel a hangot.

– Marschalkó tüzérezászlós! – hallom a vonal túlsó végéről kedves bátyám hangját, és szinte látom, hogy katonásan összeüti a bokáját.

– Te vagy az? Hogy vagy? Honnan hívsz? Beszélj!

– Itt állomásozunk a közelben, Pásztón. Az is lehet, hogy egész télen itt maradunk. Hamarosan meglátogatlak benneteket, húgocskám! Mondd meg anyukának is. *Már hogyne örvendeztetném meg ezzel a jó hírrel, – gondoltam magamban, amikor elbúcsúztunk. Mindjárt jobban lesz tőle.*

Ezt követő napok után gyakran beszéltünk egymással telefonon.

Anyukám és Pityu időközben meglátogatta őt; Ica vitte őket Pásztóra autóval. Én sajnos, nem mehettem velük. Aztán egy éjjel eljött látogatóba autóval, csak rövid időre, egy-egy órára tudott elszabadulni a seregből. Első kérdése menyasszonyára, Ilire vonatkozott, hogy mit tudunk róla? Sajnos, azóta nem

hallottunk hírt felőle, mióta Nagyváradon elbúcsúztunk tőle. Valószínűleg a frontvonal köztünk húzódhat, egyhamar nem is teremthetünk vele kapcsolatot.

Másik alkalommal a legényével tudott meglátogatni minket a bátyám, lóháton jöttek, de akkor is csak másnap reggelig maradhatott, mert Szécsénybe kellett menniük. Talán onnan is eljöhet még. Szeretettel búcsúztunk egymástól. Fényképet készítettem róluk, ahogyan *távozik, majd eltűnik a két lovas a hajnali szürkületben...*

Mikor látjuk viszont egymást? Ki tudja? Minden este imádkozom érte, hogy a jó Isten legyen vele, segítse vissza hozzánk. Szegény Ili, hogy aggódhat, semmit se tud róla.

Magyar katonák jelentek meg a faluban, de nemsokára elmentek.

Aztán németek érkeztek, de ők sem maradtak sokáig.

Egy német tiszt engedélyt kér arra, hogy pár napig hozzánk járjon dolgozni. Annyira tisztelettudón viselkedett, amint belépett a lakásba, papucsot húzott és csendben dolgozott a szobai asztalon az irataival. Megkínáltuk teával, s ő finoman, halkán kevergette csészéjében a teát-feketekávét. Látszott rajta, hogy jó környezetben nevelkedett. Tőle vettük át azt a szokást, milyen finom vajaskenyérre lekvárt, dzsemet kenni. Nem sokáig vendégeskedett nálunk, hamarosan tovább kellett menniük.

Hogy ezután mi következik? Ki tudná megmondani?

Mi sem töltöttünk hosszú időt Nagybárkányban.

1944. november 27. hétfő

Napok óta ismét nagy a felfordulás a faluban. Szőlősről a reggel érkezett csendőröktől megtudtuk, hogy egy óra múlva itt lesznek az oroszok! Nagyon megijedtünk a hír hallatán.

Úr Isten! Mi lesz itt? – Icákék elindultak Nyugatnak autóval; hét szekérnyi holmit pakoltak össze, egész karaván haladt autójuk után az úton. Miklóssal nem lehetett beszélni, olyan ideges volt, s úgy futott, mint a nyúl, ha megriasztyák. Mi van ezzel az emberrel? Ennyire félni még nem láttam senkit. Pedig

a neve elé biggyesztett „*doktor és vitéz*” kifejezést mindig büszkén használta! Ilyenek lennének a magyar vitézek? Helyette is szégyellem magam. Nő létemre nem félek annyira.

Miután elmentek, egyedül maradtam az irodában. Az emberek körülöttem szinte valamennyien lerészegedtek, úgy látszik, mindenki megbolondult... Összecsomagoltam az irodai holmimat. Icáék nagy felfordulást hagytak a lakásukban. Csak a cselédlányuk maradt itt, Ilonka, aki nem tudja, mihez kezdjen a sok holmival, ami itt maradt. Eljött értem és arra kért, segítsen neki, válogassuk ki, amit átvihetünk Kisbárkányba magunkkal, mert nem biztos, hogy megmaradna, amit itt hagyunk; nyilván széthurcolják majd a falusiak. Kérésének engedve, segítettem neki. Ő már nem mehet haza a szüleihez, ezért nagyon elkeseredett. Az Alföldön laknak, azt a részt már biztosan megszállták az oroszok. Anyukám mondta neki, hogy eljöhet velünk, amíg nekünk lesz ennivalónk, ő sem fog éhenhalni.

Anyukám is csomagol a lakásban. Nemsokára jönnek értünk, megyünk Kisbárkányba! Ott jobb lesz, ahol egészen mások az emberek, mint itt. Rengeteg bajunk volt már eddig is, vigyáznunk kellett, hogy el ne lopják a kevés holminkat. Nem olyan emberek élnek itt, mint Kisbárkányban.

Elindultunk, holminkat a szekérre pakolva. Utánunk jönnek, kocsikra rakva a jegyzőéktől itthagytott holmival és Ilonkával, akit szintén tőlük örököltük meg, mivel magára hagyták szegényt. Nem is jó rágondolni, mit kezdett volna egyedül, ha anyukám nem fogadja be?

Kisbárkány látképe az Ebhát-tetőről

Amikor a lovaskocsikkal fölértünk a két falut elválasztó **Ebhát-tetőre**, akaratlanul megeredtek a könnyeim. Gyorsan megtöröltem szemeimet zsebkendővel, ne lássák, mennyire elérzékenyültem.

Eszembe jutott édesapám története, amikor fiatalon, az első világháború után, katonaságtól leszerelve, ebbe a kis faluba helyezték őt tanítani és megszervezni az első elemi iskolát. Akkor ő állt itt a dombtetőn, és szemlélte a szép tájat, telve reményekkel, hogy majd itt dolgozik és családot alapít.

Gondolataimból ébredve, könnyekkel küszködve, most anyámmal és két fiútestvéremmel nézem innen a tájat, a szülőfalumat. Abban a házban húzódunk meg, ahol születtem, és gyermekként nevelkedtem.

Most pedig a front elől menekülve látom újra a világtól elzárt csendes kis falut, hogy itt vészeli át a háborút (abban reménykedve, hogy itt talán nem is történnek hadi események), és utána itt találkozunk majd szereteteinkkel, ahová épségben térnek vissza a háborúból.

Apám valamikor régen, reményekkel telve szemlélte ezt a tájat, mi pedig szomorúan tértünk vissza erre a helyre. De az is lehet, hogy hiába tettünk meg ezer kilométert, mivel már itt is hallatszik a háború moraja. Igen, mindig azt hittük, ez a világ vége! Innen még út sincs tovább, Zsúnypuszta felé is csak erdei gyalogösvény vezet egy kis csermelyen át, amelyen még híd sincs!

Kisbárkány, 1944. december 10. vasárnap

Kevés holminkkal berendezkedtünk Kisbárkányban, a tanítói lakásban, ahol valamikor már laktunk. Mi örököltük Ilonkát is. Hova mehetne egyedül ebben a zűrzavarban? Elfér itt velünk, néhány bútort ideszállítottunk a jegyzőék otthagytott holmijából, innen biztosan nem lopják el, mint a nagybárkányi üresen hagyott lakásukból.

Még indulás előtt postára adtam egy levelet Keszthelyre. Ma is írtam Lászlónak. Mióta eljöttünk Vásárhelyről, csak december elején kaptam tőle levelet. Milyen örömmel olvastam, főleg azért, mert három hétig szünetelt a postaforgalom. Fő, hogy tudom, jól van. Azt írta, Ő Keszthelyen marad. Mi se megyünk innen sehová, mert „*Hiába menekülsz, hiába futsz...*” mondja a dal. Innen már nem mehetünk tovább. De mi lesz azután? Kapok-e tőle több levelet ilyen felfordulásban?

Már megint egyre gyakrabban a közelben dörögnek az ágyúk, rezegnek az ablakok... Szeptembertől már harmadszor várjuk – *helyesebben: dehogy várjuk, rettegünk attól* –, hogy minden pillanatban ide is betörnek az oroszok.

De talán mégse! Hogy is gondolom? Ide nem jöhetnek! – javítom ki magam gondolatban. – Itt front lenne? Az lehetetlen! Ilyen kis helyen csak nem fognak megállni és háborúzni a seregek? Mindig azt mondtuk, Kisbárkány a világ vége! Még út se vezet tovább! Az erdőn keresztül, Zsúny-puszta felé pedig járhatatlan az erdei út a sár miatt. Út? Az nem is út, a patakon még híd sincs...

1944. december 16. szombat

Déli 12 óra! Leesett az első hó. És még járhatatlan volna az út? Igaz, lucskos és sáros a falu. Az előbb még hógolyóztam azzal az ismerős német tiszttel, aki Nagybárkányban hozzánk járt az írásbeli munkáját végezni, s eljött minket meglátogatni. Most pedig olyan furcsa hangokat hallani. Vízért mentem a kútra, önkéntelenül le-lekaptam a fejem, golyók süvöltenek mindenütt a levegőben, mintha a közelben vadásznának... Gyanús nekem ez az egész!

Három német autó érkezett a faluba, járőrök. Ide, az iskolához is feljöttek. Érdeklődtek, *vannak-e a faluban oroszok?*

Még nem volt szerencsénk hozzájuk. Előbb azt hittük, tréfálnak. Anyukám pogácsát sütött, telepakoltuk a zsebeiket. Megköszönve azt mondták: talán az utolsó falatjuk lesz... (S ki tudja, élve tudták-e átvészelni a háborút?)

Ebédhez ültünk. Halljuk, elindul a három autó a németekkel. Ahogy kinézünk az ablakon, látjuk, milyen furcsa, hátrafelé szegezik a fegyvereiket... Ennek már a fele se tréfa!

Az ebédünk ottmaradt, senki se nyúlt hozzá. A vendégünk összekapta magát és szaladt, hogy elérje még a német autókat. Aggodalommal figyeltük az ablakból, eléri-e valamelyiket? Micsoda szerencse, mert láttuk, hogy sikerült neki; észrevették őt és fölvtették az utolsó járműre!

Márkházai vendégeink: Eta és Lala nálunk rekedt, de ez nem tragédia. Nagyobb baj, hogy Pityu és Bandi, meg Ilonka Nagybárkányba ment, s még nem érkeztek haza. Anyukám valósággal őrjöng aggodalmában... Aztán, igaz jóval később, megérkeztek, mint mondták, nagy viszontagságok között.

Front, oroszok

Még mindig december 16.

FELSZABADÚLÁSUNK eseményeinek első pillanatait a lövedékek becsapódása, s a légnyomás hatására itt-ott kitéredezett

ablakú, dermesztően hideg szoba padlóján hasalva örökítettem meg a következő naplórészleteket.

Ablakból kinézve látom, hogy Luczáék felőli folyosóról nem is a létrán, hanem csak úgy, egymás után sietve ugrálnak le orosz katonák az iskola udvarába. De lehet ezeket katonáknak nevezni? Legtöbbjük vállán, fején tarka abroszok, ágytakarók virítanak. Rengetegen vannak, az udvarunkon át, onnan ki az útra, csapatostul igyekeznek tovább, a falu felé.

Az első orosz katonát fél egykor láttam a falun végigmenni. Ezután még mindig csak jöttek és jöttek (ebből amolyan szállóige lett, később gyakran emlegettük: olyan sokan vannak, mint) az oroszok!

Ekkor nyitott be hozzánk az első orosz katona. Se szó, se beszéd, nem köszön, csak jobbra-balra fordítja a fejét, majd amikor meglátta a konyhaszekrényre fölakasztott egyetlen megmaradt zsebóránkat, a füléhez emelte – s mivel ketyegett – zsebre dugta. De volt benne annyi becsület (!), egy másik zseborát akasztott a helyére, – ami igaz, akkor nem működött, de egyszerűen csak azért, mert nem volt fölhúzva!¹

„Vendégünk” aztán kínálás nélkül belemarkolt a pogácsába, zsebeit telegyömöszölve, ahogy jött köszönés nélkül, elment. Ez aztán a kultúúra! – ahogyan később ők maguk dicsekedtek vele.

Amint kicsit csend lett a faluban, Bertával, a bíró lányával elindultam Zsuzsiékhoz érdeklődni, – mi történt máshol? – Azonban sok helyre nem mertünk bemenni, mivel tele volt a ház katonával, az udvar meg lovakkal. Ugyanazon az úton jöttünk vissza, mert az erdő felől, a másik oldalról is még mindig özönlöttek az oroszok. Elfoglalták a falut! Szándékosan használom ezt a kifejezést, ugyanis én később sem, soha nem ejtettem ki azt a szót, hogy *felszabadítottak* bennünket!

Antal bácsiék felé kerültünk haza. Eta és Lala még mindig ott gubbasztott a konyhájuk sarkában elhelyezett lócán. Eta fél,

---

¹ Abban az időben ugyanis még nem a mostanság divatos elemes órák voltak divatban, naponta fel kellett húzni mindegyiket.

valósággal reszket, szemeiből a könnyei potyognak... Sajnálom őket, mivel nem lehet tudni, hogyan jutnak haza? – hegyeken, erdőkön keresztül. Már majdnem este lett, mire elindulhattak a faluból. Közben Pityuék is, minden baj nélkül megérkeztek, ezért anyukám kissé megnyugodott. Ezekkel a gondolatokkal – ha nem is nyugodtan – tértünk aludni.

1944. december 17. vasárnap

Hajnali négy órakor: BUMM-hangjára riadtunk föl. Kezdődik a „muri”? Nagyon kellemetlen hallani, ahogy végigsüvöltenek a fejünk fölött a különféle gyilkos lövedékek. Tehát itt, a világvégen sem kerülhettük el a frontot, hiába menekültünk ezer kilométeren át!

Zörgetnek az ajtón. Matild, a szomszéd menyecske áll ott és arra kér, siessék hozzájuk, egy idegen ember odamenekült, de egy szót sem értenek abból, amit mond! Nadrágba bújva igyekszem hozzájuk, csak a kerítésen átlépve. Egy hiányos öltözetű, megfáradt és riadt ember reszket a konyhai padon ülve, annyira átfázott. Ki tudja, hol bujkált, honnan menekült ide, mit élhetett már át? Lengyelül meg németül beszélt; annyira megörült, amikor megtudta, hogy értem, mit mond németül. Alsótoldról jött, az oroszok elől menekül, és nagyon fél. A szomszédék ellátták őt ennivalóval, kapott egy meleg kabátot. Én meg a kerítésen átmászva mentem haza.

Nemsokára a németek kiszorították az oroszokat a faluból, mert az udvarunk ismét német katonákkal, lovakkal van tele. Vödröt kértek, hogy megittassák az állatokat. Visszamenni már nem tudtam Matildékhoz, hogy jó hírt vihessek a menekültnek, mert már megint elkezdődött a csinn-bumm. A németek sem maradtak sokáig az udvaron, hamar visszaindultak Nagybárkány felé. Matildék előtt haladtak el, így sikerült a vendégüknek velük elmenni.

Ezután még sokáig tartott a lövöldözés. Micsoda fontos hely lett ez a kis falu! Még hogy ez a világ vége? A front ide-oda mozog. Megint tele van a kis település orosz katonával, az erdőszélen körös-körül feketéllik tőlük a behavazott környék.

Mindenhová benyitnak, nálunk is jártak megint. Ami kezükbe kerül, mindent elvisznek. *Kinyitogatják az ajtókat, szekrényeket, fiókokat, mindenütt németet keresnek: „Nyemecki, nyemecki?” – kiabálják idegesen.*

Néhányukkal sikerül megértetni magunkat. Jó, hogy anyukám ért és beszél tótul (szlovákul). Az is szláv nyelv, megérti a szavakat, és őt is értik, – persze, csak az, aki akarja közülük. Azt igazán nem mondhatnám, hogy barátságosan viselkednek.

Egyik nap bejön két vad tekintetű orosz. Idegesek. Ők is németeket keresnek! Bandi testvérem szőke fiú, kezdenek rá mutogatni, hogy német. Mivel anyuka eddig szót tudott velük érteni, tótul magyarázta, hogy Bandi az ő fia, magyar, és nem német. Elővette a kedvezményes, hivatalos, pecséttel ellátott, fényképes vasúti igazolványát, győződjenek meg róla, hogy magyar pecsét van rajta. Elkapták a kezéből, összetépték, még rá is tapostak, aztán idegesen tovább hadonásztak. Mi meg mindnyájan halálra rémültünk, mi lesz most, mert egyszerűen nem akarták megérteni, amit hallottak, vagy talán nem ismerik az általunk használt arab betűket? Azt hittem, a szemem előtt fogják agyonlőni a testvéremet. Csak sokára, nehezen csillapodtak le.

Időnként, amikor a front kicsit csendesedett, sokan bejöttek hozzánk melegedni, s mivel a nagy éléskamrában volt a legtöbb hely – azt több fal védte a lövedékektől is – ott ültek le mindenféle ülőalkalmatosságra, mások a földre telepedtek, és kártyáztak.

Mi arra jártunk keresztül a búvóhelyünkre, amikor a lövöldözés kezdődött. Egyszer csak látom – mivel többjünknek ülés közben fölcsúszott a nadrágszára, hogy azon végig, bokától térdig sok-sok karórát csatoltak föl. Begyűjtötték maguknak! De hogy egynek-egynek miért kell annyi óra, ki tudná megmondani? Biztosan elcsereberélik egymás között.

1944. december 19-20.

Két orosz már az első napokban befészkelte magát hozzánk: Miklós és Vaszil. Azt mondták, megvédenek bennünket, hogy

ne féljünk. Itt tartózkodik egy idő óta Alexander kapitány is. Ő is arról kezeskedett, hogy nem lesz semmi bántódásunk. Azért én mégis félek tőle, még a szeme sem áll jól. Benne azonban kellemesen csalódtunk. Egy alkalommal, amikor a frontról pihenni jött, a konyhában levő heverőn elaludt.

Berobban két fiatal katona, körülnéznek. Az egyik meglátja Pityu bátyám nadrágját a szék támláján, megfogja, és kezdi begyömöszölni a táskájába...

Anyukám – még jó, hogy volt annyi lélekjelenléte, – fölébresztette a kapitányt. – Nézze, elviszik a fiam egyetlen nadrágját!

Alexander erre nagyon begurult, még szerencse, hogy nem a fölriasztása miatt. Fölkelt, elkapta a gyereket (katonát), és a szó szoros értelmében fenékbe rúgta.

Anyukám értette, amit mondott: – Nem szégyellitek magatokat, olyanoktól zabráltok, akik maguk is menekültek, és alig van valamijük?

Mi behúzódtunk a leghátsó sötétkamrába (az éléskamrából nyíló padlásfeljáró), ott kuksolunk, amikor lövöldöznek. Itt több fal véd bennünket, mert a ház eleje felől érkeznek a lövegek. Egyébként nem bízunk bennük, s ott nem vagyunk szem előtt.

Az egyik fiatal (egész gyerek) katonát „Kukurikú”-nak neveztünk el, mivel minden reggel azzal állított be: „Kukurikú Rajkó!” Almát meg diót osztogatott. *Ugyan kiét?* Vaszil meg körtével dobálózott. Még a kedveskedésüknek szánt gesztusaik is annyira primitív...

A nappalok csak elteltek valahogy, de az éjszakák... Minden hajnalban indult az aknazivatar. Hogy süvölt! Ha körülöttünk csendesednek a harcok, és amikor nincs közvetlen veszély, kimerészkedünk a házból. Sötétben a hegyeken túl, Szécsény felé félelmetes morajjal kísért „*tűzijáték*” fénylik köralakban. Mint megtudtuk, ez az ún. *Katyusa* fegyverük...

A falu házai már körös-körül megrongálódtak. A miénknek még semmi baja, csak az ablaküvegek törtek be. Beszakadt a

Mariék, szomszédaink istállójának a teteje is. Ő most nálunk tartózkodik két kisgyerekével. Sok mindentől megvéd (!), csak arra kért, hogy senkinek ne szóljunk. Dehogy is beszélünk róla, így legalább bennünket nem molesztálnak. Mindig imádkozunk, hogy a jó Isten segítsen át mindnyájunkat ezeken a nehéz napokon! Nagyon sokan félnek, ki se mernek mozdulni a búvóhelyükről. Én erősnek éreztem magam. Valahogy belülről mindig éreztem, hogy nekem nem eshet bajom, és túléltem ezt a földi poklot.

1944. december 21. csütörtök

Ismét a hátsó szoba padlóján, dermesztő hidegben hasalva írom e sorokat, alig bírom a tollamat használni. Minden nap ide lopódzom be, hogy leírjam a történeteket. Fejünk fölött most is röpködnek az aknák, az egész ház reng... Amikor nagyon erős a hangja, sarokba húzódok, hogy a falak védjenek a becsapódáskor.

Vaszillal már megbarátkoztunk. Állandóan táncol, pedig az egyik lába megsérült. Barátságosnak tűnik és nagyon huncut.

Sok orosz szót lediktált nekem, már megtanultam néhány mondatot.²

Éjjel ez az épület is két találatot kapott; az iskolai rész túlsó felén beszakadt a tető, s a padlásajtó, ami alatt mi szoktunk megbújni, valósággal megfordult a légnyomástól. A falakról lehullt a vakolat, minden tele üvegcsereppel, a még meglevő ablakok is kitörték. Szörnyű látványt nyújt a ház. Az ablak-üvegeket vastag papírokkal, plédekkel pótoltuk, a konyha ablakba beillesztettünk egy gyűrődéskát, hogy jobban védjen a hideg ellen. Most sötétben vagyunk még nappal is. Pocsék a háború, mondhatom!

---

² Az alatt az egy hónap alatt, amíg a front tartott, többet megtanultam oroszul, mint jóval később gyermekeim, kötelező nyelvként 8 év alatt az iskolában!

„Vizit” front alatt

Ugyanaznap délután két fiatal orosz katona kopogott be hozzánk, üzenetet hoztak. Magasrangú tisztek *jelentették be magukat hozzánk, hogy estefelé tiszteletüket teszik!* Igen így, mint békeidőben, tiszteletüket óhajtják tenni, mintha nem dúlna körülöttünk a háború... Mondhatom, kissé meglepett a hír.

A megbeszélt időben a két tiszt – egyikük nő – extra katonai egyenruhában, csinosan, tisztán érkezett, valóban, mint békeidőben, amikor vizitelni, ismerkedni mennek egymáshoz az emberek. Mindkettőjükön meglátszik, hogy tanult emberek. A női tiszt nevéhez hozzáfűzte, hogy doktor. Velük tartott két katona, nem ismertem a rangjukat. Ők is kifogástalanul viselkedtek. Itt van Vaszil is. Jobb híján, a konyhában fogadtuk „előkelő” vendégeinket, mivel a szobák a kitört ablakokkal olyan hidegek, akár a jégverem. Szabályos bemutatkozások után előbb beszélgetés folyt, aztán énekelni kezdtek, majd az egyik fiatal bemutatta az orosz táncot. Arra kértek, énekeljünk mi is, majd azt az óhajukat tárták elém, hogy mutassam be nekik a magyar csárdást!

Hüha! Én, egyedül? Nem volt hozzá nagy kedvem, de mit tehettem? Összekombináltam valamit magamban, amit egyedül is be lehet mutatni. Nagyon tetszett nekik. Megnyugtató számunkra, hogy vendégeink a közelben, azt hiszem, éppen Luczáéknál, közvetlen szomszédunkban fészkeltek be magukat. Sokáig maradtak nálunk, mondhatom, kellemesen telt el ez az este. Utána nyugovóra tértünk.

Vendégség ruszki módra

Kisbárkány, 1944. december 22. péntek

Egyik nap Vaszil, „régí” ismerősünk, már korán reggel megjelent. Búcsúzni jött, mert a frontra megy, Lucfalvára. Nem tudta, miért ugrottam nagyot örömömben. Kértem, vigyen el levelet a barátnőmnek. Megmagyaráztam, hol kell keresnie,

arra figyelmeztettem, hogy Pirkó fél, legyen barátságos hozzájuk. Szívesen vállalta, még ceruzát is adott, amivel megírhattam a levelet. Tőle tudtam meg, hogy azt a fiatal fiút, aki legutóbb nálunk járt a vizitelőkkel, Péternek hívják.

Több orosz katona állított be, ismerősök és újak is. Lőtt (!) tyúkokat hoztak, hogy főzzük meg egészben. Aztán kiderült, hogy nem szeretik a finom zöldséggel készített levest, csak a hús kellett nekik. De némelyikük hogy fogott hozzá, azt látni kellene! Fazékból kiemelve, megfógták a tyúkot, kézzel szedték, szaggatták szét, s úgy ették, semmiféle evőeszközt nem igényeltek hozzá!

Az ebéd második fogása is emlékezetes marad számomra. Nemcsak lőtt tyúkot hoztak, hanem – valahonnan, valakitől, egy sajtárban tehát túrót is, savóval együtt. Anyukámnak megmagyarázták, hogy süssön belőle süteményt. Közben észrevettem, hogy anyám nagy gondban van. Meg akarta értetni velük, hogy nekünk nincs olyan nagy edényünk, amiben az egész vödörrel való túrót – a hozzávalókkal együtt – össze tudná keverni.

Erre az egyikük rámutat a konyha sarkában levő mosdóállványra (ami akkor elfüggönyözve „fürdőszobaként” szolgált), az ott elhelyezett nagy mosdótálra: – Az nagyon megfelelő lesz! Láttam, anyukám bajban van, ezért már kézzel-lábbal kezdte magyarázni: – az nem főzőedény, hanem mosdótál – és testbeszéddel is igyekezett bemutatni – mire szolgál). Megnyugtatták, hogy nem számít! Nagyon jó lesz!

Ha nem számít, azért alapos súrolás után ebben dolgozta össze a süteményt, aztán pogácsákat szaggatva, nagy tepsikben, zsírban kellett kisütni. Olyan sok lett belőle, hogy készen két vödörben sem fért volna el. Úgy megsajnáltam őket, mert nekiugrottak, és úgy ettek, mint akik még soha nem laktak jól életükben. Persze, érthető, mert házi koszthoz nem jutottak mostanában. Mivel annyira ízlett nekik a sütemény, leírom a receptjét. Ne mosolyogjon senki, aki olvassa, mert így történt.

Íme a recept:

Háborús orosz fánk:

Hozzávalók: Egy sajtár (abban az időben tej fejéséhez használt, vödörnyi úrtartalmú edény) friss tehéntúrót (valamelyik gazdától csak úgy áthozva) leszűrni a savótól. Utána a család fürdéséhez használt nagyméretű, esetleg kisúrolt) lavórjába téve, hozzáadunk 5-10 tojást, amit előzőleg villával felvertünk, kevés sót, ha van 2-3 kanál cukrot (akkor nem volt) és 2 kg 00-ás lisztet (akkor így hívták a süteménylisztet).

Az egészet jól ki kell dolgozni.

Közben a (lehetőleg téglából rakott-épített) tűzhelyre tesszük a legnagyobb, lehetőleg mély sütőtepsit (ha nincs nagy, két kisebbet), abban fel kell olvasztani annyi zsírt, hogy félig legyen az edényekben. Felforrósítás után a tészta masszájából nagy kanállal fánkokat szaggatunk bele, és mérsékelt tűz mellett mindkét oldalukon szép pirosra sütjük.

Nagy tetszést aratott körükben a sütemény, dicsérték, hogy nagyon finom! Bennünket is kínáltak, – mi azonban megköszöntük, de nem ettünk belőle!

1944. december 23. szombat

Reggel Péter, a csinos fiatal fiú leült a kályha mellé, s amíg én az edényeket törölgettem, folyton engem bámult, le nem vette rólam a szemét. Már kezdtem tőle félni. Egy idősebb tanítóval jött, komoly dolgokról beszélgettek. Biztosan készül valami, mert arra figyelmeztettek, hogy a holminkat vigyük magunkkal a „bunkerbe” (ami nálunk a padlásfeljárót jelenti).

Aztán ábrándos szemekkel azt mondta nekem: ha vége lesz a háborúnak, eljön értem, elvisz Kijevbe, mert ott lakik. *Na, gondoltam: komoly kérőm akadt!*

Anyukát délután elhívták tolmácsnak, addig Péter maradt velünk, mondta, hogy vigyázni fog ránk. De én félek az idegektől, még ha amolyan kedves is hozzánk, hisz’ nem tudjuk teljesen megértetni magunkat. De Péter végig illedelmesen viselkedett. Kért, menjünk be az iskolaterembe, és játsszak neki valamit a harmóniumon. Már rég’ nem ültem zongora mellett, legutóbb a nagyváradi Püspöki palotában, ezért sokat felejtettem. Különben is, a harmónium egészen más, aztán hideg van ott, és fejünk fölött – ha kilépünk a folyosóra –

röpködnek a golyók. Olyan szépen kért, hogy végül mégis megpróbáltam, s egy karácsonyi dalt játszottam el neki. Szépen megköszönte nekem.

Közben egyre mondogatta, hogy háború után – ha a felesége leszek – nekem zongorát vásárol, és azon játszom el majd neki Strauss darabjait. Igazi gavallérként viselkedett, lám-lám, ennek a fele se tréfa! Este még sokáig beszélgettünk, ami nehezemre esett, mivel megfájdult a torkom. Péter elkeseredett, mert reggel ki kell mennie a frontra. Azt mondta nekem, és egy kártyára föl is írta a mondanivalóját. Sajnos, már nem tudom pontosan idézni, mert akkor cirill betűkkel, orosz nyelven jegyeztem be a naplómba, s azt a keveset, amit tanultam, időközben elfelejtettem. Ezért csak emlékezetből írtam le később. Ez volt a lényege: Várj rám Katyusa, háború után eljövök érted. A kártya aljára fölírta nevét, címét és átadta nekem. Szép, kiírt betűkkel rőtta papírra a sorokat. A modora, ápolt külseje is kulturáltságára vallott.

Anyukám a tenyeréből jósolt neki, persze csupa jó dolgokat mondott, mivel sajnáltuk őt, hogy fiatalsága ellenére háborúzni kénytelen.

Háborús karácsony

Kisbárkány, 1944. december 24. vasárnap

KORÁN, HAJNALI ÖTKOR kopognak az ajtón. Vaszil áll ott, és olyan kajánul néz rám, azonnal tudtam, hogy jó hírekkel érkezett. Bejött a bunkerbe. Kértem a levelet, de csak lobogtatta a kezében. Aztán táncolni kezdett, húzta az időt, de végül mégis ideadta. Pirkó barátnőm azt írja, hogy a körülményekhez képest jól vannak. A paplak találatot kapott. Náluk is sokan, legalább húszan húzódnak meg a pincében. Írja, hogy először megijesztette őket Vaszil, aztán rájöttek, hogy csak mókázik.

Miklós bácsival komoly ügyben tárgyalt. Jól megértették egymást, barátnőm édesapja, evangélikus pap lévén, a temp-

lomban a prédikációit időnként tótul mondja. Lucfalván szinte valamennyi embernek ez az anyanyelve.

Péter is vele volt. Most örül, mivel Vaszil megnyugtatta, mégsem kell a frontra mennie. Alaposan megijesztette őt, mert szó sem volt arról, hogy kiküldik a frontra. Még bolondozott egy kis ideig, aztán elbúcsúzott, majd együtt mentek el. Péter meghatódva búcsúzott tőlem. Olyan helyes volt: magyarul mondta: *Isten áldjon meg Katyusa*. Addig integetett, amíg kiért az útra és eltűnt a látókörünkből. Komolyan vette talán, amiket nekem mondott? Úgy néz ki, egyformák a férfiak: valamennyiük – amerre járnak, minden nőnek szerelmet vallanak, vagy megkéri a kezét, aztán tovább állnak, és elfelejtik. Én se vettem komolyan, de arra gondoltam: szegény fiatal fiú, talán az iskolapadokból küldték ki a frontra, és örül, ha valahol barátságosan fogadják.

Este, szerény vacsoránkat elfogyasztva, még kicsit beszélgettünk, távollévő szeretteinkre gondoltunk. Hol lehetnek most, hogyan ünnepelték meg a karácsonyt? Élnek-e? Gondolnak-e ránk? Tudják-e, hogy most mit élünk át? Hol a karácsonyfa? Még ilyet nem éltem át eddigi életemben... Igaz, háború se volt eddig. Mindig együtt ünnepelt a családunk, csupán az elmúlt év kivétel alóla, amikor apuka nem jöhetett haza a katonaságtól. Ilyenkor mindig karácsonyfa állt a legnagyobb szobában, az asztalra sok finomság került. Most semmi, csak a félelem és reménytelenség...

Így telt el Kisjézus születésnapja az Úrnak 1944. eszten-dejében!

1944. december 25. hétfő

A falu rettenetes látványt nyújt, az éléskamrák kifosztva. A családokat sok mindentől megfosztották a megszállók. Alig lehet ép házat látni. A kis faluban eddig mindig rend volt, most mindenütt romhalmaz, szemét. Három civil ember halt meg a háborús események alatt ilyen kicsi községben! Mariék virágoskertjében a front idején – csak úgy septiben – eltemettek egy orosz katonát, alig földelték be, két lábfeje a befagyott

földből kilátszott. Nem is gondoltuk, hogy itt haditerület, front lehet! Milyen szomorú karácsony jutott mindenkinek ebben az évben, főleg azoknak, akik elvesztettek valakit a családjukból.

Milyen lesz az újév – e szomorú karácsony után? Micsoda idők köszöntenek ránk?

1944. december 30. szombat

Az év utolsóelőtti napja, nagy nap, ma van a születésnapom! Már a névnapomat is szomorúan ünnepeltük novemberben, akkor is lehangolt és elkeseredett voltam, mint most. Az a legrosszabb, hogy bújócskát kellett játszanom, nem szabad kimutatnom szomorúságomat még a legközelebbi hozzátartozóim előtt sem. Az egészben ez fáj legjobban. Nekem mindig erősnek kell lennem.

Felköszöntöttek, szokás szerint, Pityu elsőként. Én úgy szeretem őket, mindnyájukat! Az ünnepre való tekintettel jó ebéd készült.

Mintha kicsit nyugodtabb lenne a helyzet. Végre, elmúlt a háborús nagy zivatar, kissé eltávolodott a front! Minden reggel egyedül merészkedem ki sétálni. Messzire ugyan nem megyek, csak a kertek fölé. Már éjszaka is rendesen elhelyezkedünk, eddig mindig ruhában aludtunk, ülve, összehúzódva, le se mertük vetkőzni a ruhánkat. Este sokáig beszélgettünk. Lefekvéskor, imáim után arra gondoltam, milyen évet zárunk, mert holnap már Szilveszter napja.

Visszaemlékezés

Lassan búcsúszom tőled, 1944! Sok szépet, örömet hoztál nekem, mivel viszonylag jól kezdődött az év... Tavaly ilyenkor Mancsiéknál töltöttük a Szilvesztert... Akkor kellemes-békés óesztendőt ünnepeltünk. A mostanit sehogyan sem lehet ahhoz hasonlítani. Korán befejeztük az iskolaévet, utána csodálatos tavasz következett, akkor ismertem meg egy tiszta, szép szerelmet. Azt a gyönyörű hónapot soha nem fogom

elfelejteni. Bár magamnak se mertem bevallani, beleszerettem Kicsibe. Amilyen gyorsan jött tiszavirág szerelmünk, úgy múlt el hirtelen, elszakított egymástól a kegyetlen háború. Elmúlt, de nem nyomtalanul. Forró tisztaságát most is érzem, mikor rá gondolok.

Hosszú, nyár következett, életem legszebb nyara! Mintha az élet előre akart volna kárpótolni mindazért, amit most, utólag el kellett szenvednünk.

Gusztai bátyám élete – azt hittük – hogy sínre került. Kedves kis menyasszonyával, Ilikével – mivel Gusztit behívták katonának – levélben tartottuk a kapcsolatot.

Emlékezetes marad a nyári sportünnepély, és a körtánc a szép székely-szöttes ruhában.

Utána Klári hozzánk utazott beiratkozni a középiskola utolsó osztályába. Ki gondolta volna akkor, hogy a következő iskolai évet már ott nem kezdhetem el...

Nagyilondán vidám, felejthetetlen napokat töltöttem az iskolai szünidőben; sok tánc, éjjelizene kitörölhetetlen emlék maradt számomra. Utána még szép hetek következtek Páván, de a nyárvég már nem nevezhető zavartalannak, mivel augusztus 23-án szüleim táviratilag rendelték haza a front vészes közeledése miatt. Ezután csak rövid ideig maradhattunk kedves városunkban, ahol én olyan boldog voltam, mint korábban még soha.

Gusztai bátyámat a frontra vezényelték, Pityu és Bandi otthon töltötte a nyári szünidőt.

Milyen más volt ott minden, a környezet, a barátok. Milyen másként alakulhatott volna sorsom, ha a háború nem söpör el mindent, ami szép lehetett volna az életemben, ha Marosvásárhelyen befejezhetem az utolsó iskolai évet, ha otthon maradhatok továbbra is a családi fészeken, ha onnan mehetek továbbtanulni, vagy az életbe elindulni, dolgozni...

Nemsokára egyre zavarosabb lett a helyzet. Légiriadók, bombázások, félelem, aggodás a fiúkért, apámért. Amikor a városházára mentem hivatalos iratokért, és az a felirat fogadott, hogy a 46-os szoba zárva... s azt ajánlották, hogy Szombathelyen keressem! Akkor már megérlelődött minden, hogy vége a szép nyárnak, a diákéveknek, talán mindennek...

Még egy utolsó, kellemes estét tölthettem el, amikor Pista bátyám képesítőjét ünnepeltük a Ritz-pincében, ahol Tordai-pecsenyét vacsoráztunk, utána félédes pezsgőt ittunk... és a fiúktól 50-50 szál piros szegfűt kaptunk, ami aztán már ott hervadt el árván, a kandalló tetején...

Szegény anyukának is csak ott voltak kényelmes és nyugodt napjai, jól érezte magát a szép lakásban, teljes komfortot élvezve. Most meg testi-lelkiereje már fogytán, értünk és távollévő szeretteink miatti aggodásában, nyomorúságos környezetben kifosztva, újra sarat taposva tengeti életét.

Az eltelt időben sokszor gondoltam arra, mi lett az otthonunkkal, amit soha vissza nem fogunk kapni? Mi lett Róza nénivel? Mi lett a sok szép holmival, árván maradt cicáimmal? Itt állunk kifosztva, messze a nyugalmas otthontól, barátoktól szívességből kapott tárgyakkal körülvéve...

És mi lesz ezután? A háború se tarthat örökké! Miből fogunk élni? Hogy kezdünk új életet? Az egész család szét-szóródik... vagy megérjük-e élve mind a vérzivataros idők végét?

Érdekes, a legnagyobb veszélyhelyzetben mindig tudtam, mit kell tennem. Hányszor jöttek a faluból segítségért, hogy menjek valahová segíteni. És én mindig mentem, pedig körülöttem a levegőben röpködtek a lövedékek. A szomszédék nem mertek kimenni napokig, megetetni a sertéseket, mert ha kiléptek az ajtón, mindig odalöttek. Én mentem oda és nem féltem végigmenni a nagy, nyílt gazdasági udvaron... Most utólag magam sem értem, hogy szorult belém annyi bátorság? Mi adott erőt nekem a borzalmak elviseléséhez?

Végiggondolni is sok, ami velünk történt az eltelt évben, különösen otthonunk kényszerű elhagyása óta. Mindez olyan, mint egy rossz álom. Jó volna fölébredni belőle! De ki tudja, vége van-e már a gyötrelmeknek, vagy még ezek után is további borzalmakat kell átélnünk? Istenem, ezt csak Te tudhatod igazán!

1944. december 31. vasárnap

Amikor gondolatban végigmentem az elmúlt év eseményein, álmomban sem gondoltam arra, hogy *újabb szörnyűségek várnak ránk*. Eddig nem hittem, hogy ilyen létezhet. Hihe-tet-len! Embernek képzeltem mindenkit, aki annak születik. Igaz, megjegyzéseket hallottunk, milyen borzalmakat követnek el háborús időkben, mégsem hittem, hogy az emberek annyira lealjasodhatnak és kivetköznek emberi mivoltukból. Miért? Talán azért, mert találkoztam kivételekkel is. Amikor az ember ilyesmit hall, talán hihetetlennek tűnik, de ez most velünk megtörtént, és sajnos, mindaz valóság!

Tatárjárás – 1945 hajnalán

ÉJFÉL UTÁN zörgetnek a bejárati ajtón, de úgy, azt hittük, mindjárt betörnek. Be is törték. Részeg oroszok tódulnak be rajta. Egymásnak tisztelegnek, olyasmit hadartak össze-vissza, hogy „*Kommandant*”. Először arra gondoltunk: megbolondultak! A két fiút, Bandit és Pityut „robotra” vitték éjfélkor (!) aztán megtudtuk, hogy a falu túlsó felén egy kamrába bezárták őket. Én mindezt még nem láttam, csak hallottam, mert bent aludtam – volna – a kamrában. Hallottam a szóváltást, reszkettem. Amit kihámoztam a részeg zűrzavarból, megértettem, hogy mindaz, amit hallok, csupán furfangos hazugság. Azt akarták megmagyarázni, hogy egy tiszt itt fog éjszakázni, neki kell szállást adnunk. Bent a sötét kamrában azonnal magamra szedtem mindenféle holmit, amit a közelben találtam, még „macskanadrágot” is magamra húztam. Fenyegette közölték

velünk, hogy az ajtónál őrt állítottak. Még csak ez hiányzott! – gondoltam magamban.

Hogy fogunk ebből kiszabadulni? Eloltották a lámpát, Ilonka kezdett sikoltozni! Én már imádkozni se tudtam félelmemben a sötétben. Erre ketten berontanak. Magamra húztam a takarómat. Az egyik villanylámpát tartott a kezében, az arcomba világított. A másik revolvvert szegezett a mellemnek.

– Mit akartok? – kérdeztem rettegve. Intett, hogy hallgassak! Közben a villanylámpa fényében csak egy pisztoly csövét és rettenetes, vad tatárszemeket láttam, ördögi vigyorgással. Ó Borzalom! Hol az Isten, aki ezt megengedi? – Tehát ezért kellett a fiúkat elcipelni! Megint azt hallottam, hogy Ilonka torkaszakadtából ordít a padlásfeljáróban. Csak ezt ne tette volna, mert láttam, hogy az itt álló is bátorodik. Elkezdtem folyamatosan beszélni, már amit egy fél hónap alatt oroszul megtanultam. Mindent elmondtam, hogy honnan jöttünk, menekültünk ide, hol jártam iskolába, kicsit tudok románul is. Azt is mondtam, azt hittem, ez talán segít, hogy egy orosz fiú visszajön értem, feleségül fog venni... és mindent, ami eszembe jutott, csakhogy eltereljem a figyelmét arról, amiért tulajdonképpen idejöttek. Már átfogott, és kezdett ölelgetni. Borzalmas, a hányinger környékezett borgőzös leheletétől.

Mentő gondolatok után kutattam az agyamban. Borzalmas. Hova rohanjak, hisz' mindenütt ott vannak, a konyhában is. Mit tegyek?

Becézgetni kezdett, hogy ne féljek: Azt mondogatta, hogy ruszki jó, ruszki nem bánt! – Igazán? Itt a példa rá! – gondoltam. – Ne sírj, ne félj! – Tömtem a számba a takaró csücskét, nehogy szájon csókoljon, mert menten elhányom magam. Már úgyis összenyalta jobbról az arcomat. Pfuj, az a boros lehelet! A mocskos kéz... és bűz. Undorító! Azt hittem, itt a vég, mert küzdöttem körömszakadtáig, hogy ne érhesse el a célját, még a fegyver társaságában sem.

Végre! Zörgetnek az ablakon! A fiúk visszajöttek, több falusi férfi társaságában. Bosszúsan felállt mellőlem, de látszott mindkettőjükön, hogy félnek. Azért volt bőr a képén felém nyújtani a kezét és azt mondani: *Doszvidanja* (fonetikusan írtam, azt jelenti: viszontlátásra!), *holnap este!* Én csak azt hajtogattam, mint egy eszelős: Nem értem, nem értem! De az igazság az, hogy nagyon is jól értettem és ez egy cseppet sem vigasztalt meg.

Ez volt a születésnapi ajándékom? Mondhatom, felejtethetetlen emlék!

De mégis megsegített az Isten! Szinte magam sem tudtam elhinni, hogy igaz, hogy talán az utolsó percben érkezett a segítség, a legjobbkor kopogtak az ablakon, a legutolsó pillanatban! Megint eszembe jutott Ady verssora: „*Mikor elhagytak... mikor a lelkem roskadozva vittem Csendesen és váratlanul átölelt az Isten*”.

Ahogy virradt, anyukám Nagybárkányba sietett bejelenteni a történeteket, a parancsnokságra. Azt kapta válaszként: vigyük oda azokat, akik ránk törtek, azonnal fejbe lövik őket. Na, ezzel aztán sokra mentünk!

Végül azt tanácsolták, neki, hogy a falusiak szervezzenek polgárőrséget, az itt lakók közül, a fiúk megszervezték, ezután estefelé legalább két ór mindig bejött hozzánk.

Azonban az oroszok is betartották ígéretüket. Korán megjelentek másnap is. Ketten bejöttek a lakásba. Látván a férfiakat, kimentek. Ők is ugyanúgy váltották egymást. Ablakunk alatt tanácskoztak. Nem tetszett nekik, hogy itt vannak a falusi emberek. Később megkérdezték: mit keresnek itt a civil magyarok? Azt válaszoltuk, hogy Óév estéjét ünnepeljük! Máskor is így szoktunk összejönni.

Aztán többen jöttek a falusiak közül. Később, hogy hűek legyünk a mondottakhoz, elkezdtünk együtt énekelni vallásos és világi énekeket. Nem mondhatnám, hogy jókedvünkől tettük. Az asztal alatt reszketett a térdem, de nem mutattam,

hogy félek. Így ment éjfélig. Láttam, hogy anyukám is nagyon ideges, már alig bírja tartani magát. Végre, az oroszok összeszedték magukat és elmentek. Fellélegeztünk.

Őreink azt mondták, már nem jönnek vissza, ők is elmennek, de mindjárt váltják őket. Kértem, ne menjenek el addig, amíg a váltás ide nem ér. Megnyugtattak, hogy azonnal itt lesznek, ne féljünk.

De hiába, alig értek ki a kapun, a ház hátsó oldala felől azonnal megjelentek az oroszok. Legalább nyolcan lesben álltak a banditák! Kirántották az ajtót, előreszegezett fegyverrel rontottak be. Kérdezték, ki a bandavezér? A fiukat ismét elvitték. Anyukámat is kivezették. Istenem, mi lesz itt? Mari a kamrában, Ilonkát pisztollyal fenyegetik. A szerencsétlen térdén állva könyörög nekik, hogy hagyják békében. Magamban dühös voltam rá, mivel azok még jobban hűsködtek. Elfújták a lámpát. Én a dívány sarkában reszketve húzódtam meg, remélve, hogy nem vesznek észre. Ilonkát már megint kínozzák... Odakint lövöldöznek. Megérkeztek a mi embe-reink, a polgárőrök, de nem tudnak segíteni, mivel fegyveresen, kettesével állnak az oroszok a folyosón, a kapuban és idebent többen is. Bementek a kamrába, ott van Mari, szegény. Megint kézilámpát gyújtottak, engem is észrevettek. Legalább hat vadállat rohant felém. Borzalom. Az egyikben felismertem a tegnapi esti tatárt. Arra gondoltam, hogy ha tegnap este megszabadultam tőle, most mi lesz velem? Sietve mellém ült, azonnal átkarolt, cirógatott, mintha szerelmespár lennénk. Azt mondogatta, hogy ne féljek! Én meg kézzel-lábbal hadakoztam ellene. A többi meg ott veszekszik előtte, hogy menjen már mellőlem, de nem mozdult onnan, talán szerencsém, hogy maradt. Most józan lehet, nem bűzlik úgy, mint tegnap, amikor dőlt belőle az ital szaga. És én éreztem, hogy most ő véd engem a részeg társaitól. Ha elmegy, a többi vadállat rám szabadul, az biztos! Remegtem félelmemben, de nem mutat-tam, hogy félek. Vigasztalni kezdett. Magam sem értettem, mi történt vele? A társai meg Ilonkát nyaggatták. Sikoltozásával

mindenkit magára szabadított... és ez lett a veszte. Szegény Mari. A padlásfeljáróban nála sokan megfordultak.

Nem telhetett el sok idő, csak mi éreztük úgy. Végre, visszajöttek a fiúk. Nagy garral nyitották, sarkig kivágták az ajtót. Anyukámat az őrzője visszakísérte a hideg szobából, aztán eltakarodtak. Mit kell még megélnünk? Milyen borzalmak várnak még ránk? – És mégis, jó az Isten. Bármilyen borzalmas volt, de megszabadultam a legrosszabbtól. Magam se hittem volna, hogy épségben megúszom.

Ezután minden este, ha kopogást vagy bármilyen neszt hallottunk, rohantam a padlásfeljáróhoz, fel a létrán, és ott a sötétben botorkálva kerestem a beszakadt tetőrészt; kiugrottam a szomszéd kertjébe. Az épületnek ez a része – mivel emelkedően épült – alig volt több embermagasságnál. Nem messze egy nyitott pajtában bújtam meg dideregve, a sok mezőgazdasági gép és szerszám között, amíg elmúlt a veszély.

Tankosok

Kisbárkány, 1945. január 1.

Újév! Mondhatom, szépen köszöntött bennünket az első órákban! *Így kezdődik az Úrnak 1945. esztendeje! Ez volt a borzalmak éjszakája!* Mi jöhet még ezek után? Sejthető, hogy semmit se aludtunk. Saját magunk árnyékának nézünk ki mindnyájan.

Éjszakai „vendégeink” egy tankkal beleragadtak a nagy sárba, valahol a falu határában, a föld befagyott, így ők itt ragadtak – vesztünkre és a falu, de az egész környék bánatára is, mert máshol is tiszteletüket teszik éjszakánként. Már korareggel beállított két tatár, de nem az éjszakai banditák. Azt mondták, hogy a főkolomposok kint állnak az udvaron, nagyon szégyellik magukat, nem mernek bejönni. Lenne bennük szégyenérzet? Hát ide aztán ne is jöjjenek be többé!

Később mégis bejöttek és lehajtott fővel tagadták, hogy ők lettek volna itt éjszaka. Mi azonban fölismertük a „mákvirágokat”. Később csodák csodája, – bocsánatot kértek. Azt mondták, nem ők voltak, hanem a bor tette! Megígérték, hogy többé nem bántanak, sőt, vigyázni fognak ránk (!), csak arra kérnek, ne menjünk be abba a faluba, ahol a templom van (így mondták), mert abból bajunk lesz. De miért nekünk? Persze, ott a parancsnokság, biztos „fejmosást” kaptak! Bizonygatták, hogy nem lesz többé bántódásunk, maradjunk itthon nyugodtan.

Mi meg azt válaszoltuk, jól gondolják meg, mit tesznek ezután, mert mérget készítettünk elő, és ha még egyszer eljönnek, bevesszük, és őket is leöntözzük valamivel, amitől örökre elmegy a kedvük nőket zaklatni. Megijedtek, és ahol gyógyszeres üveget láttak, azonnal ki akarták dobálni, azt hitték, abban tartjuk a mérget.

Ma eltemették a falu háborús halottait. A katolikus Tiszteendő úr bejött hozzánk látogatóba néhány percre. Próbált nekünk vigaszt nyújtani.

1945. január 6.

Vízkereszt ünnepe. Normális esztendőben ilyenkor végződik a vakáció és kezdődik a tanulás. Most felfordult a világ, semmi sincs úgy, mint máskor. Minden nap bejönnek a mákvirágok, de már rendesen viselkednek, azt is megkérdezik, meddig maradhatnak?

Egy emberi ábrázatú is akad a csoportjukban. Nem tudom, hogy kerülhetett a vad tatárok közé? Valami arisztokrata csemete lehet, Alexander. Finomak az arcvonásai, a keze is tiszta, ápolt! Őt nem láttuk a banditák között.

Azért az ördög nem alszik, minden nap imába foglalom, hogy enyhüljön az idő, amikor a tankjuk kiszabadulhat a fagyott sárból, mert akkor elhordják magukat a környékről. Nem bízom bennük, hátha megint leisszák magukat! Minden nap azzal a hírrel jönnek, hogy ma vagy holnap már indulnak tovább. Biztosan ők is érzik, milyen megkönnyebbülés lesz számunkra.

Kisbárkány, 1945. január 8.

Enyhülni kezdett az idő. Két napja esik a hó, most szép fehér takaró borítja a tájat. Ebéd után sétára indult a család a friss hóban. Hazafelé nagy hócsatát vívtunk, s mire hazaértünk, mindnyájan csuromvizesek lettünk.

Köztük is volt kivétel. – Estefelé megint jöttek a „vendégek”. Egy fiatal kölyök is velük tartott, akit eddig nem láttam. Kártyáztak. Észrevettem, hogy szemérmetlenül csalnak. Rájuk vall ez is, gondoltam, s ezt látva, magamban majd’ megpukadtam a nevetéstől. Kártyázást befejezve, a kis idegen kezdett velem beszélni, amiből alig értettem valamit, de nem érdekelt, mit mond. A többiektől megtudtuk, hogy színésznövendék, és nagyon kellemes hangja van. Igaz, a vonásaiban feltűnik némi tatárbeütés, mégis kiütözik a többiek közül. Nem olyan primitív, mint a társai, látszik, hogy valahol tanul. Más a beszéde, a magatartása – és csodák csodája, udvarias. Egy papírra kezdett nekem irkálni, s mutatta, hogy olvassam el. Csak úgy ragyogott a szeme, mikor rám nézett! Igaz, már ismerem a cirill betűket, de nehéz elolvasni az kézírásukat. Azt írta, hogy: *„Mióta megláttalak, képzeletemben csak Te lebegsz szemeim előtt”*. Már első nap, ez aztán a hódítás! – gondoltam magamban. Csak félve nézett rám, mindjárt elpirult. Ha látta, hogy valaki nézi, hogy mit ír, azonnal összetépte. Fiatal, talán diák. Azt hiszem, ő is szívesebben koptatná valahol tovább az iskolapadot, mint hogy itt, a világ végén háborús viszonyok között nekem tegye a szépet. Mikor elköszönt, odasúgta búcsúzóul, hogy holnap estefelé is eljön látogatóba.

1945. január 9. kedd

Reggel megint robotra vitték a falusi embereket. Köztük láttam a kis gavalléromat, Pétert. Intett felém, de messziről is látszott, hogy elpirul. Délután egyik társával bekopogott hozzánk. Megint udvarolni kezdett, levélben tette a szépet. Szerelmesnek látszik a kölyök. Nem mer rám nézni, mindig lehajtja a fejét, de ha rám tekint, csak úgy ragyog a szeme.

Pedig én most úgy nézhetek ki, mint egy boszorkány, mert ma is hógolyóztunk, a hajam még mindig csapzott.

Ő meg csak írt, egyre írta a sorokat hozzám. Anyut kérte, fordítsa le nekem pontosan. A szöveg így hangzott: „*Kedves Katyusa! Én holnap elmegyek, de csak a testem. A lelkem itthagynom Neked. Várjál rám két évig, akkor visszajövök Érted két fényes, arany karikával és elviszlek magammal, mert én nagyon, nagyon szeretlek*”.

Aztán egy kis helyet kihagyva így folytatta: „*Nagyon szeretlek, és ezért adósod vagyok ma egy csókkal*”.

Hűha! Aztán valóban könyörgött, hogy legalább egyszer megcsókolhasson. Ez egy igazi, békebeli szép udvarlásnak is beillett. Ha nem volna háború, – az ember komolyan vehetné, vagy ki tudja, szegény talán komolyan is gondolja, mégis, *olyan groteszknak tűnik minden emberi cselekedet, háborúban, ezek között a vad tatárok között.*

Nem lehetett haragudni rá, olyan ártatlanul, naivan, szerelmesen néz rám. Talán, ha én is úgy éreztem volna iránta, talán el is olvadtam volna. Egyszer, amikor írt, a kezemet az asztalra tettem, ő hirtelen odahajolt és hosszan, forrón megcsókolta, inkább rálehelte az egész szívének minden érzelmét.

Társa, akivel jött, szemtelen volt a végtelenségig. Folyton Marit kapacitálta. Kihívta az előszobába megbeszélésre! Én elhúzódtam, egészen be a sarokba. Láttam, hogy Péter nagyon szégyelli társa nevetlen viselkedését. Péter megint odahívott, hogy olvassam el, mit írt. Ez volt rajta: *Ne félj, mert én megvédlek, bármi is történnék.* Aztán elment.

1945. január 10. szerda

Este megint bejöttek vagy hárman, Pétert bosszantották. Ezután már alig mert rám nézni. Szegény fiú, igazán nem közéjük való, nagyon sajnálom őt. Ha itt annyit bosszantják és ugratják, mit művelhetnek vele saját társaságukban! És ő hogy érezheti magát ezek között a vademberek között?

Ma reggel Péter úgy rohant be hozzánk, mint a szélvész. Éppen reggeliztünk. Rám néz, nagyot sóhajt és csak annyit

ejtett ki a száján: hej, Te! Kérdeztük, és kértük, mutassa meg a térképen, hogy hol van most a front? Szemben ültem vele. Egyszerre rám néz, hirtelen megfogja az államát és olyan szerelmesen nézett rám, mosolygott, a szemében fájdalom és egy könnycsepp ragyogott. Egy sóhaj szállt ki belőle megint: hej, Te! Aztán megemelte a sapkáját és olyan sebesen elrohant, mint ahogy az előbb bejött. Szegény gyerek. Igazán nem a háborúban volna a helye és főleg, nem ilyen társaságban!

1945. január 12. péntek

Végre! Enyhült az idő, az orosz katonák kiolvasztották tankjukat, elmentek! Mindnyájan! Annyira sürgették őket, hogy két napja már nem jöttek felénk. Mindenki örömfohászt rebegett a faluban, mert rettegésben tartották a környéket! Szegény kis Péter. Sejttem, hogy fáj neki, amiért el sem jöhetett búcsúzni. *Örökre elment. És én nem tudok rá haragudni.* Másnap vettük észre, hogy egy nagy, ötliteres üvegben petróleumot csempészett be hozzánk, észrevétlenül letette az előszoba-sarokba (ez volt a *búcsúajándéka*, mert akkor petróleumlámpával világítottunk, de nemigen lehetett beszerezni). *Ő is a kevés kivétel közé tartozott a hatalmas szovjet hadseregben!* Társaira pedig csak kellemetlen emlékekkel tudok visszaemlékezni, hiába kértek tőlünk bocsánatot.

Front után

Kisbárkány, 1945. január 25. csütörtök

Egy ideje csendes a falu. Fellélegzett mindenki, amint megszabadultunk a részeges bandától. Olyannak tűnt számunkra ez az idő, mint valamikor a *tatárjárás* lehetett! Azóta csönd van itt, legalábbis – egyelőre.

Nemsokára azonban, néha-néha három kozák katona vetődött errefelé, két-három napig maradtak. Úgy hallottuk, hogy tábori csendőrök. De olyan hír is kering róluk, hogy „lógósok”. Nekünk mindegy, milyen címen járják a környéket, csak ne

bántsanak senkit. Csupán szállást és ennivalót kérnek. Hozzánk is betértek időnkint, mivel csak anyukámmal tudnak beszélgetni, a faluban más nem érti meg a nyelvüket.

Egyikük nagyon élénk, jó kedélyű. Már tudjuk, ha jönnek, az ablaknál előrenyújtják puskájukat, ők csak azután mutatkoznak. Alexander mindig táncol és énekel. Azt mondta egyszer, hogy anyukám emlékezteti az édesanyjára. A faluban azért haragszanak rájuk, mert vaktában lövöldöznek, csak úgy, a levegőbe, játékból. Nem rosszak, de kicsit faragatlanul viselkednek. Jó lenne, ha Ilonka nem volna néha olyan közönséges. Mert ők is hamar észreveszik ám, hogy kivel lehet, és kivel nem lehet szemtelenkedni.

Valamelyik nap a következő eset történt: Alexander a legélénkebb köztük. Amikor bejött hozzánk, a konyhában beszélgettünk, mint mindig, jókedve volt. Kért, hogy nyújtsak neki kezet. Jó, – gondoltam – ebben nincs semmi kivetnivaló. Igen ám, de úgy megszorította, hogy majdnem felsikoltottam.

– *Mi baja ennek? Eddig soha nem viselkedett így.* Nem hagytam annyiban, amíg ő a jobb kezemet szorongatta, addig én a balkézemmel teljes erőből pofonvágtam. Nyakig elvörösödött. Kicsit megijedtem, hiszen fegyvere a vállán lógott. De ő elengedte a kezemet és visszahúzódva csak annyit mondott: „keszenem” – vagyis megértette, hogy ne tovább, és megköszönte a leckét, amit kapott!

Zabrálnak!

Kisbárkány, 1945. február 5. hétfő

Végre, hetekig nem járt itt idegen. Néha átmentük Lucfalvára látogatóba barátainkhoz. Ők is gyakran járnak hozzánk; ilyenkor elpanaszoltuk egymásnak minden gondunkat-bajunkat.

Nem tartott sokáig a békesség. Megkezdődött a vendégjárás a faluban, ami *zabrálást jelent*. Nem maradt már semmi abból, amit az emberek nehéz, szorgalmas munkával télre össze-

gyűjtöttek maguknak. Azonban mit tehetnének mást, azzal vigasztalódnak: vigyenek mindent, csak legyen vége a háborúnak, és szeretteik mind jöjjenek haza.

1945. február 20. kedd

Csigalassúsággal halad az idő. Sehonnan semmi hír nem hallatszik, s nem érkezik el hozzánk. Pedig sok levelet küldtem ismerőseimnek. Talán meg sem kapták? – Nagyon sok idegen fordul meg a faluban. Érdekes embereket ismertem meg.

Leszűrve a lényegét, bizonyos következtetésre jutottam. A katonák közül, akik talán a fél világot bejárják a háború idején, néhány nap elég ahhoz, hogy minden nőnek udvaroljanak, vagy akár még házassági ajánlattal is előálljanak (nyilván csak bizonyos cél elérése érdekében), legtöbbjük ragyogó jövőt ígérve. Csak azt nem értem, nem hagytak otthon családot, feleséget, akik aggódva várják őket haza? Persze, egészen más elbírálás alá esnek a nőtlen férfiak. Azok otthon is, máshol is teszik a szépet, ha alkalom adódik rá. Nem beszélve arról, hogy sokan azt hiszik, hogy háborúban mindent szabad, ezért nem riadnak vissza még az erőszaktól sem.

A Nyugat felől érkezők ezt nem tették. Nem mondom, udvarolgatni ők is szerettek, de nem hallottam olyan esetről, hogy valaki közülük erőszakhoz folyamodott volna. Az oroszok közül legfinomabb férfi talán Alexander volt az egész orosz hadseregben, aki társaival együtt nemrég' extra ruhában tett vizitet nálunk; volt tartása, és jó modora. Egyébként csinos, kulturált férfi benyomását keltette, úriemberként viselkedett. Még az sincs kizárva, hogy kifinomult arisztokrata leszármazott lehet? De egy biztos: volt „gyerekszobája”. Nem tett sem célzásokat, sem ajánlatokat. Csak egyszer, hallottam, hogy Sándornak (akivel együtt volt nálunk) odasúgta, hogy ezért a kislányért még csúszva is eljönnék Moszkvából, ha tudnám, hogy velem tartana. Persze, ezek a tapasztalatok leginkább külsőségekre vonatkoznak. Ki tudja, mi lakik egy csinos, jó modorú emberben? Nem csak az számít, – bár

kétségtelenül sokat jelent. Helyzeti előnyt élvez, akinek a külseje kifogástalan, és magatartása kulturált.

1945. február 24. szombat

Szép napsütéses téli reggelre ébredtem. A föld még mindig mélyen be van fagyva, de én kikíváncszom a szabadba. Két fiútestvéremmel sétára indultam, *Csörgőkút*³ felé tartottunk. Még fehér a határ, de itt-ott már kilátszik a talaj. Azonban a háború-okozta sebeket még a hó se tudja betakarni. Helyenként kiemelkednek a földből a feldőlt járművek, szekerek, több helyen állatmaradványok, máshol tölcserék, lyukak a korábban rendben tartott, megmunkált földeken. Ha jön a tavasz, bizony lesz mit helyrehozni a gazdáknak!

1945. március 1. csütörtök

Egy idő óta megint közelebbről lehet hallani bizonyos gyanús morajokat. Mit jelent ez? Még egyszer visszajönne a front? Borzalom. Elég volt már belőle! Hallottuk, hogy Szlovákia felől a németek átkeltek a Garam folyón, visszafoglalták Lévát, ami nincs is olyan nagy távolságra tőlünk. Azt rebesgették: talán kiürítik Balassagyarmatot, és Szécsény környékén ismét bunkereket ásnak.

Ica járt itt, a védőnő. Ők is visszaérkeztek Ipolyvarbóról. Szekereket kapott, amivel haza tudja hozni a holmiját. Mondhatom, nagy merészség részéről, mivel még nem biztonságos a helyzet. Én se vagyok gyáva, de azért a nyilvánvaló veszélyektől igyekszem megóvni magam.

1945. március 4. vasárnap

A múlt héten Bandival, Pityuval Zsúny-pusztá felé sétáltunk az erdőben. Nagy sár mindenütt. A háború okozta károkat figyeltük. Mindenütt rom és pusztítás. A megáradt patakon alig tudtunk átkelni. Olyan sár volt mindenütt, hogy mindkét csizmám beleragadt. Szemben velünk egy lovas vezetésével három szekér jött. Intett, hogy álljunk meg, felénk tartottak. Kérdez-

---

³ Kirándulóhely a falu közelében.

ték, milyen messze lehet innen valamilyen falu. Közöltük, hogy nem messze innen van egy kisebb település, de olyan nagy a sár, nem tanácsoljuk, hogy továbbmenjenek.

Este, amikor hazaértünk, láttuk, hogy ugyanez a társaság a Mariék udvarában táboroz, ők is megismertek bennünket. Szénát kerestek a faluban. Búcsúzásnál közölték, hogy másnap megint eljönnek szénáért.

1945. március 11. vasárnap

Egy hete ismét idegenek jöttek a faluba. Minden napra kitalálnak valamit. Összeszedték a marhaállományt azoktól, akiknél eggyel többet találtak. A falusiak a parancsnokságra mentek, ahol azt mondták nekik, csak akkor adjanak bármit (fizetségért is), ha két, magyar- és orosz igazolványt fel tudnak mutatni. Ha nincs náluk mindkettő együtt, akkor azok csavargók, verjék ki őket a faluból. Igen ám, de azok, akik itt vannak, vállukon fegyverrel eszük ágában sincs fizetni, és csak egy igazolványuk van.

A falubeliek elhatározták, hogy nem hagyják magukat becsapni. Hazavezették az összetereit állataikat. Lett ebből cirkusz, még lövöldözés is. Végül befogták a lovaikat és a fegyvereiket az emberekre fogva, kihajtottak a faluból.

Az emberek örültek, hogy sikerült megmenteni azt a kevés állatot, ami még megmaradt nekik.

Este a faluból felkeresett bennünket két fiatal nő, velük beszélgettünk, amikor Mari rohan be nagy lihegve: végünk, körülvették a falut! Körben a hegyek tetején mindenütt emberek állnak fölfegyverkezve! – Mi lesz most?

Várákozunk kell. Pityuval az előszoba ablakából figyeltük a fejleményeket. Lövöldözés hallatszott, rakétákat is használtak. Akik a kertek mellet, a csapáson jöttek a falu felé, az ugató kutyákat magyarul szidták. Tehát nemcsak orosz csellengő katonák rabolják ki a falvakat, hanem környékbeli emberek is benne vannak a dologban.

Végül mégis csend lett. Utána átmerészkedtem Mariékhoz, megkérdezni, hogy hallottak-e újabb híreket? Az történt, hogy

összegyűjtötték az embereket, átkutatták őket, de nem bántottak senkit. Megígértették velük, hogy reggelre összeterelik az állatokat, mert ismét eljönnek. Ettől persze, nem öntött el bennünket a nyugalom. Megint ruhában aludtunk.

Hétfő. – A tegnapi bandából két tiszt angol (!) katonai ruhába öltözve, lóháton érkezett néhány szekérrel. Hozzánk is bejöttek tízpercre, anyukát kérték föl tolmácsnak. Mint mondták, ukránok. Normálisan viselkedtek. A szekeresek pedig Mariéknál ebédelték, ők is angol ruhába öltözve. Még világos volt, amikor visszaindultak, de megígérték, hogy másnap jönnek, de nem csak visznek, hoznak is. Ebből aztán semmi sem lett. Biztosan azért bújtak angol katonaruhába, mivel ezzel nagyobb bizalmat akartak kelteni.

Eljött március 15, a magyar szabadság ünnepe, de csak a szívünkben ünnepelhettünk.

Péntek. – Pityuval Lucfalvára mentünk. Miklós bácsi egy plakátot mutatott nekünk. Azt mondta, Salgótarjánból hozta valaki, ahol nagy ünnepséget rendeztek tegnap, március 15-én. Ő is istentiszteletet tartott a templomban. Lucfalván egy parancsnok vigyáz a falu rendjére, akinek szándékában állt kidoboltatni, hogy egy mázsa sót kap az a nő, aki vele alszik, vagy jóban lesz vele. Igaz, mostanában nagy érték a só, de ilyet... Milyen világ jöhet még ezután, ha ezt valaki meg meri tenni? Azt hangoztatja, ezután ide is eljön a „kultúra”, le kell vetni a népviseletet, meg kell tanulni a modern táncokat. Szerinte ez jelenti a kultúrát, a szabadságot!

Vasárnap gyönyörű időre virradtunk. Igazi tavaszi nap ragyogott be a kiverő ablakokon. Mégis azért kissé távolabb valamilyen zengés hallatszik. Talán még mindig a háború félelmet idéző zaja?

1945. március 19. hétfő

Nagy öröm ért bennünket. Két levél érkezett. Egyik Nagyváradon lett lebélyegezve Ilikétől, a másik Kucikától. Azt írja, hogy Marosvásárhelyen a hajuk szála se görbült az embereknek. Tehát nagyobb helyen nagyobb rendet tartottak. Ők már

járnak iskolába. Micsoda boldogságot jelentene számomra, ha én is ott lehetnék...

Kedd. – Ma meglátogatott bennünket Nagybárkányból a plébános úr. Szép oltárt rögtönöztünk az iskolában, a nagyobb lányok segítettek nekem.

Eljött Emil apja, hírt kapott a fiáról. Gyuláról írta neki a polgármester. Ugyanis Emil orosz hadifogságba került, de él és jól van. Ő csupán ifjúkori kíváncsiságból meg akarta nézni, milyen lehet a front, s akkor fogták el. Arra kértek engem, írjak levelet az apja nevében, hogy engedjék haza. Mellékelünk hozzá községi bizonyítványt is. Istenem, csak hazajöhetne szegény fiú. Milyen helyes gyerek, együtt jártam vele az elemi iskolába, ő nálam két osztállyal feljebb.

Kifosztják a falut

Kisbárkány, 1945. március 23. péntek

Időnként néhány zavartalan nap is adódik a faluban, aztán újból idegenek jönnek, fosztogatnak, ijesztgetve az itt élőket. Mostanában ismét gyakori, hogy a jól eldugott, még megmaradt élelmiszert, jószágot és minden megfogható elvisznek. Akkor erre azt mondtuk, hogy *zabrálnak*.

Négy öt napi csend következett, de utána ma, ismét megjelentek a fosztogatók több szekérrel. Teljesen kiürítik a kamrákat és az istállókat a faluban, már alig találni tehenet és lovat, de gabonát, szénát-szalmát, mindent elvisznek, amit találnak.

Az ágyúdörgést ismét közelről hallani, de a front állásáról semmit sem tudunk. Már soha nem lesz nyugalomunk?

Szép tavaszi idő köszöntött ránk, mindjárt kellemesebb gondolataim támadnak. Reménykedem, hátha kapok leveleket.

Nekifogtam ruhát varrni magamnak. Pótolni kell, mert mindenünk odaveszett. Úgy látom, rendes darab lesz belőle, de azt nem tudom, hova lehet majd fölvenni? Eddig még sose varrtam ruhát, legfeljebb igazítani próbáltam valamit egyiken-

másikon, de meg kell próbálni mindent, itt nincs varrónő, aki ruhát tudna nekem készíteni (mint Marosvásárhelyen).

1945. március 25. vasárnap

Néha érdekes álmot lát az ember. Honnan jönnek ezek elő? Hisz' nekem ilyen gondolataim életemben sohasem támadtak. És milyen tisztán kivehető minden apró részlete!

A kertünkben, a partfelőli részen sétálgattam, amikor velem szemben jött egy csinos német tiszt, mások kíséretében, nagy rangjelzésekkel zubbonya vállapján (többek között „SS” jelekkel). Egész halom csokoládét hoztak nekem. Amikor bevittem a lakásba, egy nagy fiók megtelt vele. Eszembe jutott róla a közmondás: „*Éhes disznó makkal álmodik!*” Ez nagyon ráillik az álombéli ajándéokra, mert már időtlen-idők óta nem ettem, sőt, nem is láttam csokoládét. Honnan jöhetett ez az álmom? Tulajdonképpen még életemben nem is láttam SS katonát.

Ma gyönyörű szép, szinte meleg idő van.

Virágvasárnap! A családból egyedül én mentem át Nagybárkányba, a templomba. Most szomorú idők járnak... a régi már csak szép álom, amikor Marosvásárhelyen minden ünnepen ott lehettem a Ferencrendi atyák templomában.

A szép idő a szabadba kicsalogatott. Hosszú sétára indultam *Pajtás kutyussal*. Szívfájdítóan szép minden. Egy magaslaton leültem, onnan szememmel nyeltem a táj szépségét. A Mátra hegység vonulatai egymás után sorakoznak, messziről különböző színárnyalatban pompáznak. Ezek a kék hegyek, gyermekkorom emlékei, szülőföldem, álmaim tanúi, mostani ifjúságom, reményeim ébresztői... Kedves iskolatársak, ismerőseim! Hol vagytok most? Messze él tőlem Valaki... Vajon gondol-e még rám? Tudja-e, érzi-e, hogy nagyon vár rá és hívja őt valaki?

1945. március 26. hétfő

Milyen jó az Isten, hogy adott álmokat! Legalább olykor láthatom azokat, akiket szeretek. Madárkát (aki a tornatanárnőnk volt), és Katit és Kicsit láttam álmomban.

Madárka olyan szép volt, olyan aranyos, mint mindig az életben. Egy asztal mellett, karosszékekben ült rózsaszín tüllruhában puffos ujjakkal (a képen székely ruhában),! Mandi valamilyen sport-összeíráson dolgozott, engem csak ideiglenesen vett fel az ívre. Talán neheztel rám valamiért? – Ki tudja, hiszen mindez már csak álom. Hol van már tölünk Marosvásárhely? Mintha ezer év is eltelt volna találkozásunk óta...

1945. április 6. péntek

Egy fiú a faluból (Boros) Pestre megy. Leveleket írtam, és arra kértem, adja postára, hátha ott jobban működik a postaszolgálat, s hamarabb eljutnak a címzettekhez.

Sokszor gondolkodom Lászlóra. Rég' nem kaptam tőle életjelt. Gondolataim mindig hozzá szállnak. Nem tudhatom, mi oka lehet a hallgatásának... Elfelejtett volna? Nem, nem hazudhatott a tekintete, a szeme, lelkének tiszta tükre!

Háború, front, zabrálások és sok minden kellemetlenség ellenére, mégis eljött az igazi tavasz, mindjárt szebb gondolataim támadnak. A nap már kezdi ontani melengető sugarait, kedvet éreztem egy kellemes sétára. Ebéd után Pajti kutyusomat magam mellé fűtyentettem, és egy pulóvert vállamra dobva, elindultam a határba. A máskor rendezett szántóföldek mindegyike teleszórva hulladékkal, egy helyen elpusztult ló maradványai, inkább csak a csontjai láthatók szerteszét.

Nem messze mély lyuk emlékeztet a sárba beragadt tankra. Eszembe juttatta azt a rettenetes napot, amikor a lerészegedett tatár tankosok beállítottak a faluba. Ugyanis amíg ki nem olvadt a földbe belefagyott tankjuk – itt rekedtek, az egész környéket rettegésben tartva.

Továbbstétlva, helybeli gazdákkal találkoztam, akik nagy csapatban, vállukon ásóval-kapával és gereblyével vonultak ki a határba. Köszöntöttük egymást.

– Hova mennek a szerszámokkal? – kérdezem tőlük.

– Földet szántunk „*Sztálin-ekével*”! – válaszolták a palócokra jellemző humorral, közben a vállukon vitt szerszámokra mutogatva. Szinte vidáman masíroztak a földúton, akik még ilyen nagy felfordulásban is, természetesnek fogták föl súlyos gondjaikat. Korábban ezt a kis falut jómódú gazdák lakták, minden portán tartottak igavonó állatokat: lovakat, ökröket. Nem kellett szomszédba menniük munkaeszközökért, amikor szántani, dolgozni kellett a mezőkön. Most meg könnyedén veszik az ásót-kapát a vállukra, hogy művelni kezdjék a határt, hogy majd ősszel a nehéz munkájuk kisebb termését is learathassák.

Hazajött apukám

Kisbárkány, 1945. április 7. szombat

NÉLKÜLÖZÉSÜNK KÖZT még nagy bánatunkban is, néha ránk mosolygott a jó Isten. Ma ilyen nagy öröm és meglepetés ért bennünket! *Végre hazajött Apukám!* Milyen nagy boldogság mindnyájunknak. Nagyon lesoványodott, fáradt és kimerült. A faluvégén találkozott Pistával, aki legalább onnan segített neki a hátizsákját cipelni. Később, kicsit megpihenve, elmondta, milyen viszontagságok között jutott haza a nyugati határról. De végre, itthon van! Jó hírt hozott, Gusztiról. Március elején kapott tőle levelet, akkor Siófokról írta neki, hogy oroszok tartják fogva, de a körülményekhez képest jól van, és reménykednek, hogy hazaengedik, nem viszik ki őket az országból⁴.

---

⁴ Sajnos, nem így történt. Csak három keserves év után tért haza.

1945. április 22. vasárnap

Szép tavaszi napra virradtunk, már új élet, rügy fakad a fákon. Nekem fáj a szívem, majd' meghasad: *Kettétört az életem*, a seb soha nem fog begyógyulni. Érzem, ahogy az idő tavaszra fordul, én úgy fogok elhervadni... Amit a növényeknek a napsugár jelent, nekem olyan a szeretet, nélküle elsatnyul, silány az életem, s kilátástalan a jövőm. Úgy fáj a szívem... és úgy szeret! De hol van Ő? Hol találom? Látom-e még valaha? Odaadhatom-e neki szívem hófehér szerelmét... leányságom legdrágább kincsét? Igen, most érzem mindezt, amikor semmi hírt nem hallok róla (Lacira gondolok), nagyon hiányzik az életemből...

Róla álmodtam. Szép volt az álom, bár úgy tudom, nem valami jót jelent! Piroskánál voltunk, esküvőre készültünk. Mindenki várt, várta a menyasszonyt, aki kényelmesen, nyugodtan elfoglalta magát a frizurájával. A vőlegény Ő volt! A kép ekkor összezavarodott.

Ezután Piroska bátyját, Gyurkát láttam, szegényt, aki a Tiszába fulladt egy nyáron, Piroska néni álmomban is siratta. Aztán megfogta a kezem, arra kért, hogy vigasztaljam. Mégis van valami az álmokban? Halottal álmodni – esőt jelent – és íme, reggelre beborult az ég, és eleredt az eső.

Nagyon elszomorít, hogy annyi levélre sem kaptam választ. Miért? Miért? Én azért küldtem a leveleket, hogy tudja, hová kerültem a háború zűrzavarában. A naplóban a dalt gyorsírással jegyeztem be: „*Neveddel alszom, neveddel ébredek...*”

1945. április 29. vasárnap

Mit jelentsen ez? *Megint Őt láttam álmomban...* Mintha Pózsnyból értesített volna engem. Küldött pénzt. Hogy miért, azt nem tudom. Azt írta, odamenekült. Aztán – még mindig álmomban – hozzánk jött, Pirkóék is meglátogattak, s a szobában nagy volt a rendetlenség. Én meg boldog voltam –

legalább álmomban!⁵ Az álom folytatása már Piriéknél zajlott. Diáklányok a folyosó mellett sorakoztak, akiket menekíteni kellett valahonnan. Madárka vezette őket. Én nem mehettem – mivel messzire szakadtam tőlük, mint a valóságban. Kuci abban a szép kék, virágos ruhájában pompázott, ami olyan jól állt neki, zsebre tett kézzel, kihívóan, vidám arccal nézett mindenkire. Édesnéni (Madárka) sajnálta, hogy én itt maradok. Odajött hozzám, átölelt és megcsókolt. Én ettől olyan nagyon-nagyon boldog lettem. Pedig álomban a csók valami rosszat, árlást jelent. De hát, mégis ez történt velem – álmomban. *Álom-álom, édes álom...* Jó volt mégis, legalább álomban együtt lenni velük, akiket annyira szeretek.

Ó, boldog idők, kedves emberek!

Pásztón

Kisbárkány, 1945. május 1.

Anyukát nagyon megviselték az események. Gyakran rosszul érzi magát. Elhatároztuk, felkeressük a régről ismerős főorvost, hogy megvizsgálja, és tanácsokkal lássa el.

Tegnap Pásztóra mentem vele, Mariékkal. Borongós reggel indultunk útnak. Gyönyörű erdőn keresztül vezetett az út. Nemhiába, május van. *Gyönyörű május!* Minden ünnepi zöldben pompázik, orgonák, virágok, édes, mámorító illat, friss, üde szellő fújdogál. Eszembe jutott a tavalyi május, és könny szökött a szemembe. *Óh, be szép, és milyen jó volt akkor!*

Levelet vittem a postára. Talán hamarabb eljut városból a címzetthez. Pásztón jártam internátusba, – mint kis középiskolás, most csöndes a város. A kórházba igyekeztünk, a főorvos családjához. Anyukám jól ismeri őket. Egy kisfiuk és kis-

---

⁵ Megérzés részemről. Bár úgy beszéltük meg vele még Marosvásárhelyen, hogy nyugodtan írhatok neki a dunántúli címére, mert ő megkapja a leveleket, mivel nem megy el otthonról és – mégis Nyugatra került, amerikai fogásba. Hogy, hogy nem, én megálmodtam! De ez majd csak később derül ki.

lányuk van. Csak a feleségét, Klárit találtuk otthon a két gyerekkel. Férje ünnepségen vett részt, mert május elsejét mindenkinek kötelező megünnepelni.

Amíg rá várakoztunk, felesége elmondta, hogy hasonló helyzetben voltak és vannak, mint mi. Amikor megérkezett a főorvos, megvizsgálta anyukát, és ellátta a szükséges tanácsokkal. Nem talált semmi komoly bajt nála, aminek nagyon örültem. Csak ne volna olyan ideges. Neki se lehet jó, nekünk meg pláne! De hát annyi mindenben kellett keresztülmennie – velünk együtt, nem csoda, ha néha kitör belőle a fájdalom.

Mikor a főorvos kiment a szobából, Klárika elmondta, hogy egy fiatal orvos nagyon érdeklődött irántunk, ezért később bemutatta nekünk. Ő volt az, aki a kórházi folyosókon (és korábban városban is) szinte feltűnően figyelt minket.

A patikában megvásároltuk a gyógyszereket, a fiatal gyógyszerész megmért minket, én 55 kg vagyok. Elindultunk hazafelé. Mátraszöllősig megállás nélkül vert az eső. Betértünk Harsányi kántorékhöz kicsit pihenni. Kedves fiatal pár, három apró gyermekkel. Szlovákiából, Esztergom mellől kerültek ide. Elmondták, hogy ott három hónapig tartott a front. Most azonban vissza szeretnének menni a korábbi lakhelyükre.

Tovább az erdőben is nagy sárban haladtunk hazafelé, de az erdő így is nagyon szép volt. Otthon fáradtan tértünk nyugovóra a hosszú gyaloglástól kimerülve.

Pénteken kibújt a tojásból az első kiscsibe. Olyan édes, selymes-puha-bolyhos jószág. Új élet. Május, te áldott szép hónap! Életfakasztó, a szerelem, a megújulás hónapja. Nekem hozol-e valami újat?

Szombat. – *Nem tudom én, mi van velem?* Mint a dalban! *Ma ismét láttam Őt – álmomban.* Talán kapok tőle levelet? Nagyon várom, de már hinni is nehezen megy.

Gyönyörű napsütéses idő, már szinte nyári melegen süt a nap. Ma először napoztam ebben az évben. Mára krumpli-ültetést tervezett a család, a saját étlapunkon sós kamártás bundáskenyérrel, utána főtt kukorica szerepelt a családnak. Engem

itthon hagytak csirkepásztornak. Estefelé Lucinba menünk látogatóba.

Ilkétől levél jött, ami régi keltezésű, két hónappal ezelőtt adták föl Nagyváradon! Mi lehet oka lehet? Talán lezárták a határt, hogy nem működik a posta? Vajon miért nem kapunk tőle frissebb híreket?

Vasárnap. – Szaporodik a gazdaság. Ma „Nyuszi-babának”, „Öfelségének” négy cicája született. Én maradtam mellette a nehéz óráiban. Mennyit szenvedett szegényke. Mindig hálás volt egy-egy simogatásért. Most ott fekszik, átölelve négy cicagyermekét és engem hív, mintha mutatni akarná a kicsikéit. Láthatóan boldog. A szeméből is kiolvashatók az érzelmei. Miért mondják sokan, hogy az állatoknak nincsenek érzelmei, s hogy a macska nem hűséges? Nekem, személyes tapasztalataim alapján, erről egészen más a véleményem.

Hétfő. – Nagy munkában vagyunk ma, nagymosás! Eljött Terka néni, de én is segítettem neki, úgy, mint máskor.

Estefelé átsétáltam a fiúkkal Nagybárkányba. Etával és Évával találkoztunk. Kellemes érzés egy kicsit gondtalanul beszélgetni; miközben sokat nevettünk. Ilyenkor elfelejtem búbánatomat. Két szál orgonát kaptam, ami egy egész csokornak hat! És az illata! Itt ülök az asztal mellett, előttem az illatos virág, és levelet írok. Itt díszelegnek előttem a tavasz szépséges hírnökei, gyöngyvirág és orgona. És nekem fáj a szívem. *„Május este nyílik az édes gyöngyvirág, miért oly mámorító, ha beszívom illatát?”* – Miért?

Kedden délután átjött Pirkó, Editke húgával. Marika is velük tartott, aki nagyon helyes kislánnyá cseperedett, de a „bakfísról” (Editkéről) jobb szót sem ejteni! Folyton duzzog.

Vége a háborúnak

Kisbárkány, 1945. május 9. szerda

VILÁGTÓL ELZÁRVA, mindenről jóval az események után szerzünk tudomást. Telefon sincs a közelben, legközelebb Nagy-

bárkányban és Sámsonházán, a postahivatalban található. Mindenkor csak elvétele, véletlenszerűen, hallomásból értesülünk a fontos hírekről is.

Délután faszenes vasalóval simítottam a kimosott ruhákat. Mari jött át, ő újságolta, hogy vége a háborúnak! Egy cigány-asszonytól hallotta! Na, ez aztán biztos hír lehet! Még azt is hozzátették, hogy Pásztón kidobolták a nagy esemény híret, és nagyközség összes harangja egyszerre kondult meg.

Mégis lehet a hírben valami igazság, még ha cigányasszony hozta is, mivel délután lucfalvi lányok csoportosan jöttek át a faluba, vidáman, énekelve, és hangosan kiabálták, hogy béke, béke! Átmentünk Nagybárkányba, ott is megerősítették a hallottakat. Tisztelendő úr a pásztói parókián hallotta. Hála Istennek!

Az irodán egy rendeletet olvastunk. Végre, rólunk szól. Be kell jelentkeznie azoknak, akik a mostani határon túl éltek az utolsó négy év alatt. Legalább számba vesznek. Igazságos lenne, ha valamilyen anyagi támogatást kapnánk, hiszen mindenünk odaveszett, ottmaradt a jelenlegi határon túl.

Beugrottunk Etához is, aki nem volt valami emelkedett hangulatban, a „béke” rájuk is nyomasztólag hatott, ami aztán rám is átragadt. Eszembe jutottak azok, akik még nem jöhettek haza. Valóban: lehet-e örülni, amikor annyi áldozata van ennek a háborúnak? Ki tudja, mi vár még ránk? Hol szenved az én bátyám, mi van vele? És... és... Ő? A falat sem esett jól ezután.

Eta kártyát vetett nekem. Tudom, bolondság, mégis reményt keltő. Ezeket mondta – Valaki, aki a családhoz tartozik, úton van hazafelé.

Talán Gyugyi? *Bár úgy lenne!*

– Valakire erősen gondolsz. – *Ez igaz.*

– Hamarosán hírt hallasz felőle... talán betegségről... egy lány van a gondolatában... – *Talán Lacinak – én?*

1945. május 10.

Áldozócsütörtök. – Még templomba se mehettem. *Béke van? De milyen béke? Kinek a békéje?* Délután – ahogyan megbeszéltük – eljött Malvinka. Felöltöztettem „városi” ruhába. Fényképezkedtünk.

Több kép is készült. Egyiken ruhát cseréltünk, én átöltöztem Malvin paraszt-menyecske ruhájába, ő pedig az enyémbé, s úgy fotózkodtunk. A másik képen Malvinka (olyan helyes volt az én ruhámban, szégyellte magát, ahogy ő mondta) „urasan” öltözve.

Malvinka és én palóc-menyecske ruhában az iskola udvarán, háttérben a Mátra nyúlványai

Délután két kisiskolás leányka rengeteg virágot hozott nekem: nárciszt, íriszt, orgonát. Milyen szépek ezek a májusi virágok, meg a gyerekek is olyan üdék, zsenekék, harmatosak és ártatlanok. Gyönyörű a május és mégis, most milyen szomorú nekem...

Pénteken Pirkó látogatott hozzánk, Marikával. *Kirándulni mentünk Csörgő-kúthoz.* Pajti kutyus is velünk tartott, bol-dogan futkározott körülöttünk. Üdítően bódítón, bolondítóan

hatott ránk, az erdőben sétálni. És még milyen lehetne? Itt készült a fénykép.

Szombaton alig aludtam valamit, nagyon álmosan, kimerülten ébredtem, mert anyukának fáj a feje, egész éjjel sírt és jajveszékelt. Én is sírtam. Sajnáltam, mert szenvedett és azért imádkoztam, hogy ne legyenek fájdalmai, s nem tudja türelmesen elviselni. Inkább nekem fájjon, én tudok tűrni. Nem beszélek erről senkinek, de ilyenkor mindig mindenkire haragszik és annyira türelmetlen, hogy mindenkit megbánt.

Délelőtt kitakarítottam az egész lakást, a folyosókat, udvart. Csendesen, magam szeretek dolgozni. Utána olyan jóérzés fog el, hogy minden rendben van körülöttem. Csak ezután tudok igazán megpihenni. Friss virágot tettem mindenhová. Már kinyílt az írisz. Olyan szép a tavasz... én nagyon szeretem. És mégis, ebbe fogok belehalni... Hol lehet László? Hogy van? Él-e még? Gondol-e rám? Csak ez jár az eszemben. Én is rég' nem írtam neki, elseje óta. Minek? Úgyszincs otthon, abban biztos vagyok, különben írt volna nekem. Nem hagyná válasz nélkül a leveleimet.

Délután Pityuval Bedére mentünk. Gyönyörű ilyenkor az erdő, olyan, mintha nyár volna, nem is tavasz. Bedéről hazatérve, eleredt az eső. Csendes májusi eső, meleg, áldásos májusi

eső hullott, nemsokára szürke fátyol ereszkedett a földre és kellemes álom a szememre.

1945. május 14. hétfő

Gerely Jolánnak a „Művelt kislány” c. könyve akadt a kezembe. Ennek kapcsán *elgondolkodtam saját életemről*. Azt hiszem, ebben a csendben, távol a városi zajos élettől leülepszik az emberben, hogy mikor döntött helyesen, mikor nem. Bizony a városokban sokkal több veszély leskelődik a fiatalságra, mint ilyen helyen, ahol most meghúzódtunk. Én sem ismertem fel városban ezeket a veszélyeket. Mégis, mi óvott mindig engem? Nagy árat fizethettem volna, ha nem a helyes utat választom. Ki fogta meg a kezem olyankor, ha nem tudtam, mit kell tennem, s azt sem, kihez forduljak segítségért?

A barátnők még tapasztalatlanok voltak, akárcsak én.

Osztálytársaim közül sokan korábban a zárdában tanultak. Ha olyan problémájuk akadt, amiről otthon nem akartak beszélni, a nővérekhez fordulhattak. Én is többször velük tartottam, amikor meglátogatták volt tanáraikat. Szerettem a zárda csöndjét, nyugalmat.

Máskor meg betértem a Ferences atyák templomába és ott, a csendben elmélkedve találtam meg az utat, amit követnem kell. Ott gyűjtöttem erőt ahhoz, hogy mindig megálljam a helyem, hogy ne térjek le a jó útról, végül is eddig a jó mellett döntöttem.

Föltettem magamnak a kérdést: jó-e, ha annyira megbíznak valakiben, mint ahogyan bennem megbíztak a szüleim? Olyan jó lett volna, ha a bennem zajló problémákra, gondokra felfigyelnek, ha több szeretetet éreztem volna magam körül. Biztosan szerettek, hiszen gondoskodtak rólam, de ezt nem mindig érzékeltem. Többször lett volna szükségem arra, hogy megfogják a kezem és vezessenek, hogy ne nézzenek felnőttek, hogy a családi fészekben csak gyermek lehessenek.

Az iskolában is hasonlóan kezeltek. Ott ugyanúgy bíztak bennem a tanáraim, szinte valamennyi. Ez jól is esett, mert mindig igyekeztem komoly, megbízható lenni. Pedig de jó lett

volna még tovább kisgyereknek érezni magam, hogy jobban óvjanak, hogy érezzem: féltenek és aggódnak értem. Hányszor vergődtem kétségek között! Olyankor a ferencesek templomába menekültem, és ott, a sziklabarlangban kerestem megoldást találni gondjaim és kétségeim gyógyítására. Ott gyújtottam erőt a nehéz harcokra. Olykor úgy éreztem, mintha valaki megsimogatná a lelkemet. Amikor hibáztam, akkor is odasiettem bocsánatért és könyörögtem, ne engedjék el a kezem, mert akkor elveszek. Más sosem védett engem. Nem éreztem szeretetet ott, ahonnan legjobban várja mindenki. Hiába, ha otthon és iskolában is megbíztak bennem, ami jólesett. Ettől függetlenül, egyedül voltam. Senki sem adott tanácsot bizonytalanságomban. Pedig hányszor vergődtem kétségek között... Senki sem jött hozzám, hogy szeretettel és kíméléssel segítsen nekem. Én bárhová elmehettem, senki sem féltett. Nem éreztem soha az aggódó szeretetet... Megbíztak bennem! Pedig néha már-már majdnem engedtem a kísértésnek. Nem is tudom, mi védett meg olykor.

Hogyan sikerült megtalálnom a helyes utat, hogy soha nem tértem rossz irányba? Biztos, hogy neveltetésem is közrejátszott, mert, mindig a jóra, tisztességre neveltek. De én ennél többre vágytam: nagyobb szeretetre, több figyelemre.

Talán ezért gondoltam és gondolok most is gyakran a zárda csöndjére, s nem világi pályára. Bár úgy néz ki, hogy a világ most más felé irányul, néha rettenetes dolgok történnek, például arra a lucfalvi plakátra gondolok. Erkölcstelenség, trágárság, fertő... Mi lesz itt, ebben az országban, ha nem változik meg minden?

1945. május 15. kedd

Tavaly ilyenkor Marosvásárhelyen, meglátogatott bennünket Ilike, bátyám menyasszonya. Sok fényképet készítettünk lakásunk előtt, a lépcsőn. Guszti már akkor is katona volt, de tudtuk, hogy hol van. Most? Semmi hírt nem kapunk róla.

Lászlóról sem hallottam már hat hónapja. Olyan rossz a bizonytalanság. Ezt hozza a háború. Elszakítja egymástól a

szerető szíveket. Nekem sem számított játéknak, hogy olyan könnyen elfelejtsem! Számomra szent a szerelem! Már lassan egy éve lesz, hogy meglátogatott Marosvásárhelyen. Sokat beszélünk, tervezgettünk, sétáltunk a zúgó Maros partján. Körülvelt a szép tavasz, a friss szénaillat, a virágok, a tiszta kék ég. Mindaz, amit elmondott nekem, nem lehet hazugság részéről sem. Olyan őszintének ismertem meg. A jó Isten, és a gyönyörű természet, ami körülvelt, ők a tanúim, hogy szerettem, hittem neki. Még most is hasonlóan érzek, és tudom, hogy őt rendelték mellém.

Szerdán a szép napos reggel, jókedvvel ébredtem. De aztán minden elromlott. Nagyon nehéz elviselni egyedül mindent. Nincs kihez fordulnom. anyám megint olyan türelmetlen, olyan ideges... Nem tudom, hová vezet mindez? Így hozzá sem tudok közel kerülni. Tudom, sokat szenvedett, most is aggódik Gusztiért. De min segít a türelmetlenségével? Ha jobban uralkodna magán, nem taszítaná magától messzire azokat, akik itthon vagyunk, mellette állunk, érte aggódunk. Ilyenkor mindig úgy érzem, nem is szeret bennünket. Mindig csak haragot és gondokat látok magam körül. Mi lesz így belőlem? Milyen jó lehet annak, aki érzi, hogy szeretik.

Csütörtök. Még jó, hogy gondjaink mellett öröm is ér bennünket. Ilkétől két ajánlott levél érkezett. Valakivel kiküldhette, mert Magyarországon adták postára. Hát már itt tartunk, csak közvetve lehet levelezni a határokon túli szeretteinkkel?

Cirmoskánk

Igyekszem magam elfoglalni, ne a megoldhatatlannak látszó gondok és bajok munkáljanak bennem. Tavasszal az ember jól érzi magát a természetben. Most is gyakran foglalatostokodom a virágoskertben. Már szépen megnőttek a palánták, azokat ültetem végleges helyükre. Olyan szeretettel végzem ezt a munkát, és úgy látom, még a növények is meghálálják a gondoskodást, törődést.

És az állatok? Csodálatos teremtmények. Cirmoskánk, kedves anyamascskánk nem mindennapi gondoskodásról tett tanúbizonyságot. Három kiscicát hozott a világra. A konyha védett sarkában készítettünk családjának puha fészket. Egy nagykosárban éltek boldog cicaéletüket. Cirmos ott szoptatta, tisztogatta a kis jószágokat, később onnan gurultak le, egymásba kapaszkodva játszottak békességben.

Ekkor történt, hogy egy tyúkanyó kiköltött egy fészkekalja kiscsirkét. Hogy, hogy nem, egyik tojásból késve bújt elő a csibe, de a kotló szegénykét már nem fogadta el. Szegény pici bolyhos lény magára maradván, állandóan csipogott. Anyukám egy kis kosárkát kibélelve, fészket készített neki, hogy ne fázzék a kis árva. A kosarat a sütő mellé tettük, hogy jó meleg helye legyen. Igen ám, de szörnyen unatkozott magában, és egyre kétségbeesettebben csipogott.

Nem messze tőle pihentek a cicák saját kosarukban. Cica-mama fölfigyelt az állandó csipogására, szemmel láthatóan zavarta a kis állat kétségbeesett siránkozása.

Egyszer észrevettük, hogy otthagyja a cicáit, óvakodva megközelíti a csipogó jószágot, és csendben figyel. Aztán gyors mozdulattal melléugrik, szájába veszi!

Ó jaj, azt hittük, véget ért a kiscsibe élete, – de nem!

Mit ad Isten? – odaviszi a szájában, és lerakja kiscicái mellé. Utána ő is kényelmesen melléjük telepedik. A kiscsibe elhallgat, megnyugszik, – az anyacica is. Ezt követően ott melengeti, nyalogatja, mintha saját kölyke lenne. Biztosan csak azon csodálkozott, miért nem szopik úgy, mint a három macskakölyök?

A kiscsibe később is mindig ott téblábolt a játékos kismacskák között. Amikor csipogni kezd, Cirmoskánk odamegy hozzá, nyávogva hívja, nyalogatja, úgy terelgeti őt is, mint saját cicakölykeit. Talán sokan el sem hiszik, hogy ápolta a kiscsirkét!

Falusi élet front után

Kisbárkány, 1945. május 18. péntek

Tavasszal, amikor megújul a természet, talán mindenki igyekszik a környezetét rendbe tenni. Falun kimeszelik a házakat, a melléképületeket, takarítanak. Most, a háború viharai után még sokkal több a tennivaló, a romokat, szennyet is el kell tüntetni.

Mi is takarítjuk az iskolaudvart a gyerekekkel. Pünkösdre készülődünk. Holnapra pedig a lakás takarítását terveztem.

Megint eszembe jut, mi volt egy évvel ezelőtt. Akkor bármi is történt, legalább reménykedhettünk. Most? Semmi remény, nem jönnek a levelek Dunántúlról. Valami baj lehet vele, vagy csak megismerkedett valakivel és talán rólam már tudni sem akar? Akkor, ha másképpen döntött, miért nem tájékoztat, mert én meg itt gyötörődöm a bizonytalanságban.

Szombat. – Talán a tegnapi gyöttrő gondolatok eredménye, hogy ma *éjjel Róla álmodtam*. Itt volt nálunk a szobában, de én nem láthattam. Szeretem, igazán, szívből és ezt a naplónak bevallhatom. Jó rágondolni önzetlen, tiszta szerelemmel. Ábrándozni a jövőről, arról, hogy talán mégis van, aki szeret, mert úgy érzem, ő hozzám tartozik.

Korán reggel frissen, jókedvvel kezdtem hozzá a nagytakarításhoz. A kenyeret már tegnap bedagasztottam, ezért takarítás közben azt is elő kellett készíteni a sütéshez. Mire végeztem a takarítással, a kenyér is kisült. Olyan finom lett, mint a kalács.

Pünkösdvásárnap. – Szemerklél az eső, mégis szép tavaszi az idő. Szomorú vagyok a megjegyzések miatt. Egy könyv került a kezembe, ami kissé megvigasztalt. Gausz Tibornak, a „Jegygyűről” című könyvét olvasom.

Azonban úgy látszik, már templomba se mehetek el anélkül, hogy ne kapjak megjegyzést érte. Vasárnap és ünnepen, Marosvásárhelyen is mindig elmentem misére, nem csak most jut eszembe, hogy így kezdjem a hetedik napot.

Délután beborult az ég, eleredt az eső. Szentkútról most jönnek visszafelé a rimóci búcsúsok. Előttünk haladnak el, majd Bedén át, az erdőn keresztül Zsúnypuszta felé kiérnek a köves útra, onnan jutnak haza. Fáradtan értek ide. Kérték, hogy az eső miatt, fedél alá kerülve, megpihenhessenek kicsit az iskolában. Olyan szépek, így népviseletben, kedves népi szokásaikkal. Sokat veszítenének azzal, ha elhagynák ezt a viseletet.

Hétfő. – Kellemes cigánymuzsika hangjaira ébredtem. Mulatságot rendeztek a faluban (ahogyan itt mondják: „báld,” bál szó helyett), biztosan most mennek haza a zenészek. Éjszaka esett az eső, most minden üde, friss a májusi napfényben.

Dél előtt 11 órára mentem a templomba. Pityu út közben elvesztett 1200 cseh koronát. Nagyon sajnálom őt emiatt. Séta közben gyönyörködünk a tájban. Szép zöld a határ, az útszéle és a rétek telehintve mezei virággal.

Kétségeket támasztott bennem a könyv, most olvastam végig. László elvált ember. Templomban nem esküdhetnénk. Akkor meg hogy menjek hozzá feleségül? Én ezt nem tudom elképzelni.

Szerdán temetésre mentünk Nagybárkányba. Eta édesapja meghalt. Szegény annyira sírt. Fájdalmat éreztem, látva a szenvedését. Temetés után nemsokára kiürült a házuk. Nagyon kértek, maradjunk még náluk. Megérkeztek a tisztelendő urak. A nagybárkányin kívül itt volt a mátraverebélyi, és Vácról is jött egy pap. Nagyon művelt, értékes emberek. Meglátszott rajtuk, hogy gyakran elmélkednek magukba mélyedve. Különösen a szerzetesek nagyon szimpatikusak. Élvezet volt társaságukban lenni, ritkán nyílik alkalom ilyen kulturált társalgásra. Jó, hogy ittmaradtunk, Etán is meglátszott, kicsit megnyugodott. Jól éreztük magunkat, de el kellett búcsúznunk, otthon ebéddel várnak.

Hazafelé Berkes Jóskával⁶ és Nagy Ilonkával találkoztunk. Éppen Kisbárkányból jöttek. Mindketten a községházán dolgoznak. Nagyvilági nő ez az Ilonka, cigarettázik, elegánsan öltözik. Tőle tudtam meg, hogy Salgótarjánban van fiú kereskedelmi középiskola, ahol én is letehetném a vizsgáimat, és érettségit tehetnék. Ennek örülök. Milyen más lenne, ha nem jön közbe a háború, most én is nyugodtan élhetném tovább a felejthetetlenül szép diákéveimet Marosvásárhelyen. Mit érek majd vele, ha átfutom a könyveket, leteszem az osztályvizsgát, vagy leérettségizem (biztos, hogy úgysem kaphatunk jó érdemjegyeket). Mit számít az, hogy papírt kapok róla, ha nincs mögötte az egész évi szorgalmas munka és tanulás? Mindig rendesen fölkészültem az órákra, – mert annak van alapja!

1945. május 24. csütörtök

Borús reggelre ébredtem. Gondolataim éppen olyan komorak. Elméláztam a könyv fejtegetésein, hogy a vallási előírások szerint ezt a kapcsolatot el se kellett volna kezdenem, mert nincs jövője. Újabb bonyodalom az életemben!

Eddig erre senki nem hívta fel a figyelmemet. Pedig anyukám kezdettől fogva tudta, hogy László komolyan udvarol nekem, és hogyan érzünk egymás iránt. Nem lett volna szabad ennyire belegabalyodnunk. Miért nem szólt nekem? Hiába, ő nem katolikus, – talán nem is tudta, hogy ezt milyen szigorúan veszi az egyház. Nekem eddig eszembe se jutott, hiába, az embert a szerelem elvakítja!

1945. május 26. szombat

Látogatóba mentünk Lucfalvára. Piri és Marika Cinkotára készülődnek. Barátnőmnnek igaz, semmi kedve hozzá. Bárcsak én mehetnék, hogy rendesen befejezhetném a tanulmányaimat.

---

⁶ Az illető a későbbi években Salgótarján város jegyzője lett, majd amikor Balassagyarmaton, a városházán dolgoztam, ott is meglátogattam.

Bede-pusztá felé jöttünk haza. Egész úton hazafelé vert bennünket az eső. Elkészült a cipőm. Nagyon jól néz ki, csak egy kicsit nagy lett. De az ára is: 1500 pengő!

Vasárnap kilenc órára mentem templomba a testvéreimmel. Utána megbeszéltük a délutáni programot. Nem nagy kedvvel, azért mégis átmentünk Sámsonházára, a műsort megnézni. Most mutatják be a tisztelendő úr által rendezett „*Sárga csikót*”. Az út sokkal kellemesebben telt, mint a beharangozott színdarab. Persze, figyelembe kell venni azt, hogy falun élünk, nem nagyvárosban, mint például Marosvásárhely. A szereplők között különben akadtak tehetségesek.

1945. május 28. hétfő

Nagyon korán, kellemesen hűvös reggelre ébredtünk. Anyukámmal már hat órakor a villamosmegállónál voltunk. Nem éreztük hosszúnak ezt a 6-7 kilométert, amit megtettünk addig. Nemsokára indult a villamos Salgótarján felé.

Csengődy nénihez, az evangélikus püspök feleségéhez mentünk. Ahogy elmondták, bizony ők is sok mindenen mentek keresztül. Az egyik fiúról még most sem tudnak. Minden családnál ez a helyzet. Lajos bácsi elkísért az iskolába bennünket. Bemutattak nekünk egy Székelykeresztúrról átjött tanárt, aki ott tanít, haza készülődnek. Kedvező híreket hallottunk tőle, például azt, hogy az állásokat fenntartják azok számára, akik átjöttek onnan. Bár mi is hazamehetnénk.

Az igazgató urat is odahozta Lajos bácsi, mégis jó, hogy elkísért. Nagyon kedves ember. Sajnos, már elkéstem, mert a jövő héten vizsgáznak azok a negyedikes diákok, akik mostanában szállingóztak haza. Ez a falu átka. Ott semmiről sem értesültünk, csak arról, amit véletlenül meghallunk ismerősöktől. De hát mostanáig nemigen lehetett közlekedni, kinek lett volna bátorsága útra kelni ilyen távolságra? A vonatokon, minden járművön még most is csüngenek az emberek, és semmi sem biztonságos a sok csellengő oroszok miatt.

Igazgató úr tanácsolta, hogy két hét múlva keressem fel, könyveket szerez számomra, ellátnak mindenféle tanáccsal,

utasítással, kijelölik az anyagot, nyáron tanulhatok és szeptemberben leérettségizek. Olyan rendelet lépett hatályba, hogy aki beiratkozott, nem veszítheti el az évet.

Sajnálta, amiért nem jelentkeztem korábban. Megnyugtató, nagyon elnézőek lesznek, mert ismerik a körülményeket. Én pedig azt válaszoltam, nekem nem célom, hogy tudás nélkül „érjek meg”. Persze, ő sem úgy értette, de hát a rendkívüli körülményekre figyelemmel kell lenniük. Ha tudtam volna, hogy itt is van „keri”, akkor nyilván korábban érdeklődöm. Sok növendék hiányzik még az iskolából, akikről semmit sem tudnak. Azok is haza fognak jönni, nem lennék egyedül szeptemberben sem. Tartanak majd előkészítő tanfolyamot, bizony nagyon jó lenne. Tehát tanulok majd a nyár folyamán. Nem lesz könnyű minden magyarázat nélkül. Két hónap vakáció, – utána iskola. Ki kell használnom.

Visszamentünk Mancsi nénihez elbúcsúzni, majd egyet s mászt vásároltunk, és a fél 12-es villamossal indultunk haza. Egy román útitársunk akadt, aki elég jól törte a magyar nyelvet. Folyton beszélt, ismeri az egész vidéket, minden embert, akivel találkoztunk. Szavaiból ítélve nyelvtanár lehet; viselkedésén arra lehet következtetni, hogy tanult ember. Nagykeresztúron lakik. Mi is betértünk megpihenni keresztanyámhoz, aki szintén ott lakik. Ő is panaszkodott, mint mindenki mostanában.

Szép virágos réten haladtunk keresztül, nagy virágcsokorral tértem haza.

1945. május 30. szerda

Megint nagymosás. Nem jöhetett el az asszony, így magunk kezdtünk hozzá a nehéz munkának. Nem akarok panaszkodni, de bizony, nagyon megerőltető munka teknőben, szappannal, kefével síkálni minden egyes ruhadarabot. Szerencsére akadt, aki a vizet behordja nekünk a kútról. Az öblítést különben már a kút mellett végeztük, és a kertben teregettük ki a ruhát.

A munka „eredménye” jól látszik a kezemen. Tele van hólyaggal. Nem is tudom, miért van nekem ilyen vacak bőröm,

minden megárt nekem. Talán, jobb lett volna grófkisasszonynak születnem? De ki tudná megmondani, talán most ők is hasonló helyzetben lehetnek.

Este könyvjelző-mintákat rajzoltam szalagokra. Szépen ki fogom hímezni. Ezeket ajándéknak szánom.

Sokan kérdezik tőlem, hogy mivel töltöm az időm falun, mivel borzasztó unalmas lehet ott élni. Nos, ezt én nem értem, egyszerűen tele vagyok munkával, elfoglaltsággal, nem jut időm unatkozni. Ezt a fogalmat egyébként sem ismertem soha. Ha pedig akad egy kis szabadidőm, akkor végre olvasok, gyakran sétálok, és járunk kirándulni. Egyszóval: én mindig találok hasznos elfoglaltságot magamnak. Szerintem csak buta ember unatkozhat.

A lakásban is akad elég tennivaló, segítenem kell a háztartásban, mert sokan vagyunk. Takarítok, segítek főzni, a virágoskertet én gondozom. Mintákat gyűjtök, rajzolgotok, írok, leírok mindent, ami körülöttem történik. Arra gondolok, hogy olyan mozgalmas és változatos az élet, rögzíteni kell a történeteket, mert annyi mindent nem lehet fejben tartani. Legyen majd később, ha kezembe kerül, minden elcsodálkozni.

Sokat kézimunkázom, sőt időnként a harmóniumon is gyakorolok. Ha kétszer ilyen hosszúak volnának a napok, akkor is találnék magamnak sok-sok örömteli és hasznos elfoglaltságot.

Pedig én is inkább városban szeretnék élni. Örökre nem akarok lemondani a sok apró kényelemről, amit a város nyújthat: vízvezeték a lakásban, villany, gáz, aszfaltjárda, helyben minden, ami szükséges, nem más helységeken, hosszas, fárasztó gyaloglással elérni azt, ami városban nem jelent különösebb nehézséget.

Szeretem, a falusi életet, de a sarat nem. Szeretem a virágos rétet, a zöld erdőket, a madárdalt, a csendet, a szép láthatárt, a távoli nagy hegyvonulatokat. A sok-sok aranyos állatot: a pelyhes csibéket, gömbölyű és játékos kiscicákat, a báránykákat,

meg sok mást, ami a városban viszont nincs, talán csak messzebb.

Ha időm engedi, ülök a szabadban, a kertben, nézem a tájat, egy kis állatot, egy fűszálat vagy virágot, a madárkákat, órákon át tudnék gyönyörködni a természet páratlan szépségében. Ilyenkor érzem: mennyi csoda van körülöttünk, csak észre kell vennünk.

Elmerengek azon, hogyan keletkezett mindez? Mindig ott kötök ki, hogy igen is, kell lennie valakinek, aki ezt a csodás világot létrehozta, megteremtette. Aki onnan fönről vigyázó szemmel néz le ránk, – csak most kissé elhanyagol bennünket! Hogy miért? Ez az, amit nem tudhatunk.

És milyen bölcsen rendezte be a világot. Most éppen egy olyan könyvet olvasok, ami e témába vág. Feliczián Vilmosnak a „Csodálatos természet” című művébe mélyedek el olykor. Mennyi minden van, ami szép, ami jó, amivel hasznosan lehet az időt kitölteni. És még akad olyan ember, aki unatkozna? Annak nincs érzéke a széphez, a jóhoz, vagy egyszerűen csak nagyon ostoba lehet.

1945. május 31. csütörtök

Úrnapját ünnepeljük. – Szörnyű zivatar szakadt e sanyarú földre, úgy dörgött az ég, villámok cikáztak köröskörül, zengett, menydörgött az ég. Ilyenkor félelmetes a természet ereje. Amikor elcsendesedett a vihar, elővettem a könyvemet, ma már befejeztem. Mindig csodálom a természetet. Ezt, a mostanit is. Azt, hogy az egész világmindenségben mi, emberek milyen icipici porszemek vagyunk! És mégis – milyen nagyok lehetünk! Kezdem érezni, milyen rövid az élet.

Most is, és állandóan azon töröm a fejem, hogy mi lesz belőlem? Szeretnék iparművész lenni. De ebben a megnyomrodott helyzetben lehet-e nekem ilyenre gondolni? Elképzeltem, talán menjek apácának? Nem, erről már letettem. Sok minden lehetnék. De mihez kezdjek? Mi lesz velem? Hová vezet az életutam? Elhessegetem magamtól a gondolatot azzal, hogy majd eldönthetem még érettségi után.

Ilyen gondolatokba merülve egyszer csak látom, hogy kiderült az ég, kisütött a nap és udvarunkon túl, a friss esőtől csillogó zöld mező fölött gyönyörű szivárvány ragyog, mintha benne a magyar nemzeti színek (a piros-fehér és zöld) különösen megerősödtek volna... A fákon, bokrokon megvillanó esőcseppek csillognak a ragyogó napsütésben. Oh, be szép ez a világ!

Emese unokám fölvétele

1945. június 2. szombat

Az én édes kiscicám ma raggal váratlanul kimúlt. Szörnyű fájdalmak lehettek, de szegénykém, olyan szépen viselte. Nem simogathattam, nem vigasztalhattam, hogy szenvedéseit enyhítsem, mert féltünk, hátha megkarmol, s ki tudja, talán veszettség végzett vele? Csak az ajtó üvegén keresztül figyeltem, és együtt szenvedtem vele. Olyan fájdalmasan, nehezen vette a levegőt, hogy ajtón keresztül is áthallatszott a pihegése. Kínjában a rongyokat harapdálta, és néha belekapott

a láda szélébe is. Nagyon sajnáltam, de nem tudtunk rajta segíteni. Annyira szerettem, amiért mindig olyan hálás volt. Már tegnap lehetett valamilyen baja, mert furcsán nyávogott, de nem gondoltuk, hogy komoly lehet, mivel este jóízűen nyalogatta a tejet, és kezünkől ette a molnárkalácsot. Szokása volt, hogy kézből veszi el az ételét. Kedves kis állatkám szenvedése nagyon megrázott engem.

Kiscicáink árván maradtak. Olyan szeretettel ölelte magához őket, s ő fogadta örökbe, majd nevelte, ápolta a kiscsirkét.

A kicsi fehér cicája már eszik valamit, de a szürkék még enni sem tudnak, csak az ujjamról szopogatják a tejet. Nagyon fáj, hogy Cirmoskánknek ilyen szomorú vége lett, de itt a közelben nincs állatorvos, akit elhívhattunk volna hozzá. A közelben temettem el, mellé virágot helyeztem, szépen betakargattam. Nyugalmas helyen pihenhet, a virágos kertben, a közelünkben.

Még mindig szombat. – Cica miatti szomorúságunk mellett öröm is ért bennünket. Két lapot kaptunk egyszerre Gusztitól. Milyen boldogságot jelentett, olvasni a sorait. Még egy lap jött, azt egy, általunk ismeretlen ember írta. Megsegítette a jó Isten, bátyám még mindig Dunántúlon van. Amennyiben hazaengednék, talán rendbe jönne köze és Ilike közt minden, találkozhatnának, és boldogok lennének. Arra kérem a jó Istent imáimban, segítse őket. Én akkor mi is leszek nekik? Ilikének sógornője, gyermekeiknek nagynénije, aki majd figyeli őket, örül a boldogságuknak, hiszen nekem ebben már úgysem lehet részem...

Hírek a hadifogságból

Kisbárkány, 1945. június 3. vasárnap

Levelet írtam Ilinek és tiszinek, táviratot is küldtem nekik, hogy hamarabb értesüljenek a hírekről. Eta adja postára, mivel Pestre készül. Onnan hamarabb eljut hozzájuk. Eta, a tiszte-

lendő úr húga is szomorú, még mindig nem tud semmit a vőlegényéről és a bátyjáról sem.

Hétfő. – Egyedül maradtam, én vagyok a gazdasszony. Jól sikerült az ebéd. Máskor nem voltam megelégedve a saját főzőttemmel, de most igazán ízlett.

A kis „macúrka” aranyosak, már ezek rendesen, – talán megmaradnak. Szegénykéek, olyan kis gyámoltalanok anyjuk nélkül. Minden olyan nagy „gondot” okoz nekik.

Anyukám nagy csokor kankalinnal állított haza. Szépen elhelyeztem egy hatalmas vázában, a szoba tele virágillattal. Csodálatosan szépek, a legnagyobb művész remekei. Olyan a lakás, mint egy virágoskert.

Estefelé a kertet rendezgettem, palántáltam, öntözgettem. Szép a kert, büszke vagyok rá.

1945. június 5. kedd

Keddre virradólag álmomban a vásárhelyi tanári kart láttam magam előtt, Édesnénit nagy békialapjában, Jenő bácsit, és a többieket, de nem Ferike volt az osztályfőnöknőnk, hanem Bordács Margit, aki még Pásztón tanított engem. Kockás taft blúzt hordott. Olyan érzésem támadt, mintha ők is gondolnának rám.

Megint egy jó könyv került a kezembe. Jámbor László műve: „*Levelek húgomhoz*”. Szabad időmben ezt olvasom.

Elkezdtem egy „Divatfüzetet”. Elegáns, szolid, de modern ruhákat, kalapokat és kiegészítőket tervezek.

Szerdán éjjel megint álmodtam, Malvint láttam, amint éppen együtt készültünk Pásztóra. Eljött értem, előbb én ültem be a kocsiba, ami ugyan ment, mégsem haladt előre. Aztán leszálltam róla, hogy Malvinnal gyalogolhassak. Át kellett öltöznöm valamiért, de nagyon sokáig készülődtem, pedig sürgettek, hogy siessek. Az lett a vége, hogy fölébredtem, még mielőtt elindultunk volna. Érdekes. Megfigyeltem, hogy én mindig olyan sokáig készülődöm álmomban.

Ilitől jött levél. Azt írja, mihelyt lehet, eljön látogatóba. Nehéz elképzelni a jelenlegi politikai viszonyok mellett, de

nekem örömet szerezne vele. Ha sor kerülne rá, és éppen akkor Guszti is betoppanna, milyen öröm lenne mindnyájunk számára. Jó, hogy ilyen Józsi bácsi áll mellettük, aki segíti őket. Ritkaság a mai kicsinyes, anyagi világban ennyire önzetlen, nemes lélek, aki mások örömét keresi, és azok boldogságáért munkálkodik.

Délután séta közben elhatároztuk Pityuval, hogy elvisszük kirándulni a gyerekeket, a Sötétvölgybe.

Iskolai kirándulás

Ifj. Finta István

Ebben az iskolaévben szünetelt volna a tanítás a háborús események miatt, mivel az ide kinevezett fiatal tanítónő szüleihez menekült, ezért a gyerekek tanítás nélkül, egy évet vesztettek volna. Pista bátyám elhatározta, hogy tanítani fog – és mi ebben egyetérttünk vele, mert így a diákok nem szenvedik kárát háborúnak. Ehhez az illetékes hatóságok hozzá-

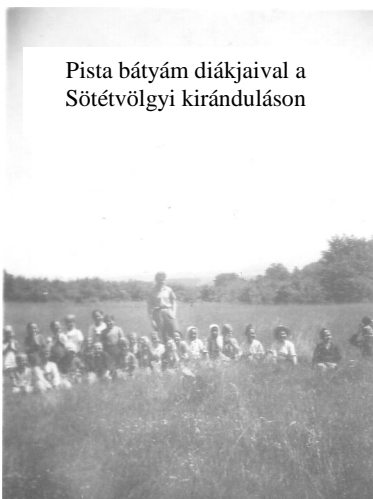
járultak, ez esetben a körjegyző és a tanulmányi felügyelőség. Amint csendesedett a helyzet, a bátyám hozzákezdett a munkához. Tehát tanított, ugyan elkészült rá, hogy fizetséget érte nem fog kapni, de a szülők pótolták neki azzal, ki mivel tudott; mindenféle ennivalóval segítettek bennünket, amire szükségünk volt.

Ezen kívül mi ketten, a kenyérsütéshez *kovászt* „gyártottunk”, mert hosszú hónapokig az egész környéken nem lehetett élesztőt beszerezni. Amikor szükség volt rá, tőlünk vitték a mindig friss kovászt, azzal kelt meg a tészta, s azzal

sütötték a házi kenyeret. Cserébe valamilyen ételmet: tejet, tejterméket, tojást, kacsát, libát, kinek mije volt, hozott érte. Azért ebben az ínséges időben mi nem nélkülöztünk ételmiszer tekintetében, mikor máshol, főleg városokban gyakran éheztek az emberek.

Kisbárkány, 1945. június 7. csütörtök

Reggel kicsit borús időben, korán indultunk a Sötétvölgybe, a gyönyörű kirándulóhelyre. Már jó ideje jártuk az erdőt, amikor felkelt a nap. *Csodálatos volt az ébredő erdő...* a fák között beszűrődő napkévék sugarai a harmatos fűre hullva úgy csillogtak, mintha apró gyémántokkal szórták volna tele a tájat. A madarak hangos csiviteléssel üdvözöltek bennünket, a felkelő napot és az Egek Urát, aki minden jóval ellátja őket. Gyönyörű minden: a friss erdővágásban rengeteg virág nyílt, erdei málnával terített asztal várt bennünket. Ettük a finom gyümölcsöt, a gyerekek marékszámra tömték a szájukba.

Pista bátyám diákjaival a
Sötétvölgyi kiránduláson

Egy tisztáson tízóraitunk, játszottunk, és pihentünk, fényképeket készítettünk. Aranyosak a gyerekek. Kipirult arccal, boldog mosollyal élvezték az erdő szépségét. Látszott rajtuk, hogy örülnek a törődésnek, hiszen eddig senki sem vitte őket a szabadba.

Dél felé tikkasztó meleg telepedett ránk, majd beborult az ég. Jónak láttuk indulni. Épp' idejében értünk haza, – alig tettük le a holminkat, máris megeredt az eső.

Eta érkezett nagy lihegve, levelet hozott Ilikéntől, arra a bizonyos levelemre kaptam választ.

Vizsga

1945. június 9. szombat

Szombaton Pityuval Salgótarjánba indultunk. Korareggel, borús időben vágunk neki az útnak. Kisfaludnál sokáig kellett várakoznunk a villamosra.

Manci nénihez mentünk egyenesen, s mivel megáztunk, náluk kicsit rendbeszedtük magunkat. Lajos bácsi velünk jött az iskolába.

A diri azzal fogadott, hogy négy nap múlva, 13-án *letehetem a vizsgát* azzal a három fiúval, akik most érkeztek haza Nyugatról, és jelentkeztek nála.

– Én? – kérdeztem. Hisz’ nem tanultam semmit, könyveket se’ láttam, hogyan álljak a kérdések elé?

– Nem kell félnie – mondta az igazgató úr – a fiúk se tanultak, csak két napja járnak előkészítőre.

– Már csak három nap van hátra, ha kapok is, ennyi idő alatt azt se tudom, melyik könyvet nyissam ki.

Megnyugtatott, hogy nem kell félni, nem lesz semmi baj. Majd megkérdezte: – Magammal hoztam-e a tanulmányi értesítőt?

– Igen, elhoztam, s ha Igazgató úr úgy gondolja, akkor benevezek.

Lajos bácsi nagyon kedvesen még ott följánlotta, hogy lakjam náluk. Így aztán én Salgótarjánban maradtam, Pityu meg hazament. Megígérte, hogy holnap valaki behozza a néhány napra való legszükségesebb holmit.

Délután elindultam könyveket keríteni, kettőt sikerült szereznem. Később két fiú hozott még kettőt, utána megint jöttek mások is, nyilván a kedves igazgató úr intézkedésére még többen, úgyhogy nekifoghattam a tanulásnak látástól-vakulásig forgattam a könyveket, jegyzeteltem.

Laciék, a házigazdáim fiai már tegnap este azt tanácsolták nekem, éjfél után ne tanuljak, – ilyenkor úgysem fog az agy. Körülöttem a sok könyv, a jegyzetek. Már ha rájuk nézek is,

forog körülöttem minden. Igazuk van. Lefeküdtem. Alsom egyet és inkább holnap reggel korábban kelek fel.

Remélem, azért lesz értelme a nagy hajtásnak!

Salgótarján, 1945. június 10-15.

Vasárnap végre elmehettem a Ferences atyák templomába, ami pirosbetűs ünneppé varázsolta számomra ezt a napot. Hálát adtam Istennek, hogy ügyemben ennyire jutottam. Olyan megértő, megnyugtató szavakat hallottam és úgy érzem: „*Az esőcsepp, hálás pillanatban egy kagylóba hullott, és ott... gyönggyé változott*”. Olyan szép ez a saját gyűjteményemből való mondat, hogy ide kíváncsoztam.

Ma a naptárban Margit, anyukám névnapja van. Sajnos nem köszönhettem föl, hiszen távol vagyok tőle, de gondolatban ott voltam mellette, és imádkoztam érte, értük. Kértem a jó Istent, segítsen mindnyájunkat, hogy ennyi megpróbáltatás után végre nyugodtabb körülmények között élhessünk.

Apukám és Bandi elhozta a szükséges holmit. Nem lehetett könnyű útjuk, mert az eső elverte a villamossíneket, így csak egy darabig jöhettek azzal, sokat kellett gyalogolniuk esőben-sárban.

Hétfőn is egész délelőtt tanultam. Jó, hogy még szombaton sikerült a könyveket megszerezni. Délután az iskolában magyarból segítséget kapunk, érettségi előkészítő lesz. Igaz, ami igaz, az osztálytársaim se' sokat tanultak eddig. Kedvesek a fiúk. Amikor valamelyik megjelenik, azonnal odajönnek hozzám azzal, hogy itt egy új osztálytársnőnk, tudniillik ez fiúiskola, nem vegyes, mint a miénk volt, Marosvásárhelyen, egyedül vagyok nő köztük. Barátságosan vettek körül. Kijelölték, mit vegyek át magyarból, hittanból. Mindenki biztatott, hogy ne féljek. Mégis, este már alig bírtam magammal, a lábaim is remegtek, alig tudtam megállni.

Persze, egészen más volt korábban, mindig rendszeren fölkészülve, elkészített házi feladatokkal érkeztem az iskolába. Tudásom mögött munka volt. Most mi ez a néhány nap ahhoz képest, ami még előttem áll?

Igazuk volt a fiúknak, amikor azt tanácsolták, ne tanuljak sokáig este, – úgysem ér semmit. Esténként időben bújok ágyba, inkább korábban kelek föl. Minden nap tanárok tartottak előadást az iskolában valamilyen tárgyból. Gondolom, arról lesz majd szó a vizgán és az érettségén.

Kedden, magyar órán vettük át az anyag legfontosabb részét. Megkértem Brabec Istvánt, egyik osztálytársamat, aki elsőnek hozott két könyvet, segítsen nekem átvenni a könyvvitelt és a számtant, hiszen jó tanuló. Örömmel” vállalta. El is jött dél előtt, átnéztük a legfontosabb részeket a könyvviteltől, – igazán nem jelentett nehézséget számomra. A szövetkezetek könyveléséről esett szó, az eddig tanultaktól csupán a zárásnál éreztem némi különbséget. Persze szükség volna még gyakorlásra, de az időbe nem fér bele.

Később a számtan órát „Piki” az osztályfőnök tartotta, egy igazi nőgyűlölő. Fura figura, engem a vásárhelyi könyvtel tanárunkra emlékeztet. Óra végén beszéltem vele. Említettem neki, hogy jelentkeztem az osztályvizgára. Azt mondta: – nem tud róla, – majd így folytatta: a fiúkat megértem, de magát nem. Minek egy lánynak a kereskedelmi érettsége? Erre azt válaszoltam neki, hogy nem tartok igényt a megértésre, Tanár úr, csak vizsgázni szeretnék! Finom kis osztályfőnök, gondoltam magamban!

Este hétkor Iván és Feri jött hozzám. Átvettük az egész évi matematika anyagát. Ez sem nehéz, nagyjából már tavaly tanultuk, hála Jánky tanárnőnek. Olyan érzésem támadt az egyes anyagok átvételénél, hogy bár jó volna – ha az időbe beleférne – még egy kis gyakorlás, de Marosvásárhelyen alaposabb tanításban részesültünk, nagyobb követelményeket állítottak elénk, mint itt. Szinte minden átnézett anyag ismerősnek hatott számomra. Fél tizenegyig gyakoroltunk az iskolában, éppen elegendő mára. Okos fiú Iván. A levelezés könyvet eddig nem is láttam, s holnap lesz a nagy nap, de már nem is izgulok. Lesz, ami lesz, legalább megpróbálom!

Szerdán eljött a nagy nap! Most veszem észre, hogy a szoknyám majd' leesik rólam, úgy lefogytam néhány nap alatt. Persze, nem csoda. Ennyi izgalom, és ráadásul enni is alig tudtam. Nem mindennapos dolog ilyen rövid idő alatt átvenni egy iskolaév majd' a teljes anyagát!

A vizsgák csöndben folytak. Nagyon jól ment a történelem, magyar, a hittan, majd sorban a többi tantárgy. Ennek ellenére tudom, nem várhatjuk, hogy jó érdemjegyeket osztogassanak.

Közölte velünk az igazgató úr, hogy mindenkit átengedtek, kedvesen gratulált nekünk. Igazán rendes volt hozzánk!

Engem mégis nyomorúságos érzés fogott el. De hát ki az oka? Én? Valamelyik tanár? Egyikünk sem, hanem a háború. Sokkal szívesebben jártam volna egész iskolai évben, minden nap, ha lehetett volna. A tanárok mégsem adhattak jó jegyeket. Biztosan nagy különbségek lesznek a tavalyi és a mostani érdemjegyeim értékei között! Nem baj, ezt is megértem. *Holnap megkapjuk az értesítőt.*

Mégis nagy megkönnyebbülés, hogy *túl vagyok rajta*, nem vesztettem el az évet! Sokkal könnyebben érzem magam. Lacival – aki időközben levágatta a szakállát – és Magdival „ország, város, folyó” társasjátékot játszottunk. Laci időközben jól megnőtt, mióta valamikor még régen (!) „ipiapacsot” játszottunk nálunk a nagy iskolaudvaron, *és a diófa tetején együtt fogyasztottuk el az uzsonnákat.*

Nemsokára jöttek Ivánék, visszaadtam a kölcsönzött könyveket, megköszöntem a fiúk fáradozását, hogy önzetlenül segítségemre álltak. Vitát folytattunk: „*Ifjú intelligens ifjúság demokráciája és a régi rendszer*” címmel. Ivánnak igazán jó gondolatai vannak.

Csütörtök délelőtt bementem az iskolába az eredményért. Sajnos nincs kész, csak délután kaphatjuk meg a bizonyítványt, mert az egész városban *nem lehet okmánybélyeget kapni*. Befizettük az árát, majd az iskola postán utalja át az adóhivatalnak. Ezért aztán nem bélyeg lesz a könyvecskében,

hanem olyan szöveg, hogy „*az ellenérték készpénzben leróva*”. Nekünk pedig az már teljesen mindegy.

Az iskolában találkoztam az osztályfőnökkel. Már nem viselkedett olyan undok módon. Azt mondta, megért engem és reméli, hogy az érettségi eredményem már olyan lesz, mint a tavalyi iskolai évben. Persze, mert időközben kezébe került a bizonyítványom, és látta, milyen tanulóval áll szemben, és hogy a vizsgán is jól teljesítettem...

Megköszöntem a fáradozásait. Tiszi azt mondta, szeretne elverni azért, amiért nem álltam be most, azonnal az érettségizők közé. Látja, hogy alapos tudást szereztem már az előző években, nem kellett volna megijednem, ott is jól szerepeltem volna. Hiába... Ezen már nem lehet változtatni.

Ma már nem mehetek haza.

Délután újra be kellett mennem az értesítőért. Sípos diri adta át. Ő is buzdított. Megkedveltek. Jók az emberek, most érzem. Neki is megköszöntem, amit érdekemben tett. Említettem, hogy Őrsi igazgató úrral is szerettem volna beszélni, mivel nem találtam ott.

Péntek reggel siettem a templomba, áldoztam, hálát adtam az Istennek, hogy megsegített az elmúlt napokban. Hálas szívvel megköszöntem Csengődyék segítségét, vendéglátását. Mancsi néniék olyan szeretettel vettek körül, nagyon kellemesen éreztem ott magam, elvonulva a legbelső szobába. Hálát éreztem irántuk, amit biztosan viszonzni nem tudok. Ők sem azért tettek, hanem mivel jó emberek. Nagy részük van benne, hogy letehettem a vizsgáimat Lajos bácsi közbenjárásának, meg vendégszeretetüknek köszönhetően.

Búcsúzásnál azt mondta Mancsi néni, ne menjek még el, hiányozni fogok nekik. Jól esett nagyon, amit mondott. Kérték, máskor is jöjjen hozzájuk, bármikor szívesen látnak.

Én is meghívtam őket, külön a fiúkat is, ők könnyebben kimozdulhatnak. Egyébként nekem olyanok, mintha ők is unokatestvéreim lennének, hiszen kisgyermekkorunk óta

ismerjük egymást, gyakran találkoztunk. Laci megígérte, hogy biciklin elkerekez hozzánk.

Aztán elindultam, mentem, gyalogoltam a hosszú úton... egyedül a gondolataimmal. Út közben találkoztam Pannikával. Meghívott és azt ígérte, hogy meglátogat. A villamos megállójában Icuval futottam össze. Megörültem, mert jobb lesz vele utazni, mint egyedül. Az állomáson Pityu várt rám. Innen még jó sétagyaloglás van hátra hazáig. Kellemesen telt az út gyönyörű napsütéses időben; hűs szellő lengedezett. Én is elmondhatom Petőfivel: „*Szülföldem szép határa...*”

Otthon azon csodálkoztam, hogy néhány nap alatt mennyit változott minden. A kiscicák megnőttek. Pajti ugrált körülöttem, annyira örült nekem, alig tudtam tőle lépni. Mikor bementem a lakásba, ott találtam Miklós bácsit. Engem már tegnapra vártak, Bandi elém is jött a villamoshoz, jól esett, hogy gondoltak rám. Lám, mégsem vagyok egyedül! Jó érzés együtt lenni velük. Csend és nyugalom vesz körül itthon, ebben az elszegényedett környezetben, ahol mégis érzem, hogy együvé tartozunk, jóban, rosszban együtt.

Újságok: hírek Gyugyiról és levél Elzától.

Úgy néz ki, hogy apukát Tarjánba helyezik. Mindenképpen jobb lenne városban megtelepedni, mint falun maradni örökre. Ott lehetne jövőnk nekünk is. Persze, sehogy sem lehet összehasonlítani Marosvásárhellyel ezt az elmaradt, koszos kis települést, az biztos.

Azt viszont nem tudom megérteni, hogy vannak, akik visszamennek Erdélybe, de erről az én apám még hallani sem akar. Véégképp nincs kibékülve a románokkal.

Nekünk viszont hátrányt jelent, mert az elveszett dolgainkat nem fogják kárpótolni és talán, egész életünkben nem sikerül bepótolnunk a veszteségeinket: az elveszett otthonunkat. A család számára rossz megoldást jelentene, ha valamelyik eldugott településre neveznék ki, ahol nem maradhatna együtt a család. Mindenképpen előnyös lenne számunkra együtt

maradni, a megélhetésünk és a továbbtanulás miatt is, – nem beszélve a szülők erkölcsi támogatásának fontosságáról.

Segítek Pityunak

Ezernyi elfoglaltságom mellett módot találok arra, hogy – amikor tehetem, – segítek bátyámnak *a tanításban*. Elsősorban a lányokkal, és a szabadtéri foglalkozásokon hasznosítom magam.

A negyedikes és nagyobb kislányoknak különböző étel-recepteket diktálok. Nagyon egyoldalúan táplálkoznak a faluban élő családok. A teljes étrendjük alig néhány étel, főleg a „*macsánka*” (paprikáskrumpli), „*haluska*” (galuska), különféle tészták (mákkal, túróval), bab- és „*kompér*”-leves (krumplileves), káposztafélék. Nyáron főleg szalonna, zsíroskenyér hagymával, paprikával, s mellé néha főtt ételt (főleg levest) visznek ki a mezőre. Talán nem is hagytam ki sokat. Disznóölések idején kicsit bővül az étrendjük.

Ezért szükségesnek tartom, hogy a vidéken lakók egészségesebb, változatosabb táplálékhoz jussanak, hiszen normális körülmények között (nem a háborút követő időre gondolok) jobbak a lehetőségeik, mint a városban élőknek, mert itt termelik meg a konyháralókat. Már fiatal korban kell megtanítani őket a helyes táplálkozásra, az ételek elkészítésére. Esetenként behívom őket a konyhába, gyakorlatban is bemutatom, mit hogyan kell főzni és sütni. Rettenetesen élvezik ezeket a kóstolóval egybekötött gyakorlati foglalkozásokat.

Kisbárkány, 1945. június 17. vasárnap

Szomorú reggelre ébredtem nemcsak azért, mert szemereg az eső, hanem amiatt, mert nem mehetek templomba. Minden munka rám vár. Anyukám megint beteg, ágyban kellett maradnia. Apukám korán kelt és a nyirkos idő ellenére kiment az erdőbe, gombát szedni.

Finom ebédet főztem: új karalábéból levest, utána tejfölös gombapaprikást. Sós kiflicskéket is sütöttem, uzsonnára pedig

ropogós cseresznyét ettünk. Háború után vagyunk, mégis mindig akad ennivalónk. Sok a gondunk, de legalább az ételt nem kell nélkülöznünk.

Délutánra kiderült az idő, Pajtival sétálni indultam. Gyönyörű a mező, telt kalászkok, pipacs, búzavirág és mezei margaréta, mindenütt virág nyílik... Nagy csokorral szedtem belőle.

Messze elkalandoztam, *szeretek egyedül barangolni, közben gondolkodni: Mi is az élet?* Ha elszáll az idő, a test (akár-milyen „kíváncos, gyönyörű” is az), semmivé lesz, elporlad. Mint amikor a szegény kis anyacicámból egy nagy sóhajjal kiszállt (hogya is mondjam?) a pára... mi lett belőle? Egy darab tehetetlen, mozdulatlan, merev valami. És mostanában azt akarják az embereknek bemagyarázni, hogy az ember csak testből állna, és nincs lelke?

De ha van lelkünk, akkor miért hódolunk inkább annak a véges testnek, s az alacsonyrendű ösztöneinknek? Sok megválaszolatlan kérdés merül föl bennem. Hol talállok rájuk választ? Sokszor lehet hallani, hogy az emberek csak a halálos ágyukon, keservesen bánják meg eltékozolt életüket.

Hétfő. – Olyan sok a dolgom, alig győzöm. Ma is nagyon jól sikerült a föltálalt ebéd. Sajnos, a bal csuklóm nagyon fáj, figyelmem kellene rá. Meg kellett volna mutatni orvosnak, amikor télen a jégen elcsúsztam és leestem. Lehetséges, hogy megrepedt a csontom? Mivel nem szokásom panaszkodni, nem jajveszékelek, azt hiszik, akkor nem is fáj, és nem lehet semmi bajom. Pedig dehogynem. Senkinek nem kívánom azt a kínzó fájdalmat, amit reggel éreztem. Csak ne kellene megmozdítanom, anélkül pedig nem lehet háztartási munkát végezni. Ha nem jön közbe semmi, holnap apukával megyek Tarjánba, ott megmutatom orvosnak, mégis jobb, ha látja egy szakember.

Délelőtt fényképeztem. Egyik fölvételen a cicák, másikon asztalon virágokból csendéletet „alkottam”. Kíváncsi vagyok rá, hogy sikerülnek a képek⁷?

Új kézimunkát kezdtem, egy nagy terítőn dolgozom. Annyira sajnálom a sok elveszett szép kézimunkánkat. Igaz, az emberek menekítése fontosabb volt mindennél, jól tudom, de a menekülésünk idején elveszett sok-sok holmira nagyon nagy szükségünk lenne, szinte lehetetlenég pótolni. Valaki, aki meglegelte, nagyon jól jár vele. Nekünk viszont nehéz nélkülözni, mert most a semmiről kell indulnunk. Elhatároztam, ha állást kapok, apránként fogok mindent pótolni. Sokat kézimunkázom, mivel szép otthont szeretnék magamnak teremteni. Teljesül-e az álmom? Az majd csak később derül ki.

Kedd este. – Visszagondolok az eltelt napra. Apuval együtt mentünk Salgótarjánba. Szép a hajnali napkelte, ami már az első hegyen túl talált bennünket. Gyönyörködtünk a csodás látványban, az erdővel borított hegyekben, melyek egymás mögött húzódnak a távolban. Szemben, Kelet felé, a közelben egy kis fenyőerdő húzódik. A zöld háttérből kikandikál egy-egy piros tetős tornyocska és az iskola piros fedele. Mindezt aranyrámával keretezi be a felkelő nap sugárkévéje. Az elővillanó fényben, a szellőtől megremegő fűszálakon, mint megannyi könnycseppek, úgy ragyognak. *Oh szép természet – Teremtőnk csodás alkotása!* Minden Öt dicséri!

Apukám bent a városban újságot vásárolt, most éppen a közalkalmazottak fizetése van soron. Voltunk a főszolgabíró-ságon, ahol apám korábbi ismerőseivel és kollégáival találkozott. Beadta a leigazoltatására vonatkozó kitöltött űrlapot. Örülnek, ha ide, városba helyeznék, ahol kellemes ismerősökre, barátira találhatnánk, s én is helyben tudnék állást vállalni.

Lajos bácsiék aput a régi szeretettel fogadták. Mancsi néni nagyon gondterhelt. Még mindig nem tudnak semmit Józsi

---

⁷ Nagyszerűen sikerült, ma is látható.

fiukról, aki mostanáig nem tért vissza. Ők is, mint minden családban, várnak valakire. Ez még a jobbik eset, ha várhatják, ahogyan mi is várjuk Guszti bátyámat. A tragédia az, aki már soha többé nem látja a hozzátartozóját!

Laci komoly fiú – az örökös mosolya és játékos kötekedése ellenére. Modern gondolkodású. Megint ígérte, hogy amint Magdinak (menyasszonyjelöltje) lesz szabadideje, kijönnek hozzánk biciklin. Mi pedig szívesen látjuk őket.

Pannival is találkoztam. Milyen jó lenne, ha apukámat idehelyeznék, már lennének ismerőseim, barátaim.

Vásárolni indultunk mindenfélét, amit otthon összeírt anyuka. Horgolócérna ugyan nem volt, így a megkezdett terítőt egyelőre nem tudom befejezni. Viszont megkaptuk az állami tisztviselőknek járó kedvezményes utazási igazolványt, amit biztosan ki tudunk használni.

Út közben elálmosodtam. A villamoson kellemetlen úti-társainkkal hozott össze a véletlen, trágár beszédjüket kénytelenek voltunk eltűnirni. Munkásemberek hazafelé igyekeztek; én ugyan becsülöm a nehéz fizikai munkát végző embereket, de nem értem, miért kell nekik folyton káromkodni? A mocskos szavak úgy dőlnek belőlük, olyan természetes, hogy talán ők maguk se veszik észre, én viszont undorodtam tőlük.

Mikor leszálltunk, gyönyörű, derült időben gyalogutunk tovább. Nagybárkány előtt apuka letért a hazafelé vezető útról, valamit el kell ott intéznie, ezért onnan egyedül ballagtam tovább. A falu elején Antal bácsi cseresznyével kínált. Jól esett az a néhány szem, amit elfogadtam tőle.

Itthon kimentem a kertbe, fürdőruhába bújva olvastam az árnyékban. Elálmosodtam, végül elaludtam. Mikor visszaértem, belenézve a tükörbe – csodák csodája – szépek találtam magam! Érdekes, máskor semmi szépet nem találok magamon. Külsőmmel sosem voltam megelégedett. Miért? – Nem tudom.

Anyukám betegsége

Kisbárkány, 1945. június 20. szerda

Nehéz időt kellett átélnünk, ami számomra szomorúságot, néha kétségbeesést jelentett. Súlyos helyzetünket még nehezebbé teszi anyukám betegsége, s a vele járó türelmetlensége.

Kellemetlen napra ébredtem. Szegény anyám, biztosan a változókor, és nehéz körülményeink miatt, de megint nagyon ideges. Néha szinte hisztériás kitörései vannak. Képes akár egy élettelen tárgy miatt is dühbe jönni, és földhözvagdolni bármit, ami nem tetszik neki. Én ezt nem értem. Soha nem értettem, de borzasztó hatással van rám. Miért nem uralkodik magán? Másoknak is vannak problémái, de azokat nem ilyen módon kellene levezetni. És ez az állapot sokáig, évekig is elhúzódhat, de addig ő, és környezete is kiborul.

Biztosan azért zárkózom magamba, s menekülök a valláshoz, hogy ezt a helyzetet valahogy feldolgozzam magamban. Talán ezért tudok annyira uralkodni magamon, mert látom, milyen rossz hatással vannak a környezetre az ilyen kitörések. Ezért magamba fojtom saját gondjaimat – talán túlzott mértékben – a testi fájdalmat és lelki gondjaimat is. Ezért nem tudok megnyílni még a legközelebbi hozzátartozóim előtt sem.

Bezárkóztam a szobába imádkozni. Fohászkodtam, s könnyörögtem érte, hogy végre megnyugodjon. És megsegítettek az égiek! Lecsendesedett. De az emlék él bennem, marja a belsőmet és fáj nagyon. Marosvásárhelyen ilyen gondok nem fordultak elő. De jóval korábban, amikor még itt laktunk falun, emlékszem hasonló jelenetekre. Talán sok neki, ami nyomja a vállát. Nehéz itt az élet, gond a család ellátása, és nem bírja megemészteni, hogy földönfutók lettünk.

1945. június 22. péntek

Érdekes álmot láttam. A salgótarjáni „műrostos” (a nem igazi, csak az ideiglenes, salgótarjáni) osztálytársaimat láttam. Itt, az előszobai asztalon a kistáskám tartalmát rakosgattam. A tükröállványra egy tollhegyet tettem, meg más apró tárgyat,

közte egy kis fekete rózsafüzért is. Aztán nagyon sírtam valamiért. De hogy miért, az nem sült ki. Aztán a konyhából hozzám jöttek az osztálytársaim. Furcsa, zavaros és érthetetlen álom volt...

Dél előtt cseresznyeszüretre hívtak. Két terebélyes fáról szedtük a fekete cseresznyét, hatalmas kosarat teleraktam belőle. Holnap lekvárfőzést rendezünk. Tegnap sok ribizlit tettünk el lekvárnak, kevés cukorral, mert még mindig csak igen ritkán lehet kapni.

Amikor hazaértünk a szőlőből, rosszul lettem. Talán az elmúlt napok megpróbáltatásai nyomták annyira a lelkemet. Tudom, könnyelműség részemről ilyen megerőltető munkát végezni, amikor éppen gyengélkedem, nem helyes ilyenkor cseresznyefák ágain mászkálni. Már kint a hegyen sem éreztem jól magam, – azt hitték, az elfogyasztott cseresznye ártott meg.

Hazajöttem, meleg takaróba burkolózva lefeküdtem, szerencsére hamar elaludtam, aztán sokkal jobb közérzettel ébredve, rendbe szedtem magam, utána kézimunkázni kezdtem.

Vendégeink érkeztek Márkházáról, a tanítónők a tisztelendő úrral. Kellemes időt töltöttünk el együtt. Mondhatom, izgatottan vártam erre a napra.

Állatszelídítő lettem. Újabbam csirkéket szelídíték. Leülök melléjük, odajönnek hozzám, olyan szelídek, hogy a kezemből csipegetik az ennivalót. Megsimogatom, becézem őket, nevet adok nekik. Mindegyikben érzékelhető valamilyen kedvesség. Ők is érzik, hogyan közeledik hozzájuk valaki. Nem értem azokat az embereket, akik durvák az állatokhoz, bántják, vagy éheztetik őket. *Szeretettel mindent, az egész világot széppé lehetne tenni.* Mindenki a boldogságot keresi, csak rossz helyen kutat utána.

Salgótarjánban szeretnék közel lakni a templomhoz, hogy megint rendszeresen járhassek misékre. Vigyázni fogok a

lelkemre. Dolgozni akarok, hogy a legszükségesebbet elő tudjam teremteni majd a családom számára. Természetesen kedvteléseimnek is hódolni fogok. Mindig szerettem rajzolni, szeretnék beiratkozni egy rajztanfolyamra, készségeimet továbbfejleszteni. Kézimunkákkal, képekkel szeretném a lakásomat otthonossá, széppé tenni

1945. június 24. vasárnap

Mostanában megint gyakran eszembe jut László. Sehogyan se tudom megérteni, hol lehet, él-e, s miért nem ad magáról életjelt? Hiszen ő is szeretett engem. Ha tudnám, hol és hogy van, még a lemondást is könnyebben viselném el.

Ha a múlt nyáron, Marosvásárhelyen nem kötődöm annyira az iskolához, már asszony lennék, hiszen arra kért, hogy házasodjunk össze. Az is lehet, hogy már nem is él, azért nem hallok felőle semmi hírt? S ha netán már nem él, ebben az esetben már özvegyasszony is lehetnék – tizenévesen!

Ma Pityuval a kilenc órás kismisére mentünk. Kellemes az idő, ragyogóan süt a nap, tiszta, kék az ég felettünk. Isten szép világában gyönyörködtünk. Ma már Eta vőlegénye orgonált a templomban. Mise után meglátogattuk őket. Ott találtuk náluk a márkházi tanítókat-tanítónőket is (tanító-gyűlésnek tituláltam az összejövetelt). Olyan boldog Eta, hogy itthon van már a vőlegénye, és megérkezett a bátyja is, akiről eddig hírt se hallottak.

Gyönyörű az este most, amikor a naplómat írom – holdvilágnál. Idehallatszik a falusi lányok éneke, és távolról a békák brekegése, a tücskök cirpelése... és csodás a sötétbeborult táj, amit csak a hold világít meg. Olyan valószínűtlen, mesebeli minden körülöttem, csak a szívem nehéz, – nagyon!

Hétfőn ismét rám hárultak a gazdasszonyi feladatok. Kezdem megállni helyem a konyhában. Zöldbab levest és túrós csuszát főztem. Hálát adok a jó Istennek, hogy most is jut mindig jó falat az asztalunkra. Vajon szeretteinknek van-e mit enniük? Remélem, ők se nélkülöznek.

Matyi néni toppant be, megkínáltuk ebéddel. Nem akart hinni a szemének, hogy én vagyok az a valamikor még két copfos, vézna kislány, akit korábban ismert. Ők is hozzánk hasonlóan jártak, elvesztették minden ingóságukat a háborús viszonyok között. Milyen sok boldog otthont, családi fészket dúlt fel a háború...

Egész éjjel forgolódtam. Máskor hamar elszenderedek, az egész éjszakát nyugodtan alszom végig. Időnként azonban, ha fölébredek, nem tudok újra elaludni. Persze, sejtem az okát, de nem tehetek ellene semmit. Az én lelkivilágommal senki sem törődik, olyan önzőek az emberek.

Kedden délután egy könyv akadt a kezembe, amelyben a vegyes házasságról olvastam. Itt vagyok rá élő példa, milyen helyzetbe kerülhet valaki. Anyám evangélikus. Igaz, amit tudott, megtette, amíg kicsik voltunk, ő tanított az imákra, és sokszor elküldött bennünket templomba is, ezért mindig hálás leszek neki. Én nem tudtam volna megtenni, hogy más vallásra tanítsam a gyerekeimet. De a családuk talán soha nem volt együtt templomban. Apám ugyan katolikus, de nyilván anyámra való tekintettel elhanyagolja lelki életét. Nem is tudom, mióta nem járt a templomban? Soha nem láttam őt gyónni vagy áldozni. Igaz, hogy anyám evangélikus létére jó katolikusnak nevelt. De engem is keresztelhettek volna evangélikusnak... *Én azonban megköszönöm az Istennek, hogy katolikus hitben születtem és élhetek.*

Mások a mi családukhoz hozzák fel példának, amikor vegyes házasságról esik szó. De ez csak külszín. Bizony, megvannak a hátrányai. Igaz, minden áldozatot meghoztak értünk, dolgoztak, küzdöttek eleget, mégis úgy látom, hiányzott valami az életemből.

Kisbárkány, 1945. június 29. péntek

Érdekes, milyen gyakran álmodom. Álmaim sokszor hasonlóan a valóságos életemre, máskor pedig elvont, különös dolgok történnek velem. Mindig érdekelt az, mitől, honnan jönnek a különös álmokképek? Most Guszti bátyám jelent meg

egyenruhában, de úgy, hogy én nem is láttam őt, csak tudtam, éreztem a közelemben. *Szegény bátyám, mikor láthatlak már valóságodban is?* Álmomban három civil fiatalemberrel volt együtt, köztük Kovács Lacival. Ő a szokásos eleganciával öltözve, de piros nyakkendővel, mint mostanában a kommunisták! Nem tudom miért, de üdvözlésképpen kaptam tőle egy unokatestvéri pusztit.

A másik álmokép: Tamás Terka pólyás fiacskáját tartottam a karomban, akinek a valóságban nincs is ilyen pici gyermeke. Egy kőház ablakán emeltem ki, az ablak alatt egy iskolapad és egy parasztlóca állt. Utána – karomon a gyerekekkel – nagy néptömeg közt felfelé haladtam a falu főútján, azzal a céllal, hogy hazavigyem a gyereket, és megetessem. Tudtam, hogy a kulcs a küszöb mellett lesz. Egyszer csak orosz katonák érkeztek a faluba, és mindent lefoglaltak. De én a gyerekekkel csak mentem tovább a falu egyetlen főutcáján, egyenesen előre tekintve a sokaságban, a sok ismerős *erdélyi ember* között...

Mellettem két katona állt. Egyikük csinos, de szentelenül viselkedett, „muszka”-módra akart udvarolni. Utána mindenkit szabadon bocsátottak. Én Mariék udvarában visszaadtam a kisfiút az anyjának. Nagyon aranyos csöppség volt, hozzám simult, puha karocskájával átfogta a nyakamat. Milyen érdekes álmom. Igazán nem gondolkoztam mostanában ilyesmin.

Számomra kedves *Székegyföldemről már csak álmodozni tudok.* Szegény nagyanyám azt mondta, mikor elbúcsúztunk egymástól: Katakám, utoljára látjuk egymást. Igaza lett. Úgy szorongatja a torkomat, amikor eszembe jut, hogy most nem láthatom! Mióta eljöttünk Erdélyből, csak februárban kaptunk tőlük egy lapot, akkor még élt szegénykém. Mi történhetett az eltelt időben, és titokban mennyit sírhat értünk.

Minden este tervezgetem, mivel tudom majd elfoglalni magam Salgótarjánban, ha lesz állásom... Akkor végre saját keresetemből gazdálkodhatom. Munka mellett azonban a szellemi fejlődésről sem akarok lemondani, szabadidőmben sokat szeretnék olvasni. Ott vannak könyvtárak, biztosan tudok

könyveket kölcsönözni. Már felírtam több címet, amelyekre kíváncsi lennék.

Délután nagyot sétáltam a határban a kiskutyámmal. Ezt nem pótolhatja nekem semmi. Látni a gyümölcsökkel meg-
rakott fákat a kertekben, a közeli árnyas erdőket, vadvirágos
rétet, a hullámzó búzatengert, a sok szép vadvirágot; búza-
virág, pipacs, margaréta meg szarkalábat csokorba fűzni...
Aztán fáradtan hazatérni, tisztálkodás után lepihenni. Ilyenkor
nyugodt az éjszaka, szép az álom.

1945. június 30. szombat

Már megint diákokkal álmodtam. Salgótarjánban, a keriben
vizsgáztunk. Aztán vonatra szállva utaztam, de nem tudom,
hová akartam eljutni.

Délelőtt az egész lakást kitakarítottam. De ez már nem
álom, hanem valóság. Minden ragyog a tisztaságtól. Tele a ház
szép vadvirággal.

Délután nem nagy kedvvel, de Pityu kérésére átmentem vele
Márkházára. Kellemetlenül fújt a szél. Nem találtuk otthon
sem Etát, se Margitot. A háziasszonyuk azt mondta, gombát és
epret szedni indultak a Buda hegyre, nemrég indultak el,
menjünk utánuk. Nem tudtunk azonnal döntení, aztán mégis
utánuk eredtünk. Nem éppen hegymászáshoz való facipő volt a
lábamon, megszenvedtem miatta. Séta közben epret ettünk.
Amikor fölértünk a hegytetőre, mindennel fölért az a látvány,
ami elénk tárult. Micsoda kilátás! A köd szélén a távolban,
még Hatvan is látszott.

Etáékkal viszont nem találkoztunk.

1945. július 4. szerda

Rendeltem egy sok lapból álló kockás könyvet, most abba
írom, pótolom az elveszett, kipróbált ételrecepteket.

Ebéd után kiültem a folyosóra. Pityu kukoricadarát hozott,
azt osztogattam szét a kiscsibéknek. Felugráltak az ölembe,
odagyültek körém és ettek a kezemből. Úgy követnek engem
az udvaron, mint a tyúkanyót.

Pénteken apukámmal korán indultunk Salgótarjánba. Néhány apróságot akartam vásárolni, de csak borítékot és hajcsatot kaptam, más nem volt a listámról.

Beszéltem Magdival és az egyik osztálytársammal. Most készülnek a szóbeli érettségire. Kértem őket, szerezzenek nekem könyveket, hogy őszig én is átvehessem a tananyagot. Remélem, megteszik.

Apukám értem jött, mert hamarabb végzett, mint én. *Leigazolták a tanfelügyelőségen.*

Az utakon sok román katona vonult hazafelé hosszú menetoszlopokban. Bár csak mi is mehetnénk.

Hazafelé a villamos többször elromlott, sokáig kellett várakoznunk. Amikor Nyárjason kiszálltunk, úgy zuhogott az eső, mintha dézsából öntenék. Egy közeli épületben legalább egy óra hosszáig vártunk, amíg végre elcsendesedett. Bokán felül dagasztottuk a sarat és Pogányvár előtt legalább száz méter körzetben az úton folyt át a patak. Nem kerülhettük ki, hiszen a réten keresztül még bizonytalanabb lett volna kikerülni. Fél lábszárig kellett gázolnunk a piszkos sáron vízben, amivel a cipőnk színültig megtelt. Nyakig sárosan, csuromvizesen érkezünk haza. A „kellemes” út után nagyon jólesett a mosdás, a meleg étel, a torna, majd a pihenés.

Otthon levelet írtam Ilinek, mert elviszi egy ismerősünk, aki Erdélybe készül. Bennem olyan furcsa érzést keltett a legutóbbi levele, mintha nem bízna már Gyugyiban. Olyan megjegyzéseket olvastam benne: „sokan udvarolnának” nekem (mármint Ilinek). Igaz, hogy régen találkoztak, de erről senki sem tehet. Ők jegyesek, ebben a helyzetben illendő lenne a hűség. Guszti levelei ezzel szemben szeretetről, hűségéről, tanúskodnak, amikor róla megemlékezik.

Szombaton Gyugyinak csomagot állítottunk össze. Levélpapírt, könyvet kért. Azon törtük a fejünket, mit küldhetnénk még neki? Lekvárt? – az üveg törékeny. Gyümölcsöt? – ami megromlik. Süteményt? – cukor nélkül? Kelt tésztát? – ami megszárad. Végül úgy döntöttünk, hogy talán egyedüli, ami

nem romlik meg és nem árt, mégis élvezhető, ha kiszárad: a molnárkalács, ezért 100 darabot sütöttünk, s azt csomagoltuk be, reméljük, hogy megkapja.

Azt írta, nem kapott a leveleire választ. Ez igaz, ugyanis az első két lapján nem találtuk a címét, nem tudtuk, hová címezzük a leveleket. Azóta semmi hírt nem kaptunk tőle. A csomagot Bandi vitte Sámsonházára, a postára. Én addig a kertben málnát szedtem. Utána a csirkékkel, meg a cicákkal szórakoztam. Érdekes, hogy mindig ott játszadoznak, ahová az anyjukat temettem. Talán érzik a közelségét?

Befejeztem Jókaitól az „Arany embert”, most a „Szerelem bolondjai” c. könyvét kezdtem el. Szeretem Jókai stílusát, mivel szépen fejezi ki magát. Jó néhány könyvét elolvastam már, mind elnyerte a tetszésemet.

Gyönyörű szép vasárnap. A hosszú, napokig tartó esőzés után végre kiderült az ég. *Álmomban* megint a régi osztálytársaimmal, *Katival és Kicsivel* találkoztam. Menekültként látogattuk meg őket anyukával, valamilyen ismeretlen városban, nem Vásárhelyen. Hatházy néni, Kati mamája finom puncstortával kínált bennünket. *Kezemben tartom a régi képeket,* és rájuk gondolok, kedves diáktársaimra.

Kellemesen gondolok vissza az álomra, mert legalább így velük lehetek. Sokszor olyan érzésem támad, mintha már a valóság is csak álom lenne, s az sem volna igaz, hogy valaha ott laktunk és boldogan éltünk. Most ébredek rá, hogy össze-

vissza kalandoznak a gondolataim, persze mindig Marosvásárhely körül.

A kilences misére mentem Nagybárkányba. Kellemes hangon énekelt a kántor, Eta vőlegénye. Délután betoppant hozzánk Éva, leadta a szokott pletykáit, amit nem szívesen hallgattam végig.

Nagy sétára indultam, megint Pajti kutyussal. Utána málnáztam a kertben, majd olvastam. Kell-e ennél kellemesebb szórakozás? A társaság itt kifogyhatatlan: saját magam, Jókai könyve, Pajti kutyám és a gyönyörű környék. Ilyen környezetet hol tudnának maguknak teremteni az emberek, mint maga a természet, Isten szép világa. Fűtőörészve jöttem haza.

A szobában egy idegen urat, az új jegyzőt találtam. Anyuék már régebből ismerték. Később megérkezett a segédjegyző is, feleségestül. Nem maradtak sokáig, jó is, mert olyan locsi-fecsi ez az asszony, számomra szinte kellemetlen a társasága.

Hétfő. – Még mindig olyan színesek az álmaim. Ma Gyugyi bátyámat láttam, katonaruhában. Éppen úgy jelent meg előttem, mint amikor zászlósként tiszti extra-ruhában hazajött szabadságra. Marosvásárhelyen, a lépcsőfeljárón engem is lefényképeztek, kezemben cigarettával.

Álmomban mindkettőnknek át kellett volna kelniünk egy nagyobb patakon. Egy érdekes, tekervényes „föld-híd” (!) vezetett át rajta, orosz örökkel. Én álmomban folyékonyan, beszéltem velük oroszul.

Vége a tanításnak

Kisbárkány, 1945. július 10. kedd

Vizsgáznak a gyerekek. Szorgalmas tanítás után, végre eljött a vizsga ideje. Bátyám olyan nyugalommal készül rá, mintha ki tudja, mióta végezné a hivatását. Jó természete van az én kedves bátyámnak, szorgalmas és türelmes. Nem emlékszem olyan esetre, hogy kijött volna a sodrából, pedig a gyerekek

sokszor elég huncutok, nem mindig engedelmesek. Olyan szépen le tudja őket szeretni.

Pityu megtartotta a vizsgát. Büszke vagyok rá, nagyon jó eredményt mutatott föl a viharos esztendő ellenére. Sokat bepótolt, neki köszönhetően nem veszítettek évet a gyerekek. Tisztelendő úr a legjobb tanulóknak szentképeket hozott, jutalomként osztották ki gyerekeknek.

Pityut szeretik a tanulói, mert nyugodt, kiegyensúlyozott. A kis nebulók most is figyelmesen, ragyogó szemekkel és bizalommal figyelnek rá. Nem örülnek a vakációnak, inkább járnának tovább az iskolába. Ez azért érdekes, mert ő tulajdonképpen nem tanítónak készült, csak „véletlenül” kapott oklevelet. Tulajdonképpen tanulmányai közben az iskola változott (a líceumot szervezték át tanítóképzővé). Ő meg közben – vakációkban – egészen más pályára készült. Most mégis, milyen szeretettel, türelmesen bánt a gyerekekkel, és jó eredményt tudott felmutatni.

A nagyobb lánykák többször kértek arra, hogy nyár folyamán foglalkozzam velük, *tanítsam őket táncolni*. Beleegyeztem, de feltételekkel. Magyar táncokat tanítok nekik, és ők maradjanak a szép népviseletükben. Mellette egy kis műveltséget akarok a buksi fejükbe csöpögtetni. Mindig megkérdem tőlük, mi érdekli őket és én arról kifejttem a véleményemet. Foglalkozunk majd kézimunkával, és vallási kérdésekről, hazaszereztetről, helyes viselkedésről, háztartási- és egyéb témakörökről lehet szó. Falvakban általában csak a csárdást táncolják, azt is nagyon egysíkúan. Megtanítom őket ennek számtalan változatára. Nem akarom őket becsapni, mert tudom, hogy nem erre gondoltak, hanem – ahogyan mondják – az *úri táncokra* kíváncsiak. Társasági táncokat is tanulhatnak, majd meglátjuk. Abban egyeztünk meg, hogy vasárnap és még egy hétköznapi délután jövünk össze, lehetőleg borús, esős napokon, mivel máskor el vannak foglalva a mezei munkával.

Nevet kell választani a tanfolyamnak, én *Fehérrózsa-kör*”-t javasoltam. Megszavaztattam. Tetszett mindenkinek. Ebben minden benne van: „*Fehérrózsa-kör, fiatal lányok egyesülete*” Remek! Roppantul meg voltam elégedve saját ötletemmel! Megbeszéltük a részleteket. Mindegyikük belépett a körbe. Kértek, tanítsak nekik színdarabot is. Jövő vasárnapra előkészítem a tanrendet, kiválasztom a színdarabot, kiosztom a szerepeket. Akkor lesz az első táncóra. Remélem, hogy eredményes lesz a munka, mert nagyon lelkesek a kislányok.

Baleset

Kisbárkány, 1945. július 15. vasárnap

Olyan gyönyörű az idő, hogy mise után azonnal átöltöztem fürdőruhába és kényelmesen elhelyezkedve, olvasni kezdtem a folyosón. Amint fölpillantok, látom, hogy „Szili” közeledik felém. Szegénynek csupa vér a keze, csöpög utána a vér. Az arca is véres. Mit tett ez a gyerek? *Milyen baleset érte?* A gyerekek valamilyen háborús szerkezetet találtak, ami felrobbant, de csak ő sebesült meg. Még jó, hogy nem ütötte agyon valamelyiküket. Elég nagyfiú, és tessék, miket babrál, s most lehet, hogy nyomorék marad a keze.

Elő a mentődobozzal, ami elég hiányos, hiszen semmit se lehet kapni. Kitisztítottam a sebeket, bekötöztem, ahogy tudtam, még egy vékony tiszta lepedőt is fel kellett szabdalni, hogy elég legyen a kötszer, annyira vérzett. Hivattam az apját, és orvoshoz küldtem őket.

Tánc- és színdarabtanítás

Az elmúlt napokat azzal töltöttem, hogy előszedtem a könyvek közül azokat, amikben olyan színdarabokat találtam, amelyek a helyi körülményeknek megfelelnek. Nincs nagy választék. Egy-két egészen rövid színdarab került a kezembe. Körül kell néznem még ismerőseim körében, hátha jobb is akad ennél.

Még mindig vasárnap. – Litánia után a lányok pontosan, a megbeszélt időben érkeztek. Előbb az előadásról beszélünk, utána kezdtük a táncpróbát. Azt hiszem, hogy jobb, ha én tanítom nekik, mint valami idegen, aki közben rábeszelné őket arra, hogy vetkezzenek ki a szép népviseletükből.

Felhívtam a figyelmüket az illemszabályokra a táncal kapcsolatban, amelyeket fiatal lányoknak föltétlenül be kell tartaniuk: egymás és idegenek köszöntése, bemutatkozás, társalgás, tánc közbeni viselkedés, stb. Utána a magyar táncokból különféle figurákat mutattam be nekik. Nagyon figyeltek.

Próba közben elcsodálkoztam, hű, némelyikük milyen botlábú! Estefelé eljöttek a nagyobb fiúk, őket is érdekelné az a témakör, mit a lányoknak kijelöltem. Szívesen vállalnak szerepeket, és ők is szeretnének táncot tanulni a lányokkal együtt. Helyes, ha a fiúk is bővíteni akarják hiányos tánc-tudományukat. Emílt a hangjáról meg sem ismertem, amikor a sötétben beszélt. Azt mondta, nyugodtan bízzak rá nehéz és hosszú szerepet, szívesen megtanulja. Vállalkozó szellem. Azt hiszem, jól fog szerepelni.

Kisbárkány, 1945. július 16. hétfő

Korán kellett fölkelnem. Már hajnali ötkor kinn voltunk a Csapástetőn, gombázni indultunk apuka vezetésével. Jó ideje jártuk az erdőt, amikor fölkel a nap. *Milyen szép az erdő.* A fák között beszűrődő napkévék sugarai a harmatos füre hullva olyan látványt nyújtanak, mintha gyémántokkal lenne tele-szórva az egész erdő... A madarak hangos csiviteléssel üdvözöltek bennünket, a felkelő napot és az Egek Urát, aki minden jóval ellátja őket.

Eleinte alig láttunk gombát, később Pityuval remek helyre bukkantunk, egy tisztás szélén gombával teleszórt környékre. Egészen frissek, még csak a fejük teteje látszott ki az avarból.

Megtelt minden kosár és hátizsák. Az enyém ugyan kicsi, de a gombától nehéz lett. Még a pulóveremet is összekötöztük, hogy abba is gombát gyömöszölhessünk.

Jól kifáradtunk, de hasznos és nagyon szép kirándulásban volt részünk, és sok finom gombát vihetünk haza.

Este eszméltem rá, hogy már július közepe van, és még nem kaptam meg a könyveket. Hogy tudok felkészülni az érettségire könyvek nélkül? Mikor jutok el megint Tarjánba? Az előttem álló nagy feladattal teljesen magamra maradtam. Olyan jó lenne érezni a hozzátartozóim segíteniakarását.

Kedd. – Ili hallgat. Mi van vele? Nem tetszettek a legutóbbi levelei, nagyon elkeseredett hangulatban írta. Félek, nem tud hú maradni, hiszen múlik az idő, s talán akadt újabb udvarlója, s nincs türelme tovább várni.

Délután a szakácskönyvemet írogattam, amikor a postás megérkezett. Két levelet kaptam tőle, és Józsi bácsitól. Lám csak, éppen rájuk gondoltam, és íme, itt a levél. Ili arról ábrándozik, hogy talán mi is visszamegyünk Erdélybe. Nem tudom miért, de úgy érzem, hogy apukám nem hajlik rá. Nem szereti a románokat. Még ha visszavennék, ha még taníthatna is, ki tudja, később mi lenne? Biztosan tudják, vagy megtudhatják, milyen magyar érzelmű, s a hazafias versei miatt kikezdenék.

Aztán én mire jutnék ott? Alig tudok románul. Hol helyezkednék el? Iskolában és munkahelyeken, a tiszta magyarlakta területeken is, egész biztos, hogy mindenütt kötelezővé teszik a román nyelv használatát.

Állást kell keresnem

Nem tudok tétlenkedni. Már az eltelt év is hosszúra nyúlt ahhoz, hogy csak úgy, cél nélkül éljem világomat. Családunk anyagilag teljesen tönkrement. Nem várhatjuk el a szülőktől, hogy felnőtt létünkre eltartsanak bennünket; nagyon nehéz a helyzetünk. Mindent előről kell kezdeni. Jó lenne, ha legalább beköltözhetnék Salgótarjánba, ahol irodai munkát tudnék végezni, hiszen erre jó alapot adott az iskolám. Ezzel én is hozzájárulhatnék a család fenntartásához. Legfőbb vágyam,

hogy legalább rám ne legyen gondja senkinek, még a szüleimnek se.

Arra gondoltam: akiket kifosztanak, azoknak legalább az otthonuk megmarad. De nekünk se otthonunk nincs, és nem maradt meg semmink a háború viharában... Erre még gondolni sem szeretek. Tudom, nagyon-nagyon sokáig nehéz helyzetben leszünk mindnyájan. Mikor tudjuk utolérni magunkat? Talán soha! Mindazt, amit elvesztettünk, életünk végéig sem lehet pótolni, és itt nemcsak az anyagi veszteségre gondolok, mert a háború után, amikor az országot is talpra kell állítani, nincsenek olyan lehetőségek, mint békeidőben. Mindig azért aggódok, hogy a családunk teljesen szétszóródik. Marosvásárhelyen azért éreztük magunkat olyan jól, mert ott – Guszti kivételével – mindnyájan együtt voltunk. Ő akkor már felnőttként, diplomával a kezében állást vállalhatott.

Az is talán csak álom marad számomra, hogy az érettségit megszerezsem, és utána továbbtanulhassak egyetemen vagy főiskolán. Sokszor úgy érzem, nem bírom el a nehéz terheket. *Bocsáss meg Istenem a kishitűségemért*, de ha eszembe jut, hogy meleg holmi, a legszükségesebb fehérnemű is hiányzik, nagy keserűség önt el. Ki hordja az én szép ruháimat, a puha meleg kapucnis, prémmel szegett meleg télikabátomat, meg a többi holmit? Mit tudok én majd a fizetésemből vásárolni? Talán még ennivalóra sem lesz elég. Szüleimtől sem várhatom a segítséget, ők is mindent előlről kezdenek.

Itt van Apukám és Pityu példája. Átigazolták őket, de január óta egy fillérfi fizetést sem kaptak. Tisztviselők és semmiért dolgoztak. Azt hiszem, bármilyen bűnököt követtünk volna el, már mindet előre levezekeltük.

Kisbárkány, 1945. július 21. szombat

Forgalmas napokat hagytunk magunk után. Szerda este váratlanul beállított Pirooska, az ide kinevezett tanítónő, öccsével és egy félkarú bácsival. Szelíd, nyugodt lánynak látszik. Azt mondta, öszön, iskolakezdésre visszajön. Megnyugtattuk őt, hogy mi addig elmegyünk a lakásból. Átmentem vele

Nagybárkányba, elintézni a hivatalos ügyeket, meglátogattuk a tisztelendő urat is. A jegyzővel nem sikerült beszélni. Holnap már visszautaznak.

A héten megint levelet kaptunk Ilitől. Jó hírről tájékoztatott, arról értesült, hogy Guszti bátyám él, és ez már elég ahhoz, hogy megvigasztalódjon.

Pénteken Lucfalváról Pirkó barátnőm Marikával látogatott meg. Rég' nem találkoztam velük. Most elmesélték a pesti és az iskolai élményeiket. Elhozták a „Gyevuska”-dal szövegét, Pirkó a harmóniumon mindjárt kíséretet komponált hozzá. Még táncoltunk is a dallamokra. Megbeszéltük, hogy hétfőn átmegyek hozzájuk, és megvarrom Pirkónak a hosszú pongyoláját. Szívesen teszem, hiszen igaz barátként annyi mindent megtettek értünk, nekünk is illik honorálni, valamivel. Igaz, én azelőtt sohasem varrtam még ruhát, és ki tudja, hogy fog sikerülni? Más az, ha magamnak készítek el egy darabot. Azonban ha az enyémekek sikerültek, remélem, az övé is jó lesz.

Mostanában *alvajárónak érzem magam... (mint kisgyermek koromban)*! Nem találom a helyemet. Bár eltelne már ez a nyár. Olyan céltalan az életem – tétlenül. Van mit tennünk, de semmi látszata. Hiányzik az eredmény. Nem tudom, mikor kap apukám fizetést, mert addig még a könyveimet sem tudom megvásárolni Tarjánban. Ha így megy tovább, nem tudom, hogy fogok tanulni és érettségizni?

Este arról volt szó otthon, ha mindnyájan elvégezzük az iskoláinkat, nem szólnak bele, hogy ki hová megy, vagy mit akar tenni azután, de azt is hozzátette apám, hogy „*ne engem okoljon egyik sem, ha nem sikerül valami*”. Nekem ez annyira rosszul esett, hogy torkomon akadt a szó. „*Annál jobb, minél messzebb kerülnek*”. Ha viccnek szánta, akkor is bántón hangzott számomra. Én úgy értelmeztem, s szerintem ez nem szeretet és törődés. Hallottam már hasonló nyilatkozatokat gyermekkoromban is.

Más gyerekekért hogy aggódnak a szülők. Itt van például Miklós bácsiék esete. Pirkó mindig úgy nyilatkozik, hogy ő

nem menne messze a szüleitől, ő gyermek, aki engedelmeskedik, aki szeret, akit szeretnek, akiért aggódnak, akit esetenként megszidnak, ha valamit rosszul tesz vagy mond. Én meg felnőtt vagyok a szüleim előtt. Tanácsot nem várhatok, nem kapok. Jól vagy rosszul teszek valamit, mindaz egyedül az én dolgom. Keserű szavak, de mindez nagyon fáj.

Nem akarok hálátlan lenni, tudom, hogy sokat fáradoztak értünk kisgyermek korunkban. Etettek, ruháztak, ahogy tudtak. De mindez csak a testünk gondozása volt. Megvan az eredménye, nekem is mindegy, hová kerülök. Nem félek messze kerülni. Engem úgysem szeretnek, úgysem féltenek. Mégis elhatároztam, hogy meg akarom állni a helyem – mindig, mindenhol. Bár – ilyen alappal indulni nem lesz könnyű dolgom. *Erős az akaratom és kérem a jó Istent, maradjon velem mindig.*

1945. július 25. szerda

A hét elején átruccantam Lucfalvára. Varrtam és nyaraltam. Nagyon jól sikerült a pongyola, Pirkón jól mutatott, és másoknak is tetszett.

Ica nálunk járt, elmondta, hogy a Belügyminisztériumban találkozott Irmus nénivel, aki apukám kolléganője volt Marosvásárhelyen. Az ő lányával, Jucival jártunk együtt iskolába, és a két fiútestvére közül Zoltival, az idősebbel egy rövid, szép románcunk volt. Irmus néni üdvözlését küldte nekünk. Mindkét fia hadifogságba esett, Juci meg Kolozsváron maradt, ahová menekültek. Jelenleg kórházban van, de semmi mást nem tudnak róla. Lajos bácsiról, a férjéről se tud semmit. Rádásul kiutasítják őket Erdélyből, mivel elmenekültek onnan. Pedig ők korábban is Marosvásárhelyen laktak, ott tanítottak a román éra alatt is.

Mégis igaza lenne apukának, ha nem bízik a románokban? Most Irmuska néni esetéből kitűnik, hogyan viseltetnek a magyarokkal szemben. Mindazokat ki fogják utasítani, akik annak idején, a terület visszacsatolásakor Dél-Erdélyből magyar területre áttelepültek, és azokat is, akik 1941 után he-

lyezkedtek el ott, mint például apukám. Az se számít, ha onnan származnak. Tehát biztosra vehetjük, hogy ami ottmaradt, mindenünk elveszett.

Hasonlóan reménytelen Guszti bátyám és Ili esete is. Guszti nem mehetne oda állásba, esetleg Ili áttelephetne, ha összeházasodnak, és akkor – talán, ki tudja – áthozhatná a holmiját is. Ez a háború! Tönkre teszi, elválasztja egymástól a családokat, a szerető szíveket.

Kisbárkány, 1945. július 26. csütörtök

Körorvosunk. A vidéket korábban, és most is, körorvos járja, legtöbbször a védőnővel együtt. Mi a mostani orvost és védőnőt nem ismerjük. Ma azonban örömünkre szolgált, hogy mint régen, a kedves barátunk, dr. Nádasdy László jött a gyerekeket beoltani. Most is olyan, mint régen volt. Azt mondta: csak azért vállalta szívesen a helyettesítést, mert találkozhat a Finta családdal, mint annak idején. Icával és Pirkóval együtt érkezett. Anyukám most is ebéddel várta őket, A doktor elámult, amikor meglátott bennünket; mennyire megnőttünk, ha máshol találkoznánk, meg sem ismerne – csodálkozott.

Furcsa kis ember a szabó, nem hajlandó elárulni, honnan való. Alig tud magyarul. Ma hozta el Pityu ruháját. De hogy telepedett le éppen Lucfalván, ki tudja, talán azért, mert érti a nyelvüket. Én németül beszélek vele.

Ma még egy vendégünk érkezett, Balassagyarmatról, Lali. Szécsényben, unokatestvéreméknél találkoztam vele egyik iskolai szünetben. Este sokáig fennmaradtunk, a szép csillagos éjszakában sokáig beszélgettünk.

Szomorú, borús reggelre ébredtem, esett az eső. Mostanában nem érzem valami jól magam. Nem tudok nyugodtan aludni, csak hánykolódom az ágyban. Mindentől ijedezem, ha kinyílik egy ajtó mellettem, összerezzenek. Tegnap például a varrógép mellett ültem, mikor Bandi szólt hozzám, megijedtem, utána belül mindenem remegni kezdett. Mitől lehet ez? Alig bírok

írni, most is remeg a kezem. Pedig nem vagyok ideges, nagyon tudok uralkodni magamon. Vagy talán ez is baj?

Egyedül érzem magam még az olyan sokadalomban is, mint amilyen tegnap nálunk volt. Nem ott jár az eszem, ahol éppen vagyok. Senki felé nem tudok megnyílni, magamról senkivel nem beszélek őszintén. Mindent jól eltemetek belsőmben. Pedig nem sok kellene, hogy minden másként legyen. Csak egy kis szeretetet éreznék, az után sóvárgok. Úgy érzem, valóban legjobb lenne minél előbb önállósítani magam.

Amikor apám visszajött Tarjánból, megkérdeztem, mi újság van? Hozott-e nekem valamilyen jó hírt? Válasza az volt: semmit. Tehát ennyit törődik velem, a jövőmmel. Anyu azt mondta tegnap, hogy csütörtökön már lesznek könyveim. Most pedig úgy látom, hogy apám még csak utána se nézett. Bánják is, mi történik velem, minden az én gondom! Teljesen magamra vagyok utalva. Milyen más Piroska helyzete. Miklós bácsi egyedül el sem engedné Pirkót az iskolába. Még a békés időben is vele ment, elkísérte. Én? Mehettem mindig, ahová akartam, senki se bánta.

Csengődyék

Kisbárkány, 1945. július 31. kedd

LEGNAGYOBB BÁNATOMRA, még be se fejezhettem az iskolai tanulmányaimat, máris minden gond a vállamra nehezedik. Úgy érzem, még szükségem volna a szülői segítségre. Nagyon bánt, hogy talán egy hónap van hátra, és még nincs miből tanulnom. És ha lesz? Mihez kezdjek? Ki ad tanácsot? Azt már látom, hogy csak saját magamra, vagy idegenekre számíthatok. Ha *Csengődyék nem segítenek nekem*, még az osztályvizsgát se tudtam volna letenni. A diákoktól se tudok tanácsot kérni, hiszen velük csak két napig voltam együtt, mint osztálytársak. Azt se tudom, hol lagnak.

Eszembe jutott Jókai: A köszívű ember fiai c. könyvéből idézek egy mondatot: „*Van, aki az imákat meghallgatja az*

égben, melyek nem tetszenek a földi isteneknek ide alatt”. Így van ez. Istenem, hallgasd meg az én imáimat is, ha nem is tetszenek idelent valakiknek.

Rengeteg a dolgom, anyuka ismét beteg. Most varrnom kellene, de nem tehetem. Máskor, amikor ő főz, akkor mindig én takarítok, minden mást elvégzek, így is későre leszünk készen. Nekem meg a főzés mellett mindent egyedül kell elvégezniem. De mit tehetek? Szó nélkül, nyugodtan teszem a dolgom. Ne lássa senki, hogy ott legbelül mi zajlik bennem.

1945. augusztus 1. szerda

Ismét eltelt egy hónap. És még mindig semmi nem történt, ami közelebb vinne a megoldáshoz, vágyaimhoz.

Kenyértésztát már korábban is dagasztottam, de teljesen egyedül csak ma sütöttem. Jól sikerült, olyan szép dombosak, magasak, ott sorakoznak a hófehér kenyérkendőkön.

Tegnap délután eltörtem a kis tükrömet. Egy kis dísz tárgyat ejtettem rá. Hét évig nem megyek férjhez (a babona szerint). Nem baj, legalább lesz időm összegyűjtögetni a „stafírungomat”.

Levél jött Erdélyből. Ilus néni írta, egy asszonnyal küldte át a határon. Hála Istennek, jól vannak. Ilus néninek az a célja, hogy ha majd lehet, áttelepül, és együtt lakhatunk. Jó is lenne, ő legalább rokonszerető.

Apu ma Tarjánba ment. Beteljesedett, amitől féltem. Azt kérte, nevezzék ki ide, ne Tarjánba. Valóban úgy van, ahogyan éreztem. Miránk nem gondol? Esze ágába sem jut azon fáradozni, hogy a család együtt maradjon egy nagyobb helyen, ahonnan mi iskolába vagy dolgozni járunk. Apám ezirányú lépését végképpen nem tudom megérteni.

Anyukámat is rosszul érintette, mert nagyon nehezen viseli a falusi életet, gyenge erejével nem is bírja a sok fizikai munkát, amit egy vidéki háztartás megkövetel. Én sem maradhatok, milyen jövő várna itt rám? Életem legszebb évei vesznének el. Valahol állást kell vállalnom. Talán még az érettségiről is le kell mondanom. De hogy megyek így állásba?

Albérletben lakjam? Külön? Egyedül? Borzadok a gondolattól, mert nagyon nehéz lesz úgy élni, minden érzelmi támogatás és segítség nélkül. Tehát csak magamra számíthatok, egyedül, szeretet nélkül. Óh, milyen nehéz mindezt nekem elviselni...

1945. augusztus 5. vasárnap

Gyorsan telik az idő. Megint varrok, a ruháimat alakítgatom. Nem tehetek egyebet, itt nincs, még a közelben sem megfelelő varrónő. Marosvásárhelyen még egy ruha felszegését is varrónőre bízam. Szerettem rendesen öltözködni és most, a nyomorúságos körülmények között is, igyekszem rendesen megjelenni. Szeretem a szépet, a rendet. Nem hiúság ez. Egy nő sohase legyen rendetlen, slamp vagy gondozatlan.

Múlt héten Eta a vőlegényével meg a tisztelendő úrral látogatott hozzánk, amikor én éppen Lucfalván jártam. Bandi egyedül maradt otthon, ő fogadta őket. Tegnap meg az új jegyző érkezett (minden héten cserélődnek), megnézte az iskolát. Őszön kerül sor a háborús nyomok eltüntetésére. Azt hiszem, Berkes Jóska Pestre készül, Pityu is. Jó lenne, ha én is vele mehetnék.

Ma Nagybárkányban egy „jólfésült” férfit láttam. Ritkaságszámba megy ez erre felé. A templomban pedig egy helyes pár ült nem messze tőlem, Márkházáról jöttek át ide. Azt hiszem, hogy a férfi az onnan elszármazott szolgabíró, Tóni lehetett.

Nagyon hideg a templom. A mise végén mindig sietnem kell hazafelé, hogy elgémberedett tagjaim felmelegedjenek. Út közben több ismerősömtől hallottam, hogy a *hadifoglyokat lassan kezdik hazaengedni*. Oh, de jó is lenne, ha Gyugyi hazajöhetne. Istenem, ne engedd, hogy őt is idegen földre kihurcolják az országból!

Hétfőn meglátogatott Pirkó, Marikával és Pannival. – Zajlik az élet! Kellemesen töltöttük a délutánt. Piroska harmóniumon játszott, mi meg táncoltunk és énekeltünk. Itt volt a jegyző, meg *Berkes Jóska* is, akinek nagyon kellemes a hangja, és szeret mulatni!

Kedden, megbeszélés szerint mi mentünk Pityuval Nagybárkányba. A filmeket átadtam Panninak. Kértem, gondoljon rám és segítsen engem álláshoz jutni, neki vannak ismerősei Salgótarjánban. Azt mondta, talán most akarnak valakit fölvenni a rendőrségre gép- és gyorsírónak.

Együtt látogattuk meg Icát, nála társasjátékot játszottunk. Már besötétedett, mire hazaértünk.

Este otthon színdarabpróbát tartottam az iskolában, jól haladunk. Emil nagyon helyes gyerek. Mindent magára vállal, lehet rá számítani. Ő kapta meg a főszerepet, remélem, nem hagy szégyenben.

Szerdán későn ébredtem föl. Már fél kilencre járt, amikor az órára pillantottam. Gyorsan készültem és elindultam Nagybárkányba, Pityuval. A meghívókat ott gépeltem le az irodában. Ica is hallotta, hogy a rendőrségen (Salgótarjánban) munkaerőt keresnek, állítólag 2000 forint lenne a fizetés. Jó volna, ha sikerülne oda bejutnom, a lakáskérdést meg tudnám oldani.

Utánam már nem jár családi pótlék sem. Ha elmegyek, engem nem kell ellátni a családnak, csak Bandi után kell fizetni az internátusi díjat, amíg tanul.

Én magam majd csak megleszek valahogy, ha lesz állásom. Azt hiszem, már nagyon közel állok ahhoz, hogy kiszakadok a családból. Egyedül maradok a nagyvilágban. Segíts meg Istenem, hogy mindig megálljam a helyemet, bátran, mindenki előtt, ahogyan én szeretném.

Hadifogság

Kisbárkány, 1945. augusztus 8. szerda

GUSZTI BÁTÝÁM tudomásom szerint már tavasz óta fogságban van. Nem értem. Amikor hazaérkezett apukám a „béke-kötés” után, akkor mondta el, hogy áprilisban kapott tőle levelet, s Dunántúl, oroszok tartják fogva. Akkor azonban arra gondoltunk, hogy hazaengedik őket; ő is abban reménykedett.

Gusztai bátyám

Most érkezett a postás. Istenem, mennyi szomorúság ér bennünket. Gyugyitól levél jött, vonat vagonjából dobta ki valahol, és egy jószívű ember adta postára. Ettől rettegetem. Kiviszik, oda, a pokolba. *Orosz hadifogoly lett, szegény, drága testvérem.* Mindig imádkozni fogok érte! Szegénykém! Hogy készültek az esküvőre, és íme, kiviszik a messzeségbe, a világ végére, ki tudja, hova, és meddig? Bár meg tudna szökni. Oh Istenem, megérdemeljük ezt mi,

magyarok? Talán már soha nem is lesz igazi Magyarország, ahol minden magyar otthonra lelhet. *Oh, szép, drága hazám, te drága hon! Te is rabigába süllyedtél.*

Bennünket, magyarokat, ismét elszakítottak szeretteinktől, honfitársainktól, édes magyar hazánk szerves részétől. Apám szülőföldjén, Erdélyben, megint vad horda az úr, üldözik azokat, akik ott születtek, akik odatartoznak, akiket gyökereik ahhoz a földhöz kötik. Ilus nagynénémtől hírt hozott egy asszony. Megint a korábban is elszenvedett helyzetben élnek Erdélyben; üldöztetés lett osztályrészük, csak azért, mert magyarnak születtek.

Miért, kinek kellett ez a háború? Minden szép, minden jó összeomlott. Mennyi fiatal vér omlott ki, mennyi otthon dőlt romba, mennyi család szakadt szét? Hány ember lett földönfutó? Milyen sokan sínylődnek fogságban? Akik élő-holtak. Miért? Szegény bátyám, téged is beraktak egy vagonba, betereltek, mint az állatokat, talán egy kis vízzel, beszorítva a hőségbe, nagy kínnal utaztok a világ végére!

László jutott eszembe, azt sem tudom, mi lehet vele? Ő is hadifogoly talán, vagy nem is él már? Úgy fáj a szívem rá-gondolni, pedig még nem is volt vőlegényem, csak szerettük egymást.

Ránézek anyámra. Mit tett vele a háború? A sok meg-próbáltatást nem fogja kibírni sokáig. Közel áll az örülethez. És most még ráadásnak, Gyugyit is elhurcolták Szovjet-Oroszországba. *Isten, ne hagyj el nagy bajainkban, szörnyű bánatunkban, adj erőt, elviselni a lehetetlent!* Kezemben tartom a múlt karácsonyi fényképét, amint egyedül, pipázgatva ünnepel... Már akkor is a fronton volt.

Péntek. – Csendes, szomorú napok. Gondolatban veletek vagyok, ti szegény rabok, mi meg ebben a nagy „szabadság-ban” sínylődünk! Miért nem lehet megosztani veletek a falatot, akik talán éheztek, – nekünk pedig még van mit ennünk. Ma sült ki a friss kenyér, oly finom. Jóízűen beleharapok. Aztán eszembe jutnak a foglyok, akiknek talán még száraz kenyér sem jut, biztosan éheznek. Torkomon akadt a falat.

Döntés előtt

ESTE ÖSSZEÜLT a család, megbeszélni apámmal és Pista bátyámmal leendő sorsunkat. Ha kapok állást, beköltözöm Salgótarjánba. Ő helyesnek tartja az elhatározásomat. Én pedig még mindig kétségek közt vergődöm: mi lesz egy teljesen idegen városban, hisz’ még annyira nem biztonságosak a körülmények, hogy ne lenne félelemre okom. Már itthon elkezdtem a gyorsírás gyakorlását. Sajnos, a gépírást nem tudom gyakorolni, arra nincs lehetőségem. Remélem, azt sem felejtettem el. Tudom, ha alkalmaznak valahol, lelkiismeretes-látom el a rábízott feladatokat; ez az alaptermészetem.

Kisbárkány, 1945. augusztus 12. vasárnap

Vendégeink érkeztek a főszolgabíróságtól, Salgótarjánból. Apám régről ismeri őket, tavasz óta én is. Elmondták, a városban milyen a helyzet: letartóztatások folynak, ok nélkül

üldöznek embereket. Lassan már mindenki retteg. Drágaság van, a tisztviselők „feljavított” fizetése is, nevetségesen alacsony.

Amikor a templomból hazafelé jöttem, egyik vendégünk azt tanácsolta, gondoljam meg, hol vállalom munkát, nem ajánlja nekem a rendőrségi állást, ahol *borzasztó dolgok történnek* mostanában, s azért kínálnak olyan magas fizetést. Érdeklődött, volna-e kedvem a továbbtanuláshoz?

Kedvem volna, de sajnos, nem olyanok a körülményeink, hogy ezt meg tudnám valósítani. Dehogyan érzek hivatást az irodai munkához, pedig megvan hozzá a képzettségem. Sosem éreztem ahhoz kedvet. Most azonban nem tehetek mást. Itthon se ülhetek állandóan. Egyébként a család anyagi helyzete megköveteli, hogy a keresetemből hozzájáruljak a kiadásokhoz, mivel a legalapvetőbb dolgaink hiányoznak.

Minden vágyam művészi pályára irányult, és most is. Kislánykorom óta elhivatottságot éreztem arra, hogy divattervező lehessek. Rajzoláshoz, festéshez, vagy aprólékos, finom kézimunkák tervezéséhez és készítéséhez érzek hivatást, ezekhez van tehetségem, s ezért már gyermekkorban képzőművészeti főiskolára készültem. Ezen túl pedig szeretném a megkezdett zongoratanulmányaimat folytatni, amit a háború megszakított.

Visszatekintés

ELMENTEK A VENDÉGEK. Még utána is olyan gondolatok kavargtak az agyamban, hogyan alakult az életem. Marosvásárhelyen jól éreztem magam. Ígéretes jövő előtt álltam, szeretettel vettek körül, otthon és az iskolában; nem éreztem magam egyedül. Voltak barátnőim, osztálytársnőim, tanáraink, akik bíztak bennem, munkámat elismerték. Rokonaink is szeretettek, örültek, amikor náluk vendégeskedtem.

Szüleim nyugodt körülményeket biztosítottak számunkra, ők is jól érezték magukat. Olyanokkal voltam körülvéve, akik

között jó volt élni, otthon, baráti körben és iskolában. Az 57-es létszámú nagy osztályban mindig az első 4-5 között álltam tanulmányi eredményeimet illetően, pedig otthonról engem sohasem készítették. Nem is kellett, mindent magam erejéből, akaratából értem el. Csak ámultam, amikor a lányok olyasmit emlegettek, ha „*nem vágnak el*”, kapok biciklit, vagy „*ha jó rendű leszek*”, elvisznek Borszékra nyaralni, stb. Én meg kitűnő tanuló voltam. Meg se kérdezték tőlem, mi van az iskolában? A bizonyítványomat szó nélkül írták alá, mivel az eredményeket természetesnek tartották.

És most, hová jutottam? Mi lesz az érettségivel? Én, aki mindig megtanultam az anyagot, és fölkészülve mentem az iskolába, most ott állok, hogy talán nem is lesz módom leérettségizni. Szégyenfoltnak érzem. És miért? Mert nyomorult menekült lettem és kénytelen vagyok egy eldugott helyen, a „világvégen” élni, várakozni, de legalább tudnám, mire várok, és meddig tart még a semmittevés?

Még ahhoz se kapok segítséget, hogy készüljek, hogy valaki megmondja, mit tanuljak? Senkit sem érdekel, mi lesz velem. Kivel vegyem át a matematikát, a könyvvitelt? Azt nem lehet bemagolni. Könyvem sincs. Ezen kesergek állandóan, és nem tudok előrelépni.

De elég legyen ebből! Ez a keserűség nem vezethet jóra. Senki sem segít, hogy mi legyen, merre induljak el. Nekem kell döntenem, ezért döntenem fogok!

1945. augusztus 14. kedd

Tegnap este elmaradt a szerep-próba, pedig már nagyon közeledik az előadás bemutatása. Szentkúti búcsúsok érkeztek Bede-pusztára felől. A faluban telepedtek meg legalább háromszázan, ebből hetvenen az iskolában éjszakáztak. A lányok és fiúk azzal kerestek meg, köztük Emil is érdeklődött, mi lesz a mai próbával? Nincs hely, elfoglalták a búcsúsok. Azonban nem kaptuk meg az előadásra szóló engedélyt sem. Emil megígérte, hogy még egyszer bemegy Salgótarjánba, és utánajár a dolognak.

Egyébként Emil *elmesélte, hogyan fogták el őket a „ruszók”*. Elsétáltak (!) a frontra, arra voltak kíváncsiak, milyen is az? Nem mondom, elég könnyelműség tőlük, igaz, nekem is eszembe jutott már hasonló gondolat. Végül úgy sikerült kiszabadulniuk, hogy előjárósági igazolásra elengedték őket, és nem kerültek hadifogságba. Isten megóvta őket a fogságtól, s ebben – a kérvény megírásával – én is részt vállaltam.

Nagy kár, hogy ezt a fiút nem taníttatták tovább, mert magasan kiválik társai közül minden tekintetében. Udvarias, szolgálatkész, eredeti, jó gondolatai vannak, vállalkozó szellem. Nagyon jól utánoz, kellemes a hangja, könnyen tanulja a szerepeket. Azt mondja, otthon nincs ideje tanulni, mégis jól adja elő a rá kiosztott szerepet. Még színész is lehetne belőle, ha tanul. Ehhez megvannak az adottságai, mivel jó a fellépése, a megjelenése bizalomgerjesztő. Remekül táncol, az új fogalmakat és ráosztott feladatokat könnyen elsajátítja. Egyszóval: sokra vihette volna, ha nem cövekel le a falujában.

Ha akkor apukát nem helyezik át Erdélybe, biztos vagyok benne, hogy foglalkozik vele, és a szüleit rábeszéli arra, hogy küldjék őt középiskolába továbbtanulni.

Érdekes megfigyelni, összehasonlítani a falusi fiatalokat a városiakkal. Előbbiek természetükből fakadóan kedvesek, vidámak. Csak úgy ragyog a szemük, arcuk, ha foglalkozom velük. Nyelik az új ismereteket, ha van rá alkalmuk. Romlatlanok, természetesen viselkednek. De *itt eddig az utóbbi időben senki sem törődött velük*. A fiatal tanítónő letanította az óráit a kicsiknek, ezzel elvégezte a munkáját. Ezért kapott fizetést. De hogy foglalkozzon az ott élő fiatalokkal, felnőttekkel? – biztosan eszébe se jutott.

Mostanában nagyon elfoglalt vagyok. *Napi teendőim:* Hétóra körül ébredek. Takarítással, a lakás rendbetételével folytatom, ezzel eltelik fél délelőtt. Utána tanulok délig. Ebéd után Bandi gyorsírásba diktál nekem, amit én visszaolvasok

neki. Ezután szoktam „megfürödni” egy nagy lavórban! Rendbe szedem magam, majd ismét tanulok, leginkább a virágoskertben, nyugszéken pihenve. Amikor meleg az idő, reggeltől délutánig fürdőruhában napozom. Délutánonként kimegyek a kertbe, a gyümölcsöt közvetlenül a fáról szeretem enni.

Utána még varrok vagy kézimunkázom. Rendbe kell raknom a holmimat, készülnöm kell arra az időre, amikor majd Tarjánban fogok lakni. Ott kevesebb idő jut ilyesmire. Egyébként is több ruha, és más holmi is kell, ha irodába járok, mint itt falun.

Estefelé olvasgatok, most megint Jókainak *„És mégis mozog a föld”* című könyvében mélyedek el. Vacsora után megágyazok, ismét megmosdom, más ruhát veszek magamra, mert elég későn jönnek a fiatalok próbára, ami eltart néha éjfélig is. Énekre is tanítom őket.

Amikor végre bejövök az iskolából, már teljes sötétségbe borul a lakás, csend van, mindenki alszik. Egyedül vagyok, senki se hallja, ilyenkor szabad sírni. Gondolatban a távollévő barátaimat, szeretteimet látom, velük vagyok, velük beszélek. Mindenfelé elkalandozom a múltba, majd a bizonytalan jövőbe. Aztán csöndben, a sötétben imádkozva alszom el.

1945. augusztus 16. csütörtök

Tarjánba tervezett utat elhalasztottuk holnapra, mivel tegnap nagyon elfoglalt a munkám, későn feküdtem le, nem kelhettem hajnalban.

Elkészült a színpad az iskolában. Igaz, nem valami ragyogó, fényes színpadról van szó, de olyan, amilyen anyagot szerezni tudtak hozzá a fiúk. Majd ha feldíszítjük az omladozó termet, eltűnnek a hiányosságai. Jó lenne, ha nagyobb összeget sikerülne összegyűjteni a bevételből, hogy az iskola javítására is fordíthatnánk valamennyit.

Megszállt az „ihlet”. Elővettem a *divatfüzetem*, ruhákat tervezek.

Éjjel *megint álmodtam*. Nagybárkányba igyekeztem a bátyámmal, s az út mellett néhány szem „szilvát loptunk!” Azután – szintén álomban – találkoztam Jancsó Bözsivel. Fel nem foghatom, hogy jött elő álomban; mióta elvégeztem a polgári iskolát, azóta semmit se hallottam felőle. Én is olyan kövér voltam, mint ő, – szerencsére csak álomban. Hogy mik történnek az álomvilágban – nagyon érdekes.

Péntek. – Pityuval indultam Salgótarjánba. Sajnos, nem kaptunk villamost, ezért későn, tíz óra után értünk oda nagy sárosan, mivel fél úton vert az eső bennünket. Vékony ruhában, ernyő nélkül majd’ megfagytam. Sietnünk kellett elintézni az ügyeinket, mert tizenkettőkor már indul visszafelé a villamos, és igazán nem lenne jó annyit gyalogolni.

Beszéltem Pannival. Elmondta, milyen jól mulattak. A patikában lemérekeztük, 54 és fél kiló vagyok; fél kilót híztam. Az idő rövidege miatt nem tudtunk mindent elintézni, de az iskolát azért fölkerestem. Beszéltem Sípos igazgató úrral, aki helyesnek tartja, ha elhalasztom az érettségit, hiszen csak most jutottam hozzá néhány könyvhöz, több hiányzik még, így nem lehet lelkiismeretesen fölkészülni. Azt mondta, hogy karácsonytájban máshol is tartanak pótérettségit, például Pestszentlőrincen, oda is lehet jelentkezni. Amikor már Salgótarjánban lakunk, több idő jut tanulásra, és jobban fel tudok készülni – *gondoltam akkor*.

Hazafelé kiderült az ég, így visszafelé kellemesebben telt az utunk. Nagykeresztúron keresztmamám finom ebéddel kínált bennünket.

„Színházi premier”

Kisbárkány, 1945. augusztus 20. hétfő

NAPOK ÓTA készülődöm az előadásra, a díszleteket, ruhákat már átnéztem. Kevés gyakorlatot szereztem ezen a területen. Néhány éve, még Erdélyben (Páván), Kálmán Ferivel, a kis tanítóval közösen rendeztünk egyszer színielőadást, most

minden gond egyedül rám hárul. Itt a főpróba ideje, egész délután el leszek foglalva, de lehet, hogy estig is elhúzódnak az előkészületek.

Itt a nagy nap! Ma először vettem föl az új sötétkék ruhámat, nagy tetszést arattam vele. A nagymisére mentem, két fiútestvérem kíséretében. Az előadás rendezésére megkaptam az engedélyt; a fiúk út közben, hazafelé adták át. Örültek a „fiaim”. Itthon Matyi néni várt a (dr. vitéz Puskás Zsigmond) férjével ebédre nálunk maradtak.

Délután még sok dolog várt rám. Jöttek a lányok. Kifesttem őket, hajukat sütögettem. Modern frizurákat alkottam a hosszú hajukból, de ez nekem nem jelentett könnyű feladatot. Egyiknek kiengedtem a haját, loknikba tekertem, másiknak szép kontyot csavartam a feje tetejére, szerepétől függően. Mindnyájan nagyon izgultunk!

A szereplők a tükörben nézegették magukat, közben jókat kuncogtak a változáson, amit onnan viszontláttak. Aztán sorra érkeztek a vendégek Lucfalváról, velük jött Panni is, ahogy megígérte. Sokan jöttek a faluból, meg máshonnan, a rokonság. Nem fértek be a terembe, nagyrészüket kinn állt a folyosón és ablakon keresztül hallgatták, nézték az előadást. Forrón sült a nyári nap, meleget árasztva, mindenkiről valósággal folyt a víz.

Jól ment minden, az előadás nagy sikert aratott. Örültek a lányok, a fiúk, persze én is. *A bevétel reményen felüli! Szép összeget fordíthatunk az iskola renoválására.*

Amikor a szünetben hazaszaladtam, a vendéglányok: Piroska, Marika és Panni, a szobában vártak rám. Panni odaszaladt hozzám, jobbról-balról megcsókolt, gratulált, majd hozzátette: *„Ezt meg Bozsó küldi neked azzal az üzenettel, hogy adjam át Katikámnak”* és adott még egy puszit. Ő nem tudott eljönni. Ejha! – gondoltam. Mi lesz még azután, ha majd megismerkedünk?

A fiúk cigányzenekart fogadtak. Előadást követően a fiatalság az udvaron táncolni kezdett. Jókedvünk kerekedett,

mi is csatlakoztunk hozzájuk. Én ugyan eléggé kifáradtam az éjszakázások, próbák, és a készülődés miatt, nem beszélve az előadás alatti „gőzfürdőről”. Mindez nem csökkentette a jókedélyünket, engem meg a tánc sohasem fárasztott, még most sem.

Sajnos, megeredt az eső. Meghallgatást nyert tisztelendő úr misén mondott imája, amikor esőt kért a szomjazó földekre. *Kicsit későbbre kérhette volna!* Be kellett húzódnunk az iskolába, ahol meleg volt, és porzott a deszkapadló nagyon. A lányok és fiúk egészen másként mozognak tánc közben, mint korábban; fogott rajtuk a sok gyakorlás!

Éjfélig húzta a cigány, utána a falusi fiatalság a tűzoltószertárban folytatta a mulatságot. A fiúk nagyon szépen hívtak bennünket is, de oda már nem mentünk.

Mi se fejeztük be még a napot, vendégeinkkel otthon szórakoztunk tovább. Énekeltünk, táncoltunk, még Pityu és Bandi is! Lala is beállt a táncosaink sorába, mindig szívesen táncolt, ha alkalom adódott rá. Sokat viccelődtünk, s mire szedelődzködni kezdtek a vendégek, már éjfél után két óra is elmúlt. Indulniuk kellett, mert Panninak reggel Salgótarjánba kell mennie, dolgozni.

1945. augusztus 22. szerda

Az ifjúság – főleg a fiúk – jöttek szétszedni a színpadot, mindent visszahurcoltak oda, ahonnan hozták. Kint esett az eső. Az összegyűlt pénzből még egy másik mulatságra is futja, természetesen az iskolára szánt javítási költségeken felül. A munka végeztével körbefogtak, úgy köszönték meg a segítségemet, amiért annyi időt áldoztam rájuk. Megkérdezték, mivel hálálják meg mindezt? Azt feleltem, hogy semmivel se tartoznak, szívesen tettem, nem volt részemről áldozat. Jól éreztem magam közöttük, *velük „fiatalodtam”*. Jót nevettek a mondásomon, hisz’ nálam idősebbek is akadtak köztük. Mégis, erősködtek, hogy a sok munkát, éjszakázást csak úgy, nem fogadhatják el. Azt mondták, amikor arra kértek, hogy foglalkozzam velük, nem gondolták hogy ingyen tegyem, ezért

nem mernek máskor megkérni. Biztosítottam őket, hogy amíg itt vagyok a faluban, bármikor szívesen foglalkozom velük mindenféle fizetség nélkül is.

Kedvesnővérek

Kisbárkány, 1945. augusztus 23. csütörtök

MINDIG VONZÓDTAM a szerzetesekhez, mind a női, mind a férfi rendhez. Már Marosvásárhelyen szívesen mentem a zárdába osztálytársaimmal, ha tehettem, s ahol volt, a barátok templomába jártam misére.

Még mindig álmos vagyok, egész héten nem tudtam kipihenni az éjszakázásokat. Délután belealudtam az olvasásba, a könyv kiesett a kezemből. Amikor fölébredtem, két kedvesnővér vendéget találtam a nappali szobában. Anyukámmal beszélgettek, átmentem hozzájuk. Kéréssel fordultak anyámhoz, engedjen engem hozzájuk, Ferences nővérnek. Talán ez volna a legjobb megoldás számomra. Nekem is eszembe jutott már nem is egyszer ez a gondolat. Nem lennék olyan egyedül. *Csend és béke venne körül, nyugalom testben és lélekben.*

Néztem a fiatal nővér szép arcát: kiegyensúlyozott, nyugodt, békés vonásait, szeméből derű és tisztaság tükröződik, ami a szívből, a lélekből fakad és árad kifelé a környezetére. Kár, hogy nem neveltek engem is zárdában. Apáméknak erről más a véleménye. Marosvásárhelyen iskolatársaim közül sokan végezték az alsó négy középiskolai osztályt zárdában; szerettek odajárni, és mindig boldogan tértek vissza a nővérekhez. Én is gyakran velük mentem.

Kicsit elkalandoztak a gondolataim. Törtem a fejem: nem tudom, jó apáca lennék-e? Mindig jól éreztem magam köztük, szerettem a tiszta, fennkölt társalgást. De nem érzek magamban elhivatottságot a pálya iránt. Különben, ott nem lenne olyan nagy választék, legfeljebb tanár lehetnék. Én pedig művészeti pályán érezném igazán jól magam. Idekint, a világiak között is élhet az ember komoly, tiszta és becsületes életet.

Azonban a mai világban valahogy nem volna okos dolog erre a pályára lépni. Amilyen hangokat hall az ember, hogy üldözik a papokat, ki tudja, mi lesz még ebből?

1945. augusztus 24. péntek

Nagyon lekötöttek a fiatalokkal való foglalkozások, – amit ugyan szívesen végeztem, mégis – most, hogy vége az egésznek, ismét nem találom a helyem. Jó volna hamar elindulni, állást keresni, mert a jelenlegi kilátástalanság szinte már megnyomorítja a lelkemet.

Délelőtt megint varrogattam. Délután átrándultam Pityuval Lucfalvára. Újságotlák, – amiről már mi is értesültünk a rádióból, hogy Sztálin marsall a hadifoglyokat azonnali hatállyal hazabocsátotta. Így, múlt időben! Végre, valami jó. Istenem! Tehát hazavárhatjuk Guszti bátyámat? Ha mindez igaz lenne, hogy örülnénk mindnyájan. De a félelem bennünk él, hátha mindez nem is igaz?

Miklós bácsi levelet hozott nekem Pannitól.

Pityu meglepetéssel kedveskedett. Egy szép, *rubin kövekkel ékesített aranygyűrűt ajándékozott nekem*. Közepén egy nagy, körben nyolc apróbb rubinkövel kirakva. *Ő maga készítette, ez az első munkája!* Ó, milyen kedves, hogy ezt nekem szánta. Se névnap, se születésnap, mire szolgál ez a meglepetés? Azt mondta, hogy a segítségért, amit neki szereztem a gyerekekkel való foglalkozással, igazán megérdemlem. Nagyon boldoggá tett a gyönyörű ajándékkal, amit olyan titokban készített, hogy észre se vettem, miben mesterkedik. Igazán meghatott a figyelmességével. Kicsit feloldotta bennem a sok felgyülemlett feszültséget.

A lélek válsága

Kisbárkány, 1945. augusztus 27. hétfő

Meghültem, fáj a torkom, már tegnap is lázam lehetett. Azt hiszem, esténként fázom meg, amikor már átöltözöm háló-

ruhába, egyszál pongyolát magamra öltve, kiülök az udvart körülvevő *magas kőfal tetejére*, és órák hosszat, sokszor éjjelig ott ábrándozva bámulom a sötétet, a csillagokat. Elég hűvösek már az esték, főleg az éjszakák. Ez árthatott meg.

Este – imáim után – leborultam a hideg kőre és zokogtam. Olyan furcsa érzés vett rajtam erőt. Távolról harmonikaszó hallatszott. Fejem fölött a gyönyörű tiszta, csillagos ég fénylett. A csillagok nagyon távolról, fényesen ragyogtak fölöttem. Csak én voltam ott, egyedül, csak én. Mi jutott eszembe? Talán semmi. Úgy éreztem, hogy áthúl a testem, mégsem keltem fel onnan.

Nem tudom, mi történt velem. Szerettem volna akkor úgy, csendesen, édes-borzalmasan semmivé lenni... Semmit se tudtam aztán, mi történik velem. Mintha megtörtént volna a kívánságom. *Mintha már én is a csillagok között lebegtem volna...* Most, utánagondolva, tudom, butaság az egész. Szégyelltem magam. Jó, hogy senki se tudja, ez az én titkom. Kezdek gyöngülni. Akaraterőm fogytán. Csak addig tartsak ki, amíg itt vagyok. Aztán a változás majd csak segít rajtam – talán.

Gondolataim csapongnak. Egyik éjjel mit álmodtam? Eddig szégyelltem leírni, vagy elfelejtettem? Nem tudom. *Álmomban láttam egy bájos egyéves kisfiút: barna a szeme, a bőre, mint egy kis cigánypurdénak. Dundi, erős baba, és én nagyon szerettem, a saját kisfiamat láttam benne. Magamhoz szorítottam, annyira, ha nem álom, talán szegény megfulladt volna tőle. Erre fölébredtem. Olvastam egyszer az álmoskönyvben, hogy kisfiúval álmodni – szerencsét jelent, ami nagyon rám-férne!*

Boldog voltam álmomban, éreztem tisztán, mennyire szerettem.

Kedden megint érdekes álmot láttam. Valahol – talán Salgótarjánban, ismeretlen helyen járkáltam; idegen emberek között tett próbára a leendő főnököm. Nem váltam be, de azért mégsem utasított vissza. Egy számomra idegen hölgyet is láttam,

nagyon biztatott, hogy ne féljek, engem fog alkalmazni. Ezen az álmon nem csodálkozom, mert mindig ekörül keringnek a gondolataim. Mégis, úgy veszem észre, mostanában már apu nem akarja, hogy elmenjek itthonról, amit viszont nem értek, mert eddig ő biztatott engem annyira, hogy szinte már rosszul is esett.

Bandi születésnapja

1945. augusztus 29. szerda

Ma van Bandinak, kedves legfiatalabb testvérkémnek a születésnapja. Hogy múlik az idő, el se hiszem, hogy 17 éves! Vacsorára előterjesztett kívánságára, sztrapacskát kellett főzni. Brr... én nem bírom megenni. Mindnyájan szeretettel köszöntöttük fel őt.

A múltkori hír hallatán minden nap várjuk Gyugyit. Mikor érkezik? Ha netán Románián keresztül jönnének, biztos, hogy leszáll és meglátogatja Ilikét – már ha lesz rá alkalma.

Milyen boldogság lenne mindkettőjük számára a találkozás...

Mostanában nagyon szorgalmas vagyok. Minden munkát elvégzek. Ebéd után Bandi vagy Pityu szöveget diktál nekem, én meg rengeteget „gyorssírok”, legalább 10-20 lap mindkét oldalát teleírom naponta. Mosdás előtt kimerítő tornagyakorlatokat végzek. Olyan jól sose tudtam lemenni spárgába, mint most, pedig már régen gyakoroltam. Estefelé az iskolában legalább egy órán át harmóniumon is játszom. Igaz, nem zongora, de legalább nem felejték annyit.

1945. augusztus 30. csütörtök

Ma szedik a krumplit! Én maradtam itthon a gazdasszonyi teendők ellátására. Finom ebédet készítettem a kedves munkásaimnak.

Meglátogatott Nádasdy doktor és Ica, a védőnő. Nagyon kedves ember, engem nagyon emlékeztet dr. Körössy Zoltánra, a menekülésünk alatt megismert kellemes útitársunkra. Akkor is eszembe jutott, már ott, a vagonlakásban, amikor bemutatkozott, mennyire hasonlítanak egymásra. A termetük, hajszínük, arcvonásaik, a kedves, megnyerő modoruk mind egyező. Érdekes lenne, ha két ilyen ember egyszer összetalálkozna. Biztos, nekik is feltűnne a hasonlóságuk.

Anyunak végre fölírt valamilyen idegcsillapítót a doktor. Bárcsak használna neki. Észrevettem, hogy már apám se olyan kiegyensúlyozott, mint a korábban. Ezen nem csodálkozom, mert ő is agyonhajszolja magát. Ha ismét városba költöznénk, mindnyájunknak nyugodtabb életünk lenne. Erről, sajnos nem tudjuk meggyőzni őt. Arról sem, hogy falun sem tudunk semmit olcsóbban beszerezni, mint városban. Mindig attól fél, ha nem termelünk magunk ennivalót, éhen fogunk halni.

1945. szeptember 1. szombat

Ma – végre, együtt mentek Tarjánba anyukám apukával. Azt tanácsolták, ne irkáljon kérvényeket, inkább utazzon föl Pestre, és személyesen intézze ügyeit a minisztériumban. A pálfalvai igazgató ugyanis már beadta a nyugdíjazására vonatkozó kérelmét. Itt az ideje, hogy végre erélyesebben lépjen föl saját ügyében.

Pannitól ajándékba egy doboz finom púdert kaptam. Azt üzente, vasárnapra vár minket Pityuval, egy kicsit szórakozni. Igaz, rövid az idő, de készülődöm.

Kiruccanás Pityuval

Salgótarján, 1945. szeptember 2. vasárnap

Szokásos koránkelés a hosszú út előtt, hajnalban, amikor még gyönyörű csillagos, holdvilágos az éj. Kellemes séta után, Zagyvapálfalván sokáig kellett a villamosra várakoznunk; vasárnapra való tekintettel csak fél kilenckor indul. Megtaláltuk Panniék házát. Az egész család olyan barátságos, akárcsak ő, szeretettel fogadtak mindnyájan. Még délelőtt, a városba indultunk körülnézni. Megismertem Panni főnökét, a főgyógyszerészt, kellemes ember benyomást keltett bennem.

Délután Panni naplóját, és levelezőlapokat nézegettünk. Egyiken mit fedeztem föl? Szinte hihetetlen! Három ismerős aláírás egy Szegeden föladott *képeslapon*, amit egy diák írt Panninak. És kik írták alá? *Kovács Laci, Kiss Zolti és Pityu, a bátyám!* Mindnyájukat ismerem még Marosvásárhelyről. Laci unokatestvérünk, az aranyműves, akitől Pityu is tanult, Zolti pedig az első rövidtávú-szerelmem, Juci barátnőm és osztálytársnőm bátyja. Milyen kicsi a világ! De hogy került oda az aláírásuk? Boldog idő, hová lettél?

Öt órakor moziba mentünk. Miklóst alig bírtuk fölráncigálni, úgy elaludt. Csak két üres helyet kaptunk a páholyban, ezért olyan döntés született, hogy én nézzem meg, Panni nővérével, a többiek már látták a darabot. A „*Hegyek lánya*” ment. Marosvásárhelyen mindig elszalasztottam, a mulasztást most pótoltam. Gyönyörű erdélyi fölvételekben és tájakban gyönyörködünk. Mozi után még sokáig sétáltunk, majd vacsorázni mentünk Panniékhoz. Ezt követően megint fölkerekedett a társaság. és Mandiékkel együtt, akik ekkor érkeztek, a Bányakaszinóba mentünk. A legbelső teremben telepedtünk le, Miklós vacsorát rendelt, pedig náluk már mindenkit jóllakattak. Nagyon zsíros sertéssültet kaptunk, nekem túl nehéz ételt. Mégse én lettem tőle rosszul.

Este tizenegyig szórakoztunk, zenét hallgattunk. A társaság elkísért bennünket, a gyógyszerész vendégszobájába, mivel ott

jelölték ki a szállásunkat. Vetett ágy várt bennünket, ketten foglaltuk el a szobát, Pannival. Elhatároztuk, hogy lefekszünk, utána még beszélgetünk. Lefekvés előtt azonban gondosan körbenéztünk, az ágy alá, minden zugba bekukkantottunk, a függönyöket is elhúztuk, nincs-e valaki elrejtőzve valahol?

Alig múlt éjjél, még mindig éberén beszélgettünk, amikor Panninak hirtelen elkezdett fájni a gyomra, szódabikarbónát vett be, de nem használt. Rosszul érezte magát. Hiába, nagyon zsíros volt a kaszinói vacsora. Sajnáltam, de nem tudtam rajta segíteni. Alig aludtunk valamit. Reggel első utunk orvoshoz vezetett, aki ismeri Marosvásárhelyt, mivel a magyarok bevonulásakor, katonaként járt ott. Neki is tetszett a város. Azt mondta, ott széplábú nők élnek. Úgy látszik, őt ez érdekelte legjobban.

Vásároltunk egyet-mást a városban, utána elbúcsúztunk Miklóstól. Végre megismertem Bozsót, csak néhány szót váltottunk egymással. Megígérte, hogy szombat-vasárnapra eljönnek, Miklós bácsi hívta meg őket. Talán kirándulást szervezünk a tiszteletükre, Panni majd nálunk lakhat. Megköszöntük a vendéglátást, elbúcsúztunk tőlük, és ebéd után siettünk a villamoshoz. Alig fértünk rá, olyan sokan utaztak. Keresztanyámnál megpihentünk. Délután öt óra volt, mire hazaérkeztünk.

És most, itthon folytatom az írást. Az a nagy újság, hogy semmi sem változott, csak a vázában hervadtak el a virágok. Estére apu is hazaérkezett. Rossz jel: nem ment Pestre. Időközben más is beadta az igazgatói állásra a kérelmét, nyilván lekésett. Nemhiába éreztük, hogy szándékosan húzza-halasztja a dolgot. Nem is akart oda pályázni. Miért nem érti meg?, hogy itt neki is sokkal nehezebb az élete, több a munkája, – és miért nem gondol anyukára és ránk, mielőtt ilyen fontos döntést hozna? Ezt egyszerűen nem lehet megérteni.

Tarjánban közölték vele, hogy kinevezik körzeti iskola-felügyelőnek. Sokra megy vele, gyalogolhat esőben-sárban, hóban-fagyban.

Mennyivel könnyebb lenne neki is, meg az egész családnak, ha Salgótarjánban lakást bérelnénk, és együtt maradhatna a család. Mindnyájunknak előnyösebb lenne, ráadásul még olcsóbban jönnénk ki. Nem beszélve arról, ha ott helyezkednék el valamelyik üzemben vagy hivatalban, én is hozzájárulnék a kiadásokhoz, és közben elvégezhetném az utolsó évetem, és helyben letehetném az érettségi vizsgát.

Azonban látom, hogy mindez nem megy, ezért ha egyedül is, de mielőbb be fogok költözni Salgótarjánba, mert álláshoz akarok jutni!

Bandi Jászberényben

Kisbárkány, 1945. szeptember 6. csütörtök

Új iskolai év kezdődött. Még jó, hogy legalább Bandi folytathatja a tanulmányait. Legalább az ő élete ne szenvedjen hátrányt. Legalább neki ne törjön ketté az életpályája, ha már az enyémmel nem törődnek! Lehet, talán súlyosak a szavaim, de én pontosan így érzem.

Nagy készülődés előzi meg Bandi iskolába indulását. Jászberényben folytatja a tanítóképzőt, amelynek első évfolyamát Marosvásárhelyen kezdte el. A menekülés, a háborús események miatt egy év kihagyással a második osztályba írták be, anyuka kíséri el.

Péntek. – Milyen furcsa az élet. A tanítónő járt itt az édesapjával, de csak benéztek hozzánk. Nem fogadták el a felkínált vacsorát és szállást sem. Lementek a faluba.

Pista bátyám tanította le az előző évet, az illetékes hatóságok megbízása alapján, mivel a tanítónő nem jelentkezett munkára a rendezetlen viszonyok miatt. Ha Pityu nem vetődik ide, a gyerekek elveszítik az évet. Akkor most miért rendeznek cirkuszt? Nekem már akkor furcsának hatott a magatartásuk, amikor tegnap megjelentek. Apukának az a véleménye, hogy Pityu nem mondhat le ilyen könnyen a fizetésről. A munkát ő

végezte el, a hatóság megbízta a munkával, neki ezért jár a fizetés.

Furcsa, de a kert- és lakáshasználatért pénzt kérnek!, mintha a saját tulajdonuk lenne! A lakás és a kert a község tulajdona, és a mindenkori tanító használja. A holmijukat pedig nem használtuk, külön szobában helyeztük el, s vigyáztunk rá. Nem volt rá szükségünk, hiszen Icaék (jegyzőék) holmiját áthoztuk Nagybárcányból, Ilonkával együtt. Pityu bátyám tanított, tehát neki is járt a lakás és a kert is. Egyébként ha parlagon marad a föld, ő pedig távol volt, nem tanított, és nem is tudta volna megművelni a kertet; felveri a gaz, most mit kezdene vele? A bútorával pedig ki tudja, mi történhetett volna a front alatt, ha üresen marad a lakás és senki se vigyáz rá. Hogy a rendkívüli viszonyok miatt ő kap-e fizetést, az már más kérdés, és az illetékes hivatalokra hárul a döntés joga.

Hideg, derűs estén, kinn ültem a kút mellett, ott hallgattam az embereket. Istenem, hát ezt érdemli meg apám a korábbi 20 évi odaadó, becsületes munkájáért? Hogy ő mit tett ezért a faluért, az emberekért, azt mindenki tudja, elismeri. Valaki felbujtotta az embereket. Nem is kérdés, hogy kicsoda. Ugyanis néhányan szemére hányták, amiért Marosvásárhelyre neveztek ki, és itthagyták a falut.

Pityu munkáját a szülők nem győzték dicsérni, köszönetet mondtak neki, mivel tanította és levezgáztatta a gyerekeket, s örültek, hogy nem vészett kárba a tanítási év. Ezután hogy lehet értelmezni az itt elhangzottakat? Még jó, hogy nem volt itthon anyukám, és neki nem kellett mindezt hallania. Csodálkozom a fiatal tanítónőn. Talán féltette az állását? Erre semmi alapja nem volt, mert amikor legutóbb itt járt, beszélünk róla, hogy mi innen elmegyünk, nincs szándékunkban ittmaradni, Pityu is egészen más pályán kíván elhelyezkedni. Én azon csodálkozom, hogy a tanítónő egy tanult, kulturált nő, nem így kellene a dolgait intéznie. Én a magam részéről sajnálom, mert gyámoltalan, önállótlan kis teremtes. Most például mért

változtatta meg eddigi véleményét és magatartását, amikor erre semmi alapja nincs, és senkinek sem volt rá szüksége?

1945. szeptember 8. szombat

Nagyboldogasszony napja. Nem jöttek Panniék, mint ahogy megígérték. Már korán reggel elindultam Nagybárkányba, misére. Az úton és a templomban is, egyre csak a tegnapi esti dolog forgott az fejemben.

A képen fent: Pista bátyám, Anyukám ölében a papék kislánya, Editke, Piroska néni (a pap felesége), Ica védőnő, lent: Apukám és Miklós bácsi, az evangélikus lelkész látható.

Délután Lucfalvára mentünk, Marikát köszöntöttük névnapján.

Holnap indulnak Pirkóval a tanítóképzőbe. Elgondoltam, milyen jó nekik, de ők fel sem fogják. Bár nekem se szakadtak volna meg a tanulmányaim. Jó volt iskolásnak, gyereknek lenni. Egyszerre kellett felnőtté válnom.

Még mindig semmi hírt nem hallok Laciról, pedig gyakran eszembe jut. Fáj ez az érzés. Most, hogy itt ülök egyedül, az ablakból nézem az őszi tájat, még jobban sajog a szívem. Lassan egy éve, hogy semmi hírt nem hallottam róla. Igen, hiányzik nekem valaki, talán éppen ő. Jobb volt kislánynak lenni. Kár, hogy olyan hamar elszalad az idő, elröpül, céltalanul. Ma olyan érzésem támadt a templomban elmélkedve, hogy nem is akarok férjhez menni.

Üres lett bennem minden. Sok idő elmúlt az életemből, és eddigi álmaimból nem teljesült semmi. Mindig gátakba ütköztem. Zongorázni jártam, szerettem volna jól megtanulni, abba kellett hagynom. Rajzoláshoz-festéshez mindig kedvet éreztem, képezni akartam magam, ez sem sikerült. Szerettem iskolába járni, jól tanultam, sőt, kitűnő osztályzatokat kaptam, mégsem fejezhettem be normális körülmények között a középiskolát. Teljesülhet-e ezután valami vágyam? Nincs már késő mindenre? És a színészi hajlamok? Talán kinevetnének, ha tudnák, erről is álmodoztam, hiszen még szép se vagyok. Azért mégis úgy éreztem, azon a pályán is tudnék eredményt felmutatni. Mindig, mindenképpen valamilyen művészi pályát szerettem volna hivatásul választani, ez töltene be az életemet! Ezekért talán még arról is le tudnék mondani, hogy férjhez menjek.

Lakást keresünk

EGY ÉVE kezdődött a kálváriánk, amikor 1944. szeptember 10-ét írtunk, Marosvásárhelyen az utolsó ebédén ültük körül a családi otthon asztalát, aztán majd' egy hónapig menekülnünk kellett a zsúfolt vonatszerelvényen. Mennyi minden történt velünk az eltelt időben... milyen borzalmakat kellett átélnünk! Most ismét nagy változás előtt állok. Kicsit félek tőle, mégis várom. Tudom, hogy ezt kell tennem!

Anyukával a lakásügyet intézzük Salgótarjánban. A hivatalos út nemigen járható, mert sok az igénylő, kevés a lakás. A

kérvény mit sem ér. Hiába, ezt nem most kellene kezdeni, amikor az ügy már a körmünkre égett. Már nyár elején léphetettünk volna. Akkor egészen másként alakulna az én helyzetem is.

Anyu hazament a hatos villamossal, én Panninál maradtam, ők ajánlották föl nagyon kedvesen, hogy ne induljak haza. Este hétkor velük mentem moziba, „Árvíz Indiában” c. filmet vetítették. Én láttam már Marosvásárhelyen, de olyan szép és megrázó darab, hogy másodszor is szívesen megnéztem.

Salgótarján, 1945. szeptember 11. kedd

Új naplót nyitottam, mert betelt a régi. Mottójául a következő verset választottam:

Imádságom

Reviczky Gyula verse

Legyenek áldva mind, akik
Szívemet összetépték,
Ne ingereljen bosszúra
Engem soha kevélység.

Ne érezzem sosem, sosem
Poklát a gyűlöletnek!
Kiket mindenki eltaszít,
Azok szeressenek meg.

Az irgalom szent angyala
Lakozzék e világon,
S a vértanúk jutalma mind
Az emberekre szálljon.

Jöjjön a békekor, melyet
Sok ember sírva vár lenn.
S én is legyek jobb, s igazabb
Mint voltam eddig.

Amen!

1945. szeptember 12. szerda

A városházára siettem anyukával, de a polgármestert nem találtuk az irodájában, így holnapra is itt kell maradnom. Aggódom, mi lesz? Hogy fogunk lakáshoz jutni?

Ma megint moziba mentünk, egy svéd darab ment, gyönyörű fölvételekkel. Címe: „*Dal a tűzpiros virágról*”. Eleje kissé pikáns, de a végén levonták belőle az erkölcsi tanulságot.

Csütörtök. – Apu is bejött a déli villamossal. Fölfedeztünk a város végén egy lakatlan, ócska kastélyt. Ki lehetne javíttatni, de belül is minden rossz benne. Nincs vízvezetéke, a kút pedig legalább egy kilométerre van tőle. Emiatt szóba sem jöhet, pedig különben gyönyörű helyen fekszik.

Egy újabb variációra van kilátás. Panni ismer valamilyen Pali bácsit, egy nyugalmazott inast, aki Lubi örökösként lakik egyedül egy nagy lakásban. Megnéztük. Megígérte nekünk, hogy a házban helyet készít nekünk. Elég tágas, az üres nagyszobát adná át nekünk, fürdőszoba és konyha használattal. Jó helyen, szinte a központban, az evangélikus templom mellett fekszik. Csengődýék, az evangélikus templom mellett, Mancinéni szomszédjában lagnánk, ami számomra igen kedvező volna.

Fölkerestük a polgármestert, aki korábban apukám kollégája volt, jól ismerik egymást. Benyújtottuk a lakáskérvényt. Jó mederbe került az ügyünk.

Pálfalváig villamossal, utána gyalog tartottunk hazafelé, Lucfalvától meg lovas kocsival folytattuk utunkat. Itthon kellemes meglepetés várt ránk. Szécsényből kedves vendégek érkeztek hozzánk, unokatestvéreim. Ürülök a viszontlátásnak.

Kisbárkány, 1945. szeptember 16. vasárnap

Csütörtöktől vannak nálunk: Pali, Zoli és Feri jött látogatóba hozzánk.

Panna és nővére is meglátogatott, de csak egy napra jöttek. Egyszerre sokan lettünk, de mindenkit szívesen látunk, együtt nagyon jól telik az idő. Sok fiatal között igazán jól érzem magam.

Ma reggel fél kilenckor, zuhogó esőre ébredtünk; elaludtunk, ugyanis már második napja, hogy éjfél után kerültünk ágyba. Minden este sokáig beszélgettünk, kártyáztunk a fiúkkal. Közben pukkadásig nevtünk mindenen. Ez az én világom. Olyan jól éreztem magam köztük, igazi úri gyerekek. Értelmesek, illedelmesek, szórakoztatóak.

A nagymisére értem be a templomba, oda is késve. A tisztelendő úr már prédikált, a felebaráti szeretetről beszélt. Felebaráti szeretet – hol van ez mostanában? Körülnéz az ember, mit lát? Mindenütt szeretetlenség, megnemértés, durvaság, irigység, harag. Miért marják egymást az emberek? Miért irigykednek? Tudom, hogy néha én is megtévedek. De harcolok ellene, mindenkor jó és megértő akarok lenni az emberekhez.

Egyedül vagyok itthon. A család Lucfalvára ment. A sár miatt maradtam itthon, mert azt nem bírom elviselni. Magamban a jövőmről gondolkoztam. Nem félek, hogy el kell innen menni. Örülök neki. Pedig szerettem ezt a helyet, hiszen itt a szülői ház, az őszirózsás kert, gyönyörű kilátás az udvarról, sok gyermekkori emlék vész körül. Már nem haragszom az emberekre, azokra sem, akik megbántottak. Csak az fáj, hogy apámnak igazságtalanul ilyen nagy csalódást okoztak. Tudom, hogy tudatlanságukból fakad, félrevezették őket. De azok, akik őket felbujtották, tudatosan cselekedtek, tehát igazán nem ártatlanok. Előttem csupán szerencsétlen, aljas emberek azok, akik ilyesmiben lelik örömeiket.

Zolinak és Ferinek lejárt az ideje, készülődnek. A fiúk „elcsábítottak”, hogy tartsak velük Szécsénybe. Azt mondták, Magdi néni (mamájuk) nagyon örülne egy „igazi” lánynak, mert neki „csak” három fiú jutott.

Tehát készülődöm az útra.

Szécsényben

Szécsény, 1945. szeptember 19. szerda

Már némileg kipihentem a tegnapi út fáradalmait. A lábam csupa vízhólyag. Túl soknak bizonyult gyalogosan tizenkilenc kilométert megtenni, hegyen-völgyön keresztül, egyfolytában. Mégis gyönyörű az út erdők között, és a hegytetőkről a kilátás, nem beszélve a kellemes társaságról, az én aranyos unokatestvéreimről, akik ott is mindig az én kedvemet keresték.

Magdi néni és Pali bácsi kitörő örömmel fogadott. Pali bácsi azt állítja, hogy éppen olyan vagyok, mint anyukám lánykorában. A fiúk aranyosak, azt se tudják, mivel kedveskedjenek nekem. Azt mondják, szüleikre célozva: eddig *Katika* (így hívják a macskájukat) volt a kedvenc a családban, ezután már én leszek, ők meg szóba se jöhetnek, hiszen „csak fiúk.”

1945. szeptember 22. szombat

Kellemesen telnek a napok. Jól érzem magam. Zolitól egy könyvet kaptam ajándékba, a *Természet csodáit*. Délután kiültünk a kertbe olvasni, szemben egymással. A fehér ruhámat vettem föl egy nyugszéken foglaltam helyet. Olyan jó érzés sütkérezni a késő őszi napon. Zoli napszemüvege mögül gyakran hosszan nézett engem. Kellemesen társalogtunk.

Komoly, értékes fiú, igazán nemes gondolatai vannak. Nem sokáig élvezhettük egymás csendes társaságát, Zolinak vendége érkezett, a táblabíró fia, akivel Cegléden együtt *élvezték a fogolytábor gyönyöreit!* Hosszú, vékony gyerek. Én is észrevettem, Feri meg nem hagyta volna szó nélkül a világért sem, hogy nagyon gyakran rajtam felejtí a tekintetét. Micsoda sikereim vannak!

Zoli esténként és nap közben gyakran ült a zongora mellé. Nagyon jól és szépen játszik. Ferivel táncoltunk néha a zenére. Csoda egy gyerek, ő a legfiatalabb, de adja a nagyot! Gyakran sétáltunk a városban; kedves kis település Szécsény. Szép templomai, régi épületei vannak. A kastélyt is körüljártuk. Sok kis üzletben mindent lehet kapni. Kellemes lehet itt élni. Pali

bácsiék közel laknak a kolostorhoz, meg a katolikus templomhoz. Zoli apukája, Pali bácsi az evangélikus iskolában tanít és a templomban a kántori teendőket is ő látja el.

Szécsény, 1945. szeptember 23. vasárnap

A tizenegyes misére mentem. Itt barna csuhás, Ferences szerzetesek élnek a kolostorban, és nem messze apáca-zárda van. Szép a templom belseje, még így, megrongálódva is. A tornyot találat érte a front idején, beomlott a tetőzet. Ideiglenesen erősítették meg. Én éppen a javított rész alatt ültem. Amíg a misére vártam, érdekes gondolatom támadt. Milyen sokan itt maradnánk örökre, ha a tetőzet többi része beszakadna. Sok embert megsiratnának. Vajon engem sajnálna-e valaki? Fájna-e valakinek, ha nem lennék többé? Szép beszédet mondott a szerzetes atya. Sokáig tartott a mise, Te deummal.

Este félórára országszerte megkondultak a harangok az új hercegprímás, Mindszenty József tiszteletére itt, és országszerte.

Elgondolkozva mentem visszafelé a miséről. Magdi néni azzal fogadott, mi történt veled? Hol voltál ennyi ideig? A fiúk is féltettek, kérdezték, nem történt-e valami bajom? Szóval: hiányoztam nekik, aggódtak távollétem miatt, ami nagyon jól esett nekem.

A téren politikai nagygyűlést tartanak. A szónoklatot hallgathatnánk az ablakból, de nem lehet egészen jól érteni. Ezért inkább egymás élcein nevetgélünk az udvari fák árnyékában kedves unokatestvéreimmel. Magdi néni azt mondta, szívesen elcserélné az egyik fiát – értem. Például Ferit. Ki tudja, talán nekem jobb lenne. De mit szólna hozzá Feri?

Délután beszólt az ablakon a tegnapi vendégfiú, Lali. Pali bácsi csöndben megjegyezte: „*Nem az én szép szemeimért jött, az, biztos*” és közben ravaszul rám hunyorgott. Háttal ültem az ablaknak, arra se fordultam, csak majszoltam tovább a főtt kukoricát. Sokáig pihentünk a kertben, aztán mindnyájan sétálni indultunk. Komoly dolgokról, terveinkről esett szó.

Gyönyörű az idő még szeptember végén is. Hazafelé találkozunk Lalival. *Véletlenül?* Engem akart elhívni, sétálni. *Hogy mik vannak?* Elkésett. De azért ő is velünk tartott, hazáig elkísért. A kapuban – kint álldogált az egész család – még egy jót beszélgettünk. Később Zoli rajzait néztük át. Pontosak a munkái; a műszaki egyetemet végzi, tehetséges fiú. Valaki jól jár majd vele. Ha nem volna unokatestvérem, biztosan beleszeretnék, de azt hiszem, ő is viszonozná az érzelmeimet, néha olyan elmélázva néz engem.

Letelt a szabadságom, holnap haza kell mennem. A fiúk hazáig kísérnek. Már előre örülök a szép útnak, bár kicsit félek tőle, hogy a cipő a hosszú úton megint feltöri a lábamat.

Kisbárkány, 1945. szeptember 24. hétfő

Már otthon írom a naplót. Szécsényben mindent előkészítettünk az útra. Ebéd után indultunk volna haza, de Magdi néni meglátta, hogy apukám nyit be a kapun. Hogyan került ide? Erre Pali bácsi azonnal lefújta a fiúk kíséretét. Mondhatom, teljesen lelombozódtak, de apjukkal nem akartak ellenkezni.

Apám Balassagyarmaton járt a Tanfelügyelőségen, megbízták a tanyai iskola szervezésével, és Bedepusztára kineveztek tanítónak. *Ez kellett neki, mert ennél eldugottabb helyet talán keresve sem találhatna az országban!*

Híreket is hozott, kiutalták nekem Salgótarjánban a lakást. Végre, most már költözhetünk, csak fuvarost kell találnunk. Állás is van kilátásban.

Apukám kicsit megpihent, Magdi néni ebédre terített neki, aztán útnak indultunk. Zoli elkísért a város széléig, a hídig. Még messziről is integettünk egymásnak. Aztán nekilendültünk a hosszú útnak, rendes tempóban haladtunk hazafelé.

1945. szeptember 27. csütörtök

Beesősödött az idő, napok óta megállás nélkül zuhog. Ha a fiúk hazakísértek volna, itt vesztegelhetnének nálunk, Magdi néni foghatná a fejét, hol vannak a fiacskái?

A lakásban a feje tetején áll minden, már összepakoltunk. Lehetne költözni. Mindenki feszült idegekkel várakozik. Anyu szegény beteg, de nem akar lefeküdni.

Már rajtam is kifogott, őrzítő ez az állapot. Eddig legalább aludni tudtam, de most már nem jön álom a szememre. Felébredek, aztán nem bírok elaludni. Gyakran meg-megrándulnak a szemidegeim, de testem más részén is. Úgy érzem, nagyon kimerültem, de azt tudom, nem a munkától.

Ez még rosszabb. Istenem, mi következhet még ezek után? Mióta eljöttünk Marosvásárhelyről, egymás után jönnek a csalódások, keserűségek. Hol van már az a vásárhelyi gondtalan, vidám diáklány? Hol van már az a boldog, vidám diákélet? Mintha azóta már száz év telt volna el. Lesz-e nekem valaha még nyugodt életem, vagy már örökké ilyen élet jut osztályrészül? Olyan egyedül vagyok, olyan magányosnak érzem magam. Látszólag vidám, de belül... oly elhagyatott... és minden, de minden annyira reménytelen...

Zárszó

Eljött az idő, ismét búcsúznom kell tőled, szülőfalum, Kisbárkány!

Legutóbbi búcsúzkodásom idején fájó szívvel mentem el innen, hiszen egy szebb, boldogabb jövő bontakozott ki előttem, akkor egy gyönyörű erdélyi városba készülődtem, rokonaink közelébe költözött a családkunk. Igaz, nem úgy teljesült, ahogyan elképzeltük, mivel közbeszólt a SORS kegyetlen keze, a háború. Ott nem maradhattunk, hiszen jó apám gondolatai

beteljesültek, Erdély ismét idegen kézbe került.

Most azonban, kissé félve hagyom itt újra az ismerős tájakat, szülőfalumat, s a családi fészket is, mert egy ismeretlen városba megyek, ahol alig akad ismerősöm. Pista bátyámmal ott kezdünk új életet, és nulláról indulunk, még a ruháztunk is hiányos, mert a háború minden vagyonunktól megfosztott.

Kisbárkány, 1945. szeptember 28. péntek

Holnap reggel hétkor indulunk útnak. Végre, jó hír: Márkus bácsi eljött szüleimhez, megbeszélni a fuvar részleteit. Rossz hír, ha igaz: újabb 700 orosz érkezett Salgótarjánba. Én el se akarom hinni. Most már akkor is megyünk, mert eldöntötte a család: lesz, ami lesz!

Esti szürkület – ködös, párás a levegő. Kiállok a folyosó végére, gyönyörű a táj, ami elém tárul: a Mátra hegyvonulatai... Csak állok és nézem: – nézem, és magamba szívom szépségét,

bámulom az ismerős tájat. Talán utoljára – így. Igen. Utoljára!
A szemem ugyan megtelik könnyel, mégsem fáj.

Ismét búcsúzom tőled – kicsit kesernyés szájjal –
szülőföldem ismerős szépséges vidéke! Szeretem ezt a rongy
kis fészket, bár megbántották családunkat ittlétünk végén. El-
hessegetem magamtól a kellemetlen gondolatokat. Mindjárt
jön a kocsí, indulnunk kell.

⌘ Eddig tart a 3. kötet ⌘

A 4. fejezet következik, címe:

Kismoszkvában

– Életem új szakasza –